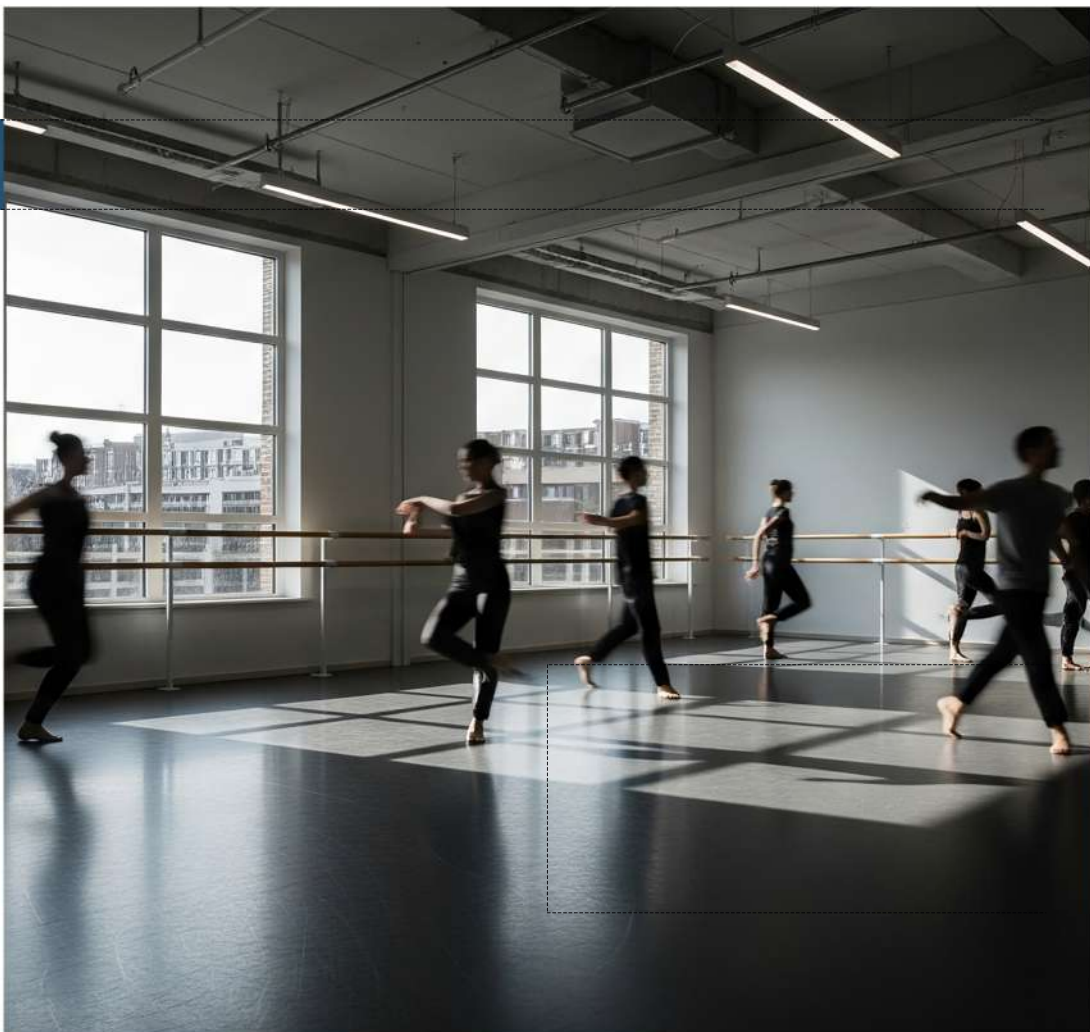

Ю. О. РОСТОВСЬКА

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЇ**

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Ю. О. Ростовська

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЇ**

Монографія

2-е видання, перероблене та доповнене

Ніжин - 2024

УДК 378.147 : 793.3

Р 78

Рекомендовано Вченою радою

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

(НДУ ім. М. Гоголя)

Протокол № 5 від 26.12.2024

Рецензенти:

Реброва О. Є - доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри музичного мистецтва та хореографії Державного Закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Благова Т. О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри хореографії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ростовська Ю. О.

Р 78 Теорія і практика формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії: монографія, 2-е видання. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 122 с.

ISBN 978-617-527-323-4

У монографії викладені методичні рекомендації щодо формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти та удосконалення методики і практики фахових дисциплін.

Матеріали монографії можуть мати практичне застосування у професійній діяльності викладачів фахових методик; бути використаними при розробці спецкурсів, написанні навчально-методичних посібників і програм, проведенні досліджень з актуальних проблем хореографічної освіти.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії	9
1.1. Професійні переконання майбутніх викладачів хореографії як якісна характеристика особистості педагога	9
1.2. Формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти як педагогічна проблема	30
Висновки до першого розділу	54
РОЗДІЛ 2. Технологія формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки	57
2.1. Умови формування та критерії сформованості професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів у закладах вищої освіти	57
2.2. Технологічні аспекти формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів у процесі вивчення методики хореографічної освіти.....	81
Висновки до другого розділу	101
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	104
ДОДАТКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	115

ПЕРЕДМОВА

Сучасний стан соціального та економічного розвитку нашого суспільства потребує оновлення усіх сфер освітньої діяльності. Вирішальна роль у модернізації системи освіти України належить педагогічним закладам вищої освіти, оскільки саме тут формується професіоналізм майбутнього фахівця, здатного активізувати інтелектуальний та духовно-творчий потенціал молодого покоління.

Вища освіта має за мету підготувати молоду людину до професійної діяльності та активної участі у громадському житті. На підготовку фахівців із вищою педагогічною освітою впливають різноманітні фактори – історико-суспільні, соціально-політичні, педагогічні. Інтегрування української педагогічної освіти у загальноєвропейський простір вимагає удосконалення засад і принципів сучасної професійно-педагогічної підготовки викладачів.

Вища освіта XXI століття орієнтована на пріоритетність духовного розвитку особистості майбутнього педагога, який покликаний залучати підростаюче покоління до кращих надбань світової та вітчизняної культури. У цьому контексті особливого значення набуває хореографічне мистецтво, яке за своєю природою є синтетичним. Заняття хореографією розвивають емоційну і волю сфери особистості, сприяють залученню до національно-культурних цінностей, орієнтують людину на здоровий спосіб життя, підвищують працездатність.

Все це забезпечує цілеспрямований розвиток життєво важливих духовних, інтелектуальних і фізичних якостей майбутніх поколінь. Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є формування гармонійної, всебічно розвиненої особистості, яка прагне до самореалізації, розкриття природних здібностей і власного потенціалу. Необхідним є комплексний розвиток інтелектуальної, моральної, фізичної та художньо-естетичної культури дітей та молоді.

Тому проблема професійної підготовки викладача хореографії, здатного реалізувати ці завдання, набуває особливої актуальності. Нова культурна і освітня політика України сприяла тому, що хореографічна освіта, як середня, так і вища, впродовж останніх десятиліть зазнала суттєвих змін. Сьогодні розвивається система підготовки майбутніх викладачів хореографії у педагогічних університетах.

Проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів досить багатогранні, актуальні та охоплюють досить широке коло питань. Так, до психолого-педагогічних аспектів формування професійної готовності, розвитку художнього потенціалу, педагогічних якостей майбутніх викладачів хореографії зверталися у своїх працях вітчизняні науковці Т. Благова, Ю. Богачова, А. Борисов, О. Бурля, Т. Калашнікова, Т. Сердюк, Б. Стасько та інші; про-цес управління розвитком творчого мислення, формування творчої активності, створення іміджу здобувачів-хореографів досліджували Л. Андрощук, Г. Бурцева, В. Корольов, С. Куценко, А. Череднякова; процес професійно-педагогічної підготовки балетмейстера досліджували і висвітлювати у своїх публікаціях В. Нікітін, О. Пархоменко та інші [24, 51].

Проблеми хореографічної освіти та історії розвитку хореографічного мистецтва досліджували українські науковці Т. Благова, Л. Андрощук, Д. Шаріков, Л. Цвєткова, О. Чепалова, наголошуючи на тому, що майбутній педагог-хореограф повинен бути не тільки спеціалістом-практиком, а й володіти знаннями історії.

Одним із важливих аспектів хореографічної освіти майбутніх викладачів хореографії є ознайомлення здобувачів із здобутками світового і вітчизняного хореографічного мистецтва: українськими танцями у сценічній обробці та постановці провідних балетмейстерів, шедеврами класичної хореографії, творчістю видатних танцівників, які вплинули на формування світової та вітчизняної балетної школи, новаторськими знахідками у хореографічних постановках, у музиці тощо [24, 85].

Навчаючись у закладах вищої освіти, майбутній викладач хореографії має не тільки оволодіти необхідними фаховими знаннями та уміннями, а й усвідомити шляхи їх набуття, оволодіти принципами та методами пізнання теорії й практики своєї педагогічної діяльності. Тільки за таких умов можна виховати педагога, здатного творчо мислити, самостійно орієнтуватися у найрізноманітніших проблемних ситуаціях професійної дійсності, критично їх оцінювати та оперативно знаходити шляхи подолання суперечностей, що виникають.

У процесі становлення особистості майбутнього викладача хореографії вагоме місце посідає формування професійних переконань, які, будучи важливими

структурними компонентами світогляду, визначають його ставлення до своєї майбутньої діяльності. Переконання – це погляд, що ґрунтується на певній думці, яка у свідомості людини пов’язана з глибоким визнанням і переживанням її дійсності.

Для випускника педагогічного вищого навчального закладу рівень розвитку професійних переконань є показником і передумовою його готовності до педагогічної діяльності. Професійні переконання - це сукупність знань і уявлень про явища педагогічної дійсності, які усвідомлюються викладачем як істинні та зумовлюють його діяльно-вольову поведінку.

Вони дозволяють майбутньому викладачу хореографії додержуватися правильних орієнтирів у своїй діяльності, вірити у перетворюючу функцію навчання, виховання і розвитку дітей та молоді, бачити діалектику педагогічного процесу, його внутрішній суперечливий характер, орієнтуватися в мінливих педагогічних ситуаціях і правильно їх інтерпретувати.

У психолого-педагогічній літературі проблеми формування переконань досліджувалися здебільшого у сфері морального виховання, наукового світогляду, засвоєння соціальних норм та цінностей. У педагогіці вищої школи питання формування професійних переконань вивчалися зовсім мало, здебільшого опосередковано (Л. Арчажнікова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Павленко та інші). Тому зміст професійних переконань викладача, його залежність від суспільних вимог, професійних обов’язків, які постійно змінюються як у часовому, так і соціальному вимірах, розкриті недостатньо.

Відсутність досліджень означеного феномену суттєво позначається на якості педагогічно-хореографічної освіти, адже знання стають основою професійної підготовки тільки тоді, коли здобувачі обґрунтовано переконані в їх істинності. Орієнтація лише на виконавський професіоналізм, недооцінка необхідності формування педагогічних переконань ускладнює становлення майбутніх фахівців у якості викладачів хореографії.

Проблема полягає в тому, щоб за роки навчання у закладі вищої освіти сформувати у майбутніх педагогів-хореографів стійкі професійні переконання, правильні світоглядні установки, готовність до художньо-освітньої діяльності;

виробити особистий творчий стиль діяльності, професійну поведінку; розвинути волю до подолання педагогічних труднощів. Це здійснюється шляхом вивчення здобувачами циклів гуманітарних, психолого-педагогічних і фахових дисциплін, залучення їх до різноманітних видів навчально-практичної діяльності.

Провідне місце у цьому процесі посідає методика, яка інтегрує психолого-педагогічні та фахові знання й уміння, необхідні для професійної діяльності, переводить їх у практичну площину. Головне завдання курсу методики у вищій школі – закласти теоретичні основи діяльності викладача хореографії, необхідні йому для подальшої самоосвіти та вдосконалення педагогічної майстерності.

Це вимагає викладання фахової методики на тому інтелектуальному і художньо-творчому рівні, який визначається соціальною природою хореографічного мистецтва, його гуманістичними і перетворюючими функціями в суспільстві. Професійні переконання як інтегруюча якість особистості майбутнього педагога-хореографа і визначають рівень засвоєння методичних знань.

Ефективність формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової методичної підготовки суттєво підвищиться завдяки використанню освітніх технологій доведення і спростування, аргументації та критики методичних положень; досягненню єдності доведення і віри у процесі засвоєння методичних знань; наближенню змісту методичної підготовки майбутніх педагогів-хореографів до виробничої (викладацької) практики. Усвідомлення здобувачами при цьому значущість методичних знань у пізнанні й оцінці педагогічних фактів і явищ, у регулюванні професійної поведінки надасть цим знанням особистісного смислу та віри в їх істинність.

Методологічною основою даної монографії стали філософські положення щодо сутності особистості як творця, суб'єкта культури і культурно-освітньої діяльності; діалектичної взаємодії потенційних і актуальних можливостей особистості, творчості як родової сутності людини, природи художнього пізнання дійсності, ролі хореографічного мистецтва у вихованні особистості; ідеї гуманістичної психології щодо людини як найвищої цінності суспільства, активної ролі суб'єкта у перетворюючій діяльності, причинної детермінації психічних явищ, розвитку свідомості й самосвідомості людини, природи її мотиваційної та вольової сфер, об'єктивної (соціальної) та суб'єктивної (особистісної) природи переконань.

Теоретичну основу монографії склали сучасні дослідження професійного становлення особистості майбутнього викладача хореографії, формування його психологічної готовності до педагогічної діяльності, соціально-психологічних аспектів процесу формування переконань; педагогічні концепції формування світоглядної, духовної, естетичної культури особистості педагога-хореографа; ідеї гуманістичної педагогіки щодо сутності й рушійних сил навчання і виховання на засадах загальнолюдських і національних цінностей; ключові положення та принципи особистісно зорієнтованої освіти; праці, присвячені проблемам теорії та методики хореографічної освіти.

У монографії:

- ❖ визначено сутність та конкретизовано поняття «професійні переконання майбутніх викладачів хореографії»;
- ❖ виявлено суттєві закономірності процесу формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів;
- ❖ розроблено систему критеріїв та показників сформованості професійних переконань майбутніх викладачів хореографії;
- ❖ обґрунтовано педагогічні умови та розроблено технологію формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів, спрямовану на досягнення єдності доведення і віри у процесі засвоєння фахових методичних знань, усвідомлення їх значущості у пізнанні й оцінці педагогічних фактів і явищ, досягнення особистісного смислу й утвердження віри в істинність знань;
- ❖ набуло подальшого розвитку впровадження у освітній процес методів доведення і спростування, аргументації і критики методичних положень.

Теоретичне значення даної монографії полягає у науковій розробці актуальної проблеми хореографічної педагогіки вищої школи, що сприятиме становленню загальної концепції розвитку особистості педагога-митця; розширенню теоретичних засад удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти; збагаченню наукових уявлень про можливості педагогічного опосередкування цього процесу; подальшому дослідженню процесу формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографічних дисциплін.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЇ

1.1. Професійні переконання майбутніх викладачів хореографії як якісна характеристика особистості педагога

У європейському науковому просторі досить актуальними стають проблеми розвитку хореографічного мистецтва та удосконалення професійної підготовки майбутніх хореографів. Усвідомленням значущості хореографічного мистецтва у системі культури та освіти стало відкриття спеціальності «Хореографія» у закладах вищої освіти України, що викликало потребу в удосконаленні системи професійної підготовки майбутніх фахівців хореографії [31, 142].

Саме підготовка педагогічних кадрів займає одне з головних місць серед важливих умов модернізації вищої школи в Україні. Як наголошується у Національній доктрині розвитку освіти, держава має забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до творчої праці, професійного викладацького та виконавського розвитку.

Однак, професійні якості педагога-хореографа неможливо розглядати поза розвитком його особистості. По-перше, кожна людина засвоює необхідні знання, уміння і навички лише в особистісному контексті. По-друге, оволодівати професійною майстерністю можна лише на індивідуально-творчому рівні. Будь-які знання, перш ніж втілитися у професійну практику, проходять через емоційно-ціннісні «фільтри» особистості. Тобто, особистість майбутнього викладача хореографічних дисциплін розглядається у її внутрішній цілісності, де професійне й особисте «Я» тісно пов'язані між собою системою цінностей [33, 15].

Викладач виступає як людина, орієнтована на добровільне виконання певних соціально-моральних функцій у суспільстві, як індивідуальність зі своїми можливостями і здібностями. Професійна індивідуальність педагога-хореографа становить складне структурне утворення, куди входять *індивід, особистість і суб'єкт* педагогічної діяльності.

Вона має три важливих взаємопов'язаних компоненти: *індивідуальний* (природна біологічна, психофізіологічна основа педагога); *особистісний* (система професійно-значущих відносин); *суб'єктний* (спосіб взаємодії у професійно значущому середовищі, коли ініціатива щодо створення системи раціональних прийомів діяльності переходить до викладача) [28, 23].

Щоб жити і успішно функціонувати у надзвичайно мобільному та динамічному сучасному суспільстві, індивід повинен мати дві протилежні якості – стійке ядро особистості, світогляд, соціальні та моральні переконання і, поряд з тим, володіти високою психологічною мобільністю, гнучкістю, здатністю засвоювати інформацію і створювати щось нове.

У психологічному плані, особистість педагога є динамічним і пластичним утворенням, у якому стабільність і стійкість поєднуються з гнучкістю і безперервним збагаченням сфери її можливостей. Стійкі стани особистості, її сталі риси та емоційно-ціннісні ставлення до світу мають динамічний характер. Тому, основним способом буття такої особистості є розвиток, який виражає основну потребу творчої людини — постійно виходити за свої межі, досягати можливої повноти втілення в індивідуальній формі своєї сутності.

Методологічне значення має висновок про те, що особистість викладача хореографії – це суб'єкт свого власного розвитку, який постійно знаходиться у пошуку та обирає ті види діяльного ставлення до світу, у яких найповніше можуть виявитися і розвинутися унікальні потенції конкретного індивіда [29, 9].

Структура такої особистості – це єдність різних взаємозв'язаних психічних процесів і властивостей. Вона одночасно і динамічна, і стійка, що дає їй можливість бути незалежною від безпосередніх впливів оточення, вести певну лінію поведінки, створювати обставини власного розвитку тощо.

До основних складових структури особистості педагога-хореографа можна віднести такі її компоненти, як *спрямованість* особистості, тобто її ставлення до навколишнього світу, за яким стоять її потреби та інтереси; *ціннісні орієнтації*, цілі та установки, моральні, естетичні та інші почуття; *освіченість*, яка визначається набутими особистістю загальними і фаховими знаннями; *свідомість і самосвідомість*, завдяки яким людина стає особистістю, яка усвідомлює

навколишнє буття і саму себе; *розумові якості*, тобто внутрішні можливості особистості виокремлювати життєві цілі і завдання; *динамічні особливості поведінки* (темперамент), які є спадковими за своїм походженням, але певною мірою підпорядковані соціально визначеним рисам особистості; *характер* як індивідуальна своєрідність психічного складу особистості, який проявляється у її відношенні до суспільства, інших людей, своїх обов'язків, до самої себе [29, 10].

Особистість майбутнього викладача хореографії постійно екстраполює себе у своє майбутнє, а своє майбутнє проектує на своє нинішнє буття. Таке бажання свого майбутнього і є бажанням розвитку. Майбутнє існує у особистості творчої людини як спрямованість її розвитку. Воно проявляється у вигляді пристрасного прагнення до своїх цілей та ідеалів, як бажання виразити себе у обраній діяльності [8, 31].

Зі становленням особистості зростає цілісність, інтегративність її психологічної організації, посилюється зв'язок різних властивостей і характеристик. У нього з'являються нові можливості для творчого розвитку, розширюються і поглиблюються зв'язки з навколишнім світом, суспільством, іншими людьми.

Така зростаюча багаторівневість ціннісно-смыслових ставлень людини до світу, які реалізуються у її творчій діяльності, спілкуванні, активному спогляданні, естетичному переживанні є важливим критерієм прогресивного розвитку особистості майбутнього викладача хореографії. Тобто, він є суб'єктом свого власного розвитку, який постійно знаходиться у пошуку та виборі тих видів діяльного ставлення до світу, у яких можуть найповніше виявитися і розвинутися його унікальні можливості [33, 24].

У процесі розвитку людина стає свідомою особистістю, тобто системою психічних властивостей, що внутрішньо зумовлює певну стійкість її поведінки, логіку дій у гармонії з наявними у неї поглядами, переконаннями, характерологічними рисами і місцем, яке вона посідає у системі суспільних відносин [8, 35]. Відтак, особистість майбутнього викладача хореографії можна розглядати як цілісну систему властивостей і характеристик, які уможливають його професійну діяльність.

Серед значущих якостей особистості сучасного викладача, зокрема хореографії, особливо виділяються соціальна активність, педагогічна спрямованість, ціннісні орієнтації та професійні переконання. Соціальна активність педагога-хореографа виявляється у його ставленні до власної професії, що виражається рівнем «залученості» особистості до професійної діяльності. Вона виступає як цілісна позиція особистості, оскільки найтісніше пов'язана з системою життєвих цінностей, орієнтацій, переконань.

Педагогічна спрямованість є якістю особистості викладача хореографії, що визначається цілями, в ім'я яких він діє, його потребами, інтересами, мотивацією, схильністю, ціннісними орієнтаціями, переконаннями. Вона розглядається, як позитивне ставлення до педагогічної професії, переживання всього, що пов'язане з нею; як сталий інтерес до хореографічної діяльності загалом, відповідальність за її результати, цілеспрямованість в оволодінні основами професійної майстерності тощо [29, 17].

Ціннісні орієнтації – це вибіркове ставлення до сукупності матеріальних, соціальних і духовних благ та ідеалів, що розглядаються як об'єкти мети й засоби для задоволення потреб особистості чи соціальної групи [38, 602]. Поняття «ціннісна орієнтація особистості» безпосередньо пов'язане з філософською категорією «цінність», що позначає позитивне чи негативне значення явищ дійсності.

Тому, що саме вважати за добре і зле, моральне й аморальне, прекрасне і потворне, залежить від того, **які цінності** становлять основу світогляду особистості, **яким орієнтирам** вона надає перевагу в ієрархії цінностей. Для того, щоб те чи інше явище дійсності стало цінністю, воно повинне мати певні властивості, корисні для людини. У такому випадку цінність об'єктивна.

Цінність об'єктивна й тоді, коли сам відбір та використання потрібних властивостей визначається інтересами і потребами людей. Відтак, цінність – це значення предмету для людини. Поза людиною цінність позбавлена сенсу. У цьому смислі поняття цінностей суб'єктивне [32, 123].

Істотним у цінностях є ступінь вираження духовного багатства особистості. Цінності – це особливі продукти духовної діяльності людини, в ході якої у певний спосіб перетворюються і демонструються соціальні властивості речей. З одного

боку, цінності є результатом засвоєння людиною предмету або явища, а з іншого – інструментом цього засвоєння. Це виступає основою і критерієм виявлення властивостей предмету під час оцінювання.

У психологічних дослідженнях зазначається, що наявність цінностей є виявом небайдужого ставлення людини до довкілля, яке виникає із значущості різних сторін і аспектів навколишнього світу для її життя. Вони є результатом оволодіння середовищем з погляду його значення для задоволення потреб особистості і свідчать про рівень її соціальної зрілості [32, 125].

Існування цінностей пов'язане із особливою здатністю людської свідомості відображати і фіксувати значення духовних або матеріальних, реальних або уявних об'єктів для задоволення потреб та реалізації інтересів особистості. Кожна людина має свій набір життєвих цінностей. Одні з них є для неї значимими, вирішальними, а інші – похідними. Ієрархія цінностей будується за ступенями їх значущості для існування людини.

Зрозуміло, що ціннісна ієрархія особистості не є незмінною. Вона може перебудовуватися впродовж усього життя. У деяких ситуаціях на перший план виходять цінності, які зовсім не являються основними регуляторами життя людини. Хоча загалом, можна стверджувати про наявність у кожної людини більш-менш структурованої, хоча і не завжди усвідомленої системи пріоритетів, які визначаються у залежності від епохи, суспільства, типу особистості.

Поняття «ціннісна орієнтація» широко використовується у науках про людину. Воно виникло на перетині психології, соціальної психології, філософії та активно вводилося до категоріального апарату різних наук паралельно із розробкою поняття «цінність». Саме завдяки цим наукам ціннісна орієнтація отримала статус самостійної філософської категорії.

В узагальненому вигляді ціннісна орієнтація - це загальна соціальна спрямованість людини на певні суспільні цінності, що реалізується в актах її поведінки. Це своєрідна установка особистості на ті чи інші цінності матеріальної та духовної культури суспільства [30, 122].

Ті соціальні цінності, які виступають для людини у якості стратегічних цілей її діяльності, і є ціннісними орієнтаціями особистості. Вони посідають найвищий

щабель у мотиваційно-регулятивній системі, оскільки виконують функцію довгострокового визначення поведінки, діяльності й життя людини взагалі. Вони роблять це життя осмисленим і послідовним. Визначаючи зміст і спрямованість потреб, мотивів, інтересів.

Ціннісні орієнтації людини розглядаються психологами у тісному взаємозв'язку з іншими її рисами та якостями. Розглядаючи особистісні цінності як показник рівня розвитку індивіда, його самосвідомості, психологи допускають, що через ціннісні орієнтації відбувається опосередкований перехід на вищий щабель особистісних структурних новоутворень, що виступають регуляторами діяльності і поведінки. Особистісні цінності народжуються шляхом переломлення крізь призму індивідуального життя соціальних цінностей і виходять на рівень *переконань* [30, 123].

Формування ціннісних орієнтацій – процес досить складний, багатогранний і передбачає наявність особливих психологічних механізмів. При цьому на перший план виходить оцінна діяльність, спрямована не лише на засвоєння та усвідомлення об'єктивно-змістовної сторони об'єкта чи предмету, а й на оцінювання їх властивостей, задоволення потреб та інтересів особистості в реалізації цілей її діяльності.

Ціннісні орієнтації особистості майбутнього викладача хореографії - це такі соціальні цінності, які виступають для педагога як стратегічні цілі його діяльності. Вони посідають особливе місце у мотиваційно-регулятивній системі його поведінки та професійної діяльності й впливають на зміст і спрямованість потреб, мотивів, інтересів. Однією із проблем формування ціннісних орієнтацій майбутнього педагога-хореографа є спрямованість на нову філософію педагогічної освіти, відповідно до якої ідея гуманізації освітнього процесу у закладах вищої освіти має стати провідною [42, 16].

У широкому діапазоні усвідомлених і визнаних цінностей важливе місце посідають *професійні переконання викладача хореографії*, які дозволяють йому додержуватися правильних орієнтирів у своїй педагогічній та творчій діяльності, вірити у перетворюючу функцію хореографічної освіти, бачити діалектику освітнього процесу, його внутрішній суперечливий характер тощо.

Саме професійні переконання, на наш погляд, є системотворчою якістю особистості майбутнього викладача хореографії. Поряд із знаннями, почуттями і волею такі переконання виступають головним елементом самосвідомості педагога-хореографа. Це виражається у самопізнанні, самоаналізі, самокритиці, самооцінці, на основі яких усвідомлюється рівень фахових знань, досвіду, характер можливостей [28, 31].

Філософська наука під переконанням розуміє інтелектуально-емоційне відношення суб'єкта до будь-якого знання як до істинного (або неістинного) через єдність доведення і віри. Переконання є центральним елементом свідомості й самосвідомості особистості [38, 318].

Утворюючи упорядковану систему поглядів (політичних, філософських, естетичних, професійних, наукових тощо), сукупність переконань, поряд із принципами та ідеалами, виступає як світогляд, який є формою суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ свого буття й діяльності; визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому. Наявність стійких переконань свідчить про високий рівень активності особистості, мірилом якої є органічна єдність знань, переконань і практичної дії [36, 412].

Психологи розглядають переконання як специфічний компонент структури і світогляду особистості; як усвідомлену потребу, яка спонукає особистість до дії згідно свого життєвого досвіду і ціннісних орієнтацій; як психічний стан, який характеризується стійкими поглядами щирою впевненістю у правильності своїх думок і поглядів; як суб'єктивну готовність особи до діяльності; як стійку якість особистості, яка виражає її готовність до застосування знань у якості регуляторів своєї свідомості та поведінки [36, 62].

В англійській мові поняттю «переконання» відповідає термін «*belief*», який у зарубіжній психологічній літературі здебільшого трактується як «довіра суб'єкта до певного знання». Зокрема, в американській енциклопедії дається таке визначення цього поняття: «Переконання означає згоду з дійсністю якогось положення, прийняття пропозиції, ствердження факту на основі авторитетного доведення або суб'єктивної схильності».

В англійському «Сучасному соціологічному словнику» переконання розглядається як суб'єктивна впевненість, яка може впливати з емпіричних спостережень, логіки, традицій. На думку англійського психолога Д. Гловера переконання виявляється не ізольовано, а в певній системі, нагадуючи «психічну карту» великого міста, в якій показані не окремі вулиці, а їх сукупність [17, 12].

Зміст переконань відображає рівень розвитку особистості й розуміння нею світобудови і соціуму. Їх формування як упевненості може здійснюватися побічно – за рахунок зменшення невпевненості, тривожності, сумнівів, зниження рівня переживань, подолання незнання, суб'єктивної, спотвореної або хибної концепції партнера, і безпосередньо – шляхом створення оптимістичної, сприятливої ситуації.

Як ми вже зазначали, сучасні вітчизняні педагоги-науковці лиш побіжно досліджували переконання як фактор формування особистості, тож вважаємо необхідним проаналізувати точки зору науковців минулого століття. Так, на важливості формування педагогічних переконань наголошував основоположник вітчизняної педагогіки К. Ушинський. Він наголошував: *«Найголовніша дорога людського виховання є переконання, а на переконання можна діяти тільки переконанням. Будь-яка програма викладання, будь-який метод виховання, яким би хорошим він не був, не перейшовши у переконання вихователя, залишиться мертвою літерою, що немає ніякої сили в дійсності»* [11, 31].

Процес формування педагогічних переконань яскраво розкрив видатний український педагог і публіцист В. Сухомлинський. Основою їх формування він вважав педагогічні ідеї, які спонукають учителя до аналізу своєї діяльності. *«Питання, що запалює іскру творчості, виникає тоді, коли ти хочеш бачити свою справу, свою працю, результати своєї праці кращими, ніж вони є в даний час; коли тобі не дає спокою думка: чому твої зусилля не призводять до того, до чого вони, здавалися, повинні привести»* [7, 16].

Найважливішими умовами формування професійних переконань В. Сухомлинський вважав остійне ознайомлення педагога з педагогічними ідеями, колективне натхнення ними, конкретну роботу по реалізації цих ідей. Сформоване переконання повинне стати компасом практичної роботи викладача. Тож, провідні

ідеї, що визначають загальну спрямованість діяльності педагога, мають стати його особистими професійними переконаннями, підґрунтям його педагогічного кредо (наприклад, ідеї розвиваючої освіти, педагогіки співробітництва, гуманізації педагогічного процесу тощо).

Переконання ґрунтуються на міцних знаннях у певній сфері, які тісно переплітаються з волею і становлять зміст мотивів діяльності. Однак, на відміну від знань, переконання завжди мають особистісний характер. Якщо про знання людини можна судити по її судженнях, то про переконання - тільки по її справах. Поряд з цим, переконання включають у себе вольовий компонент, тобто, готовність реалізувати відповідну ідею, виконувати певну дію.

Знання та переконання, будучи елементами світогляду, розрізняються за способом утворення і функціонування у структурі світоглядної діяльності. Знання виступають засобом розпізнавання, виділення певних об'єктів і оперування ними в розумовому плані, виконують пізнавальну роль. Переконання виконують іншу роль, адже за їх допомогою реалізується зв'язок значень, які засвоюються, з особистою зацікавленістю в їх набутті та застосуванні [28, 37].

Переконання відрізняється від віри, яка ґрунтується на довірі до людини, котра висловлює певні думки й ідеї, тоді як переконання є продуктом власних роздумів, а не простим прийняттям суджень на віру. Ставлення людини до певної ідеї чи концепції зумовлюється її ціннісними орієнтаціями, установками, знаннями, з якими вона порівнює різні погляди і підходи.

Під переконанням розуміють також метод організованого, свідомого соціально-психологічного й ідеологічного впливу на психіку людини шляхом звернення до її суджень і логіки з метою формування і закріплення у неї позитивних моральних якостей і усунення негативних рис у її характері й поведінці. Переконання як метод, апелюючи до свідомості особистості, не має своїм безпосереднім результатом автоматичну, неусвідомлену поведінку, однак його результатом з часом може стати як свідома, так і неусвідомлена поведінка [8, 42].

Метод переконання вважається основним у науковій полеміці, у педагогіці, у формуванні наукового світогляду. Його основу складає відбір, логічне упорядкування фактів і висновків згідно єдиного функціонального завдання.

Ефективність методу переконання залежить від ступеня зацікавленості особистості, її схильності до сприймання і прийняття інформації, що повідомляється, рівня розвитку, послідовності, логічності, доказовості повідомлення, рівня аналізу інформації, ступеня переконаності самої людини, яка переконує [13, 26].

Для глибшого з'ясування суті означеного явища доцільно розглянути основні наукові категорії, які допомагають розкрити його зміст: відношення, знання, воля, істина, істинність, віра, доведення. Психологи розглядають *відношення* як систему зв'язків людини зі світом та іншими людьми. В основі відношень лежать потреби і мотиви; емоційні процеси і почуття, спрямовані на предмет відношення; оцінки суб'єктом певних предметів і явищ, які мають особистісну значущість; ціннісні орієнтації особистості тощо.

Найчастіше відношення особистості мають інтегральний характер, коли названі компоненти можуть поєднуватися. За своєю спрямованістю відношення можуть бути орієнтовані на певні об'єкти, на світ, на інших людей, на самого себе, суспільство в цілому. Відношення можуть розрізнятися за рівнем значущості, тобто за тим, наскільки вони торкаються базових потреб людини; за стійкістю, тобто за тривалістю існування; за інтенсивністю пов'язаних з ними психічних процесів і переживань особистості [8, 44].

Особистість людини є продуктом розвитку її життєвих відношень, суспільних за своєю природою. Термін «відношення» є базовою категорією у психології, за якою ядром особистості є індивідуально-цілісна система її суб'єктивно-оцінних, свідомо-вибіркових ставлень до зовнішнього світу та до самої себе.

Така система відносин особистості визначає характер переживань, особливості сприймання дійсності, характер поведінкових реакцій особистості на зовнішні впливи. Усі складові психічної організації людини пов'язані так чи інакше з відношеннями, причому функціональні можливості людини в організації діяльності можуть бути визначені лише на рівні позитивного ставлення до її завдань [8, 45].

Знання, як основа формування переконань, є формою духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, що характеризується

усвідомленням їх істинності. Сумнів щодо істинності пізнавального результату виключає можливість зведення його до знання і перетворює цей результат на гадку.

Категорією знання визначається, як бачить індивід світ: як низку конкретних об'єктів чи як складну систему їх закономірностей і відношень; як фіксовану структуру чи як динамічний процес; спирається він тільки на власний досвід чи використовує величезний суспільний досвід, закодований в культурі та науці [38, 61].

Статус знання як права на істину здатна забезпечити лише практика. Підміна критерію практики суб'єктивною впевненістю у безперечності пізнавального результату може привести до заміни знання вірою. Однак і саме знання в процесі практичного використання перетворюється на переконання людей. Серед таких форм духовного засвоєння результатів пізнання, як гадка і віра, знання є адекватним виразом діалектики абсолютної і відносної істини.

Будучи реалізацією людської здатності до пізнання та усвідомлення істини, знання відрізняється від простої інформації тим, що потребує не тільки розв'язання проблеми адекватності певних уявлень дійсності, а й складної системи оцінок зв'язку пізнавального результату з минулим досвідом та перспективами дальшого пізнання, його «вписуваності» у сферу соціальних цінностей, потреб практики, методологічних і світоглядних орієнтирів, у систему певної галузі науки чи діяльності.

На противагу думці, яка може бути результатом суб'єктивної позиції, знання визначається соціально-практичним процесом зведення одиничного досвіду до рівня загальнозначущого результату. Знання не зводиться до чуттєвих даних, оскільки, синтезуючи теоретичні уявлення з їх емпіричними передумовами, розкриває за актуально існуючим потенціальність явищ, здійснює передбачення і вибір нових можливостей пізнання й дії, орієнтує соціальне буття людини, виступає керівництвом до дії [8, 53].

У структурному плані розрізняють знання *буденне*, пов'язане з лексикою природних мов; *конкретно-наукове*, яке визначається певними канонами експериментальної та дедуктивної достовірності, нормами причинного аналізу

тощо; *філософське*, що характеризується всезагальністю, необхідністю та специфічними формами рефлексії (образ і модель).

Залежно від детермінації, ці знання можна розподілити на *стандартні* та *рефлексивні*. Стандартні знання - результат загальної освіти і впливу засобів масової інформації. Засвоюючись індивідом, рівень стандартних знань зумовлює формування професійних і культурних інтересів особистості

Рефлексивні знання складають основу розвитку особистості майбутнього педагога-хореографа. Вони є надбанням роздумів самої людини, результатом самостійного осмислювання нею мистецької дійсності та підґрунтям свідомої соціальної активності особистості, її творчої діяльності. Тож, загальні та фахові знання стають професійними переконаннями, коли вони самостійно осмислені, а не взяті на віру «у готовому вигляді»; коли вони є результатом напруженої розумової діяльності.

Якісний зміст знань визначається тим, якою мірою вони дають відповідь на основні світоглядні питання: «що таке світ?», «що таке людина?» і «що таке «Я» як людина в цьому світі?». Без відповіді на ці питання свідомо й творча участь особистості у розвитку суспільства обмежена, а знання, які набуває людина, якими б різнобічними вони не були, залишаються однобічними.

Відтак однією з основних проблем освіти, зокрема педагогічної, є формування системи знань, переконань та ідеалів, які в сукупності складали б світоглядну позицію особистості педагога. При цьому слід враховувати, що знання переходять у світогляд тоді, коли вони набувають характеру переконань; коли вони органічно входять до свідомості людини, спрямовуючи її діяльність.

У психології виділяються два типи наукових переконань: *емпіричний* і *теоретичний*. Емпіричні переконання є продуктом утворення зовнішнього стереотипу поведінки («діяти як усі»), у якому емоційний компонент домінує над інтелектуальним. Теоретичні переконання утворюються внаслідок інтелектуальної діяльності, що сприяє формуванню ціннісної орієнтації, яка передують утворенню соціальної установки. У цьому випадку переконання є продуктом свідомо прийнятих соціальних норм і цінностей, які стали регуляторами свідомості й поведінки особистості [8, 56].

Однією із сутнісних сил людини, її духовним феноменом виступає *воля*. Вона полягає у здатності особистості мобілізувати й цілеспрямувати свої психічні та фізичні сили на розв'язання завдань, що постають перед нею і вимагають свідомого подолання суб'єктивних і об'єктивних труднощів і перешкод. До того ж, воля виявляється у самодетермінації та саморегуляції власної діяльності та різних психічних процесів

Німецький філософ А. Шопенгауер наголошував на перевазі волі над розумом, ірраціонального над раціональним. На його думку, розум дає лише зовнішнє знання про світ, він не може досягнути його з середини. Це може зробити тільки воля, через яку індивід пов'язаний з космічною першоосновою світу [13, 32].

Основними функціями волі є вибір мотивів і цілей; регуляція спонукань до дії при недостатній або надмірній їх мотивації; організація психічних процесів у адекватну певній діяльності людини систему; мобілізація фізичних і психічних можливостей у ситуації подолання перешкод при досягненні поставленої мети.

Розвиток вольової регуляції пов'язаний передусім із формуванням у особистості мотиваційно-сміслової сфери, сталого світогляду та переконань людини, а також регуляції поведінки в різних життєвих ситуаціях. Отже, воля як певна організація і спрямування діяльності людини не може функціонувати без переконання, віри та сподівань, завдяки яким формується модель бажаного майбутнього, конкретизується мета діяльності, здійснюється вибір вчинку [38, 67].

Істина, як якісний показник відношення людини до знання, є адекватним відтворенням у пізнанні об'єктивної дійсності, результатом певного, визначеного практикою гносеологічного відношення, при якому пізнавальний образ суб'єкта виступає як правильне відображення дійсного стану об'єкта; вираженням зв'язку пізнання з дійсністю, збігом пізнавальних образів з об'єктом. Збіг на практиці змісту пізнання з предметністю явищ, що існують незалежно від суб'єкта, є об'єктивною істиною [38, 74].

Важливою складовою процесу формування переконань людини виступає *віра*. У філософському розумінні *віра* - це форма і спосіб сприйняття соціальної інформації, норм, цінностей та ідеалів суспільного життя, коли вони, не будучи даними власним практичним чи пізнавальним досвідом, приймаються як очевидні

факти чи характеристики об'єктивної дійсності, суцього і належного; засіб освоєння досвіду попередніх поколінь; одна з категорій світогляду [38, 51]. Віра формується як здатність сприймати і переживати можливе як дійсне, ймовірне як вірогідне. У системі наукового світогляду віра спирається на досягнення науки і становить важливий момент формування переконань людини.

Психологічна наука розглядає *віру* як особливий стан психіки, який полягає у повному і безумовному прийнятті особистістю певних відомостей, явищ, подій або власних уявлень і висновків, які можуть виступати в подальшому основою її «Я», визначати її вчинки, судження, норму поведінки і ставлення. Прийняття певного твердження за істинне ґрунтується не стільки на об'єктивному факті чи доведенні, скільки на емоційно-вольовій сфері [21, 53].

Віра завжди виступає як результат попередньої роботи свідомості, яка створює уявлення суб'єкта про світ, його місце в ньому, про зв'язки і відношення цього світу. Якщо предметом віри виступають явища життя, і суб'єкт, що їх вивчає, представляє підтверджені досвідом докази істинності своїх результатів, то це є переконання.

У випадку, коли людина не в змозі охопити розумом надмірно складний або недоступний раціональному поясненню об'єкт, то вона або відмовляється у будь-який спосіб від пізнання, або віддає перевагу ірраціональній вірі без будь-яких доказів. Основи такої віри лежать глибше знання і мислення. Вона по відношенню до них виступає як факт первинний і тому сильніша за знання і мислення.

Наприклад, стосовно до основ нашого буття, віра є більш або менш пряме або опосередковане, просте або ускладнене уявлення у свідомості досвідомого зв'язку суб'єкта з об'єктом. Чим простіший, всеохоплюючий і незворотний цей зв'язок, тим сильніша відповідна їй віра [21, 55].

Переконання людини, що ґрунтуються на знанні об'єктивних закономірностей розвитку світу – це наукова віра. Така віра не суперечить науці, а виникає з неї. Таким чином, віра виражає внутрішні переконання суб'єкта в істинності ідеї, правильності плану її практичної реалізації.

Звертаючись до практичної ідеї без переконань в істинності ідеї, яку вона збирається втілювати в життя, людина позбавлена вольової установки, цілеспрямованості. Знання і віра торкаються однієї і тієї ж форми - явищ об'єктивної реальності. Наука творчо відображає їх, а віра, переконання виступають необхідною передумовою практичної дії в реалізації наукової ідеї [8, 201].

Психологами встановлена залежність рівня сформованості переконань від рівня знань і можливостей їх закріплення у практичній діяльності. Знання пробуджують вольову цілеспрямовану діяльність, яка, у свою чергу, зміцнює впевненість у істинності цих знань. Цілеспрямована вольова діяльність, пов'язана з переконанням, впливає не тільки з наукових знань і перевірених аргументів, а й пов'язана з усім духовним життям особистості, відповідною спрямованістю думок і поведінки.

Формуючись на основі досвіду, переконання визначають духовний світ людини, її потреби, мотиви поведінки. Тому у освітньому процесі необхідно не тільки впливати на свідомість, почуття і волю майбутніх викладачів хореографії, але й постійно дбати про накопичення професійно значущого особистісного досвіду [28, 45].

Отже, знання стають переконанням лише тоді, коли збагачуються вольовим ставленням особистості до змісту цих знань і практичних результатів, які впливають з них. Це ставлення виявляється у поведінці особистості: *дії* або *протидії* як двох полюсів активності. Обов'язковими елементами переконань є, по-перше, певна сукупність знань (концепція), по-друге, діяльно-вольове ставлення до них.

Категорія «переконання» тісно пов'язана з діяльністю людини. Поза цим зв'язком неможливо говорити про наявність будь-яких переконань взагалі. Ідея стає переконанням, коли вона конкретно реалізується в житті, так само, як теорія набуває життєвого смислу лише поєднуючись з практикою. Для характеристики переконання необхідно також враховувати те, як вони сформувалися: *стихійно* чи на основі *усвідомлення* людиною суті знань, які складають його основу.

Необхідним методологічним принципом аналізу професійних переконань майбутніх викладачів хореографії є принцип *особистісного підходу*. Суть цього підходу полягає у розумінні особистості як воєдино пов'язаної сукупності внутрішніх умов, які є структурою її властивостей і якостей, через які переломлюються усі

зовнішні впливи. Будь-який психічний процес, стан або властивість, чи сама діяльність людини, у якій ці психічні явища виявляються, можуть бути зрозумілі тільки у зв'язку з їх особистісною обумовленістю [21, 116].

Стосовно до переконань це означає, що вони є органічною частиною особистості та складають одну із утворюючих її умов. Крім того, переконання кожної особистості, функціонуючи за загальними закономірностями, відображають особливості її психічного розвитку. Тому дослідження процесу формування переконань нерозривно пов'язане з вивченням процесу становлення особистості реального суб'єкта.

Виходячи з цього, психологи виділяють чотири істотні ознаки будь-якого переконання:

- ❖ інформаційний зміст знання (ідеї, концепції);
- ❖ діяльно-вольове ставлення особистості до змісту знань і результатів їх практичного втілення;
- ❖ суб'єктивно-логічна оцінка отриманої інформації;
- ❖ соціально-ціннісні орієнтації особистості [8, 203].

Кожна з виділених ознак може виступити вихідною точкою аналізу конкретних переконань. У даній монографії викладено наступні напрями аналізу переконань: *інформаційний, діяльно-вольовий, суб'єктивно-логічний, соціально-ціннісний*.

Оскільки доказовість переконань визначається змістом ідей і концепцій, необхідно застосовувати *інформаційний підхід*, що дозволяє проаналізувати певні знання з позиції того, правильно (істинно) чи неправильно (хибно) вони відображають дійсність. Зі свого боку, *діяльно-вольовий напрям* аналізу переконань зумовлюється ставленням особистості до змісту знань та їх практичним утіленням.

Суб'єктивно-логічний напрям аналізу виявляє пізнавальне ставлення особистості до знань (ідей, концепцій), які лежать в його основі. Це виражається у доведенні (раціональному поясненні) або недоведенні (стихійному сприйнятті) вихідної інформації.

У першому випадку людина вимагає, щоб її зміст був достатньо обґрунтований в межах набутих знань, у другому - не розуміє або не задумується над

питанням про те, наскільки вони обґрунтовані. У такий спосіб раціонально-критичному підходу протиставляється некритичне прийняття ідей (концепцій) на віру.

Соціально-ціннісний напрям аналізу переконань виявляє смисложиттєву активність особистості, її зацікавленість або незацікавленість у певній концепції, вибіркоче ставлення до життєвих і духовних цінностей, ієрархію переваг. Соціально-ціннісний і діяльно-вольовий напрями аналізу тісно пов'язані між собою, оскільки зацікавленість у певній ідеї (концепції) здебільшого зумовлює відповідну їй дію або, навпаки, протидію [28, 47-48].

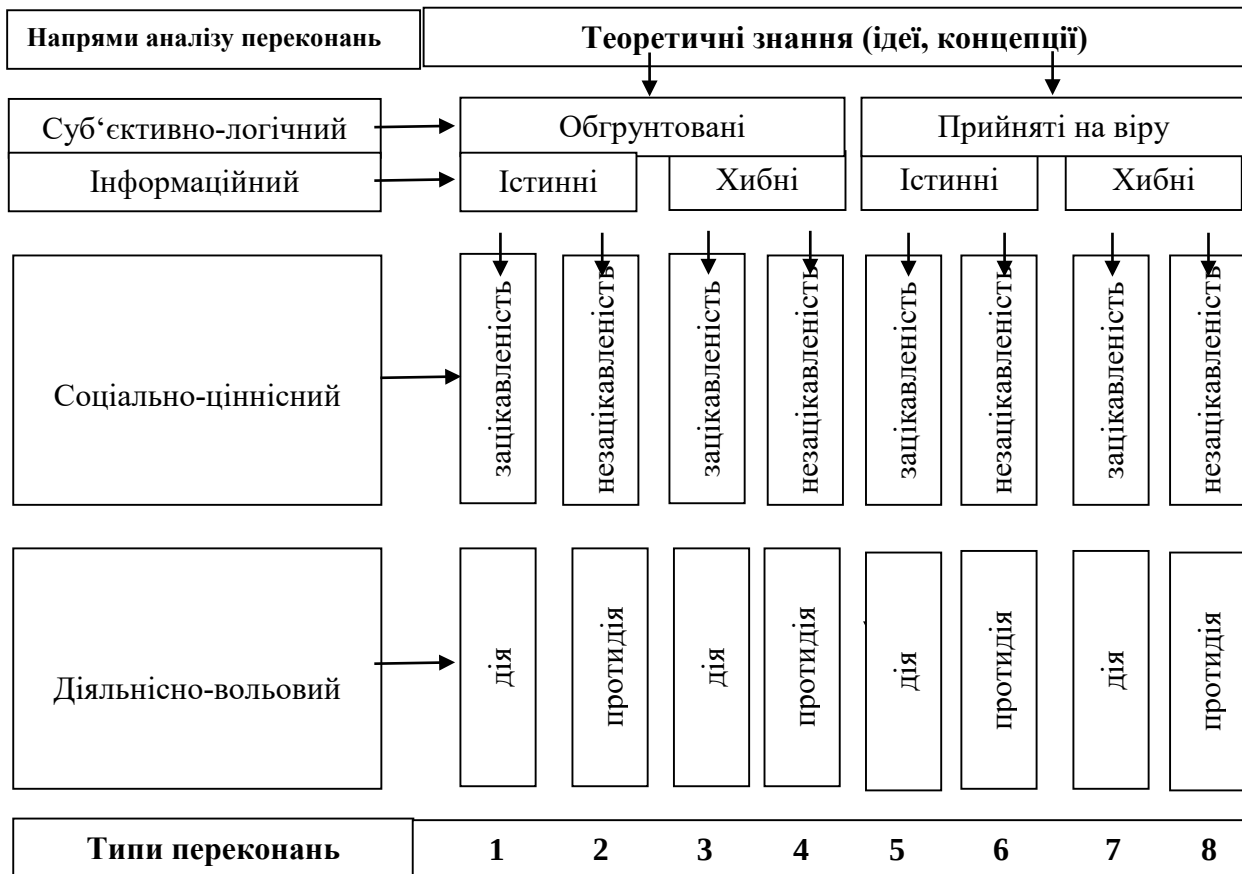
Усю сукупність ідей, методичних концепцій (положень) можна поділити на дві групи, до однієї з яких відносяться концепції, що ґрунтуються на знанні, до другої - основані на вірі. Розглянемо детальніше групу ідей, положень, концепцій, що ґрунтуються на знанні. Помітна велика відмінність не тільки між раціонально обґрунтованим істинним переконанням і раціонально обґрунтованим хибним, але й між обґрунтованим істинним переконанням і переконанням, в істинність якого людина тільки вірить.

У запропонованій таблиці поєднуються різні ознаки переконань, а саме:

- ❖ обґрунтованість або некритичне сприйняття на віру вихідної інформації;
- ❖ істинність або хибність знань;
- ❖ зацікавленість або незацікавленість у них;
- ❖ активна дія особистості по практичному впровадженню певної ідеї або протидія їй.

Логічне поєднання цих ознак дозволяє виділити *вісім типів переконань*, позначених у таблиці цифрами від 1-ї до 8-ми. Якщо 1-4-й типи переконань об'єднуються за *ознакою обґрунтованості*, то 5-8-й типи - за протилежною ознакою - *прийняттям знання на віру*.

Напрями аналізу і типи переконань

Оперування цими логічно визначеними типами професійних переконань цілком правомірне, оскільки у педагогічній практиці можна зустрітися з усіма означеними типами. Зрозуміло, що тільки перший тип відповідає вимогам суспільства як найбільш змістовний, стійкий і надійний.

Третій тип переконань, навпаки, у професійному плані найнесприятливіший, оскільки хибні переконання підкріплюються зовні логічною системою помилкових думок і упереджень, і в цьому випадку вплинути на людину з метою переконати її у хибності її поглядів досить складно. Другий і четвертий типи переконань, при всій їх відмінності, теж несприятливі, оскільки незацікавленість людини в них викликає протидію або байдужість [28, 48-49].

Зацікавленість у певній концепції - важливий чинник поведінки особистості. Це положення дає можливість зрозуміти парадоксальність таких типів переконань, як 2-й і 6-й за таблицею, коли особистість розуміє істинний характер методичної концепції, але, не будучи в ній зацікавленою з тих чи інших причин, протидіє їй.

У науковому плані важливо з'ясувати, як взаємодіють між собою типи переконань і що означають їхні характеристики у контексті фахової підготовки майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти. На нашу думку, у професійній підготовці слід прагнути до формування першого типу переконань, який спонукає до активної дії на основі обґрунтованих уявлень особистості про істинність і ефективність певних ідей і знань.

Протилежний першому - третій тип переконань, оскільки це свідоме, із розумінням хибності вихідної ідеї переконання, що опирається на зацікавленість людини в реалізації застарілих ідей. Близький до 3-го 4-й тип переконання більш прогресивний, оскільки він передбачає протидію впровадженню хоча й обґрунтованої, але хибної ідеї.

Цей тип є своєрідним доповненням до першого - особистість не тільки свідомо сприймає і впроваджує в життя переконання, які відповідають її інтересам та ідеалам, але й знає, як обґрунтовується регресивна концепція і вміло протидіє їй. Отже, завданням фахової підготовки майбутніх педагогів-хореографів є не тільки їх озброєння істинними знаннями, але й розумінням сутності регресивних обґрунтувань [28, 50].

Аналізуючи запропоновані типи переконань, можна визначити, які з них сприятливі для педагогічного впливу, для яких необхідні пояснення й просвітницька робота (5-8-й типи), для яких слід створити такі умови, за яких особистість діяла б на основі відомих їй істинних знань, зрозумівши їх відповідність її інтересам (2-й і 6-й типи).

Аналіз типів переконань у їх залежності від інформаційного змісту методичних концепцій, соціально-ціннісних установок і суб'єктивно-логічного ставлення особистості до вихідної інформації дає підставу для висновку щодо необхідності диференціювати фахову та методичну підготовку здобувачів-хореографів у закладах вищої освіти не тільки з урахуванням зовнішніх умов (освітнього рівня, вікових особливостей тощо), але й з урахуванням більш суттєвих внутрішніх чинників - типів переконань, що переважають у даній аудиторії.

Як уже зазначалося, відношення суб'єкта до певного знання як до істинного здійснюється через єдність *доведення і віри*. Якщо знання є духовним відношенням

людини до предмета знання, а істина - відношенням знання до предмета знання, то переконання становить *відношення людини до знання як до істини*.

Доведення, яке в складі переконання є обґрунтуванням істинності знання за допомогою інших знань, і віра як почуття істинності знання можуть узгоджуватися між собою, певним чином суперечити одне одному, перетворюватися одне в одне. Знання в єдності з переконанням у його істинності становить *думку*, а в єдності з переконанням і прагненням до діяльності на його основі - *ідею* [13, 84].

Залежно від змістовного наповнення, переконання можуть бути політичними, моральними, естетичними, релігійними, професійними, педагогічними тощо. Дана монографія розглядає сутність педагогічних (як професійних) переконань викладача хореографії. Для з'ясування цього питання необхідно визначити структуру професійних педагогічних переконань, здійснивши відповідний аналіз психолого-педагогічної літератури.

Насамперед, доцільно вказати на наявність багатьох підходів до цієї проблеми. Деякі науковці розглядають структуру переконань як єдність знань (базовий компонент); як особистісне ставлення; як потребу чинити відповідно до знань (дієздатність). Зв'язок між цими компонентами переконань забезпечують для особистості емоційні переживання важливості певних знань [34, 121].

Зустрічається у психолого-педагогічних джерелах виокремлення компонентів структури переконань: *пізнавальний* (засвоєння теоретичних положень); *операційний* (сформовані прийоми соціальної орієнтації); *мотиваційний* (готовність до використання наукових знань та прийомів у регулюючій функції) [28, 51].

Під професійними переконаннями певні науковці розуміють «ставлення викладача до освітнього процесу на основі професійно-педагогічних обов'язків, у необхідності та життєвій важливості яких він глибоко впевнений і якими керується у своїй роботі». Відтак, професійні переконання викладача хореографії – це наявність сформованої готовності використовувати норми професійних обов'язків як орієнтири при виборі цілей і способів поведінки в професійно-педагогічних ситуаціях [29, 24].

Виходячи зі специфіки професійно-педагогічних переконань, можливо виділити у їх структурі такі компоненти: *когнітивний* (знання педагогічних обов'язків); *емоційний* (особистісне ставлення до них); *операційний* (спосіб соціальної

орієнтації), які виступають у нерозривному взаємозв'язку, хоча й мають власні характеристики. Так, когнітивний компонент складають знання професійних обов'язків педагога, норм та принципів професійних практичних дій, які стають основою для різнобічного аналізу навчальних ситуацій, усвідомлення поведінки вихованців, самоусвідомлення своїх дій.

Емоційний компонент є своєрідним показником здатності викладача хореографії до сталого і глибокого сприйняття своїх професійних обов'язків, завдяки чому він спроможний переживати задоволення або муки сумління від їх виконання. Саме емоційні переживання показують істинне ставлення особистості до певних норм, принципів, обов'язків та відповідних їм дій і надають когнітивному компоненту спонукальної сили. Із когнітивним та емоційним компонентами тісно взаємодіє операційний компонент, адже від дій та операцій, якими володіє викладач, залежить ефективність його професійної діяльності.

Незважаючи на різні підходи до визначення сутності переконань, спільним для них став розгляд переконання у єдності трьох компонентів – *інтелектуального, емоційного і поведінкового*. Відмінність різних позицій виявляється у питанні співвідношення між цими компонентами у визначенні конкретних показників їх вияву [29, 25].

У структурі особистості викладача хореографії переконання, як компонент світогляду, відіграють значну роль, виконуючи у ньому свої специфічні когнітивні та спонукальні функції. Його переконання беруть участь у формуванні та функціонуванні прийомів оцінки актом цілепокладання у виборі передбачуваних дій. Переконання при цьому виконують подвійну роль - по-перше, слугують критерієм вибору мотивів-орієнтирів діяльності, що відповідають особистісним цінностям (когнітивна функція); по-друге, виступають поштовхом до реалізації провідних мотивів у актах цілепокладання (мотивуюча функція).

Тож, функції професійно-педагогічних переконань майбутніх викладачів хореографії полягають не тільки у виокремленні необхідних провідних мотивів педагогічної діяльності (професійні інтереси, цінності, педагогічні схильності, здібності тощо), але й у безпосередньому спонуканні до такої діяльності. При цьому, переконання виступають регулятором поведінки фахівця у мінливих педагогічних ситуаціях [29, 25].

Проведений аналіз дав змогу виявити сутність професійних (педагогічних) переконань викладача. На наш погляд, це *сукупність знань і уявлень про явища педагогічної дійсності, які усвідомлюються викладачем як істинні та зумовлюють його діяльно-вольову поведінку*. Це складне особистісно-інтегративне утворення, яке характеризується позитивним ставленням до власної професійної діяльності, установкою та готовністю до неї, стійким способом поведінки; визначається рівнем розвитку загальних та фахових знань і формується на основі суспільного досвіду та усвідомлення професійної значущості мети своєї діяльності.

Джерелом утворення професійних переконань викладачів хореографії є відображення не тільки обмеженого особистого досвіду професійної діяльності, але й досвіду суспільного, представленого у змісті свідомо засвоєних фахових знань. Формування переконань завжди пов'язане із переживанням. Якщо знання, фіксуючи сутність явища, можуть і не викликати в людини особливих емоцій, то переконання поєднані з переживаннями, які обумовлені процесами реального життя.

Формування професійних переконань посідає вагомe місце у процесі становлення особистості майбутнього викладача хореографії. Будучи важливими структурними компонентами світогляду, такі переконання суттєво позначаються на ставленні майбутнього викладача хореографії до власної професійної діяльності, справляючи істотний вплив на напрям його мислення і дій, а також внутрішньо зумовлюючи лінію поведінки [27, 116].

Процес формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії виступає як відтворення педагогічно-хореографічної культури, накопиченої у суспільстві, та стимулювання внутрішнього саморозвитку особистості майбутнього педагога.

Він зумовлюється синтезом розумових та фізичних можливостей, професійних здібностей, соціальної активності здобувача-хореографа, вимог хореографічної навчальної діяльності, які визначаються особливостями її змісту, засобів, умов, організації тощо. На основі цього синтезу і включення особистості майбутнього педагога до професійної діяльності і формується суб'єкт зі своєю позицією, професійними планами, переконаннями, поведінкою, відношенням до результатів своєї діяльності.

1.2. Формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти як педагогічна проблема

Сучасний стан соціального та економічного розвитку нашого суспільства потребує оновлення всіх сфер освітньої діяльності. Вирішальна роль у модернізації системи освіти в Україні належить вищим педагогічним закладам, оскільки саме тут формується професіоналізм майбутнього фахівця, здатного активізувати інтелектуальний та духовно-творчий потенціал особистості підростаючого покоління.

Вища освіта сьогодення орієнтована на пріоритетність національно-духовного розвитку особистості майбутнього педагога, який покликаний залучати дітей та молодь до кращих надбань світової та вітчизняної культури. У цьому контексті особливого значення набуває хореографічне мистецтво, яке за своєю природою є синтетичним.

Заняття хореографією розвивають емоційну і вольову сферу особистості, сприяють залученню до національно-культурних цінностей; орієнтують людину на здоровий спосіб життя, підвищують працездатність, що забезпечує цілеспрямований розвиток життєво важливих духовних, інтелектуальних і фізичних якостей майбутнього покоління українців [33, 3].

Інтегрованість складових хореографічного мистецтва сприяє всебічному розвитку людини як найвищої цінності суспільства. Вітчизняні теоретики і практики мистецтва танцю (В. Авраменко, Г. Березова, Л. Бондаренко, О. Бурля, К. Василенко, В. Верховинець, А. Гуменюк, С. Забрєдовський, Є. Зайцев, С. Зубатов, О. Мартиненко, Б. Стасько, О. Таранцева, А. Шевчук, Т. Сердюк та інші) вважають, що залучення дитини до хореографії важливе для її духовного збагачення, творчого розвитку, фізичного здоров'я, формування інтересу до рухової діяльності.

Хореографія як пластичне мистецтво є своєрідним відображенням сутнісних аспектів духовного життя людини; соціокультурним явищем, соціально-психологічним феноменом; особистісним утворенням, засобом вираження і

самовираження особистості, психофізичним дійством, у якому виражаються значущі психопластичні інтонації людини і суспільства. Краса, закладена в граціозному пластичному русі тіла, породжує особливу радість створення і споглядання прекрасного.

У мистецтві хореографії важливу роль відіграють внутрішній стан людини, її думки, почуття та уміння втілити їх за допомогою танцювальної техніки. Як стверджував психотерапевт М. Фельденкрайз, механічне неусвідомлене використання м'язів не приносить ніякої користі. Більшого ефекту людина досягає, відчуючи те, що вона робить, усвідомлюючи своє тіло, свої думки і почуття [39, 21]. Тому, формування особистісного ставлення до хореографії стає вихідним пунктом у визначенні змісту хореографічно-педагогічної освіти.

Проблеми впливу хореографічного мистецтва на особистість людини досліджувалися у зв'язку із розробками систем танцювальної та музично-рухової психотерапії (В. Райх, М. Чейс, Г. Ротт, К. Хендрикс, І. Чорна, І. Астремська та інші). Коли людина опановує танцювальні рухи, то у цьому процесі приймають участь усі її відчуття – зорові, тактильні слухові, м'язово-суглобні, які коригують рухи.

Успіх рухового акту залежить від успіху аналітичної та інтуїтивної переробки інформації, що надходить від усіх органів чуття. Опановані рухи, у свою чергу, змінюють відчуття людини. Чим краще людина відчуває своє тіло, тим краще усвідомлює вона і почуття. Психологи стверджують, що характер рухів людини тісно пов'язаний із її переконаннями. Зокрема, пластична людина має гуманістичні переконання [39, 28].

Заняття танцями є ефективним засобом формування особистості майбутніх викладачів хореографії, оскільки базуються на принципі гармонійного сполучення інтелектуального, духовного та фізичного розвитку молодшої людини. Підготовка хореографа у вищому педагогічному закладі освіти спрямована на формування фахівця, який володіє системою психолого-педагогічних знань, який усвідомлює їх значення для організації освітнього процесу з дітьми та молоддю різних установ та хореографічних колективів, який прищеплює любов до танцювального мистецтва.

Відкриття спеціальності 024 «Хореографія» у закладах вищої освіти України є показником усвідомлення значущості хореографії у системі культури та освіти. Це викликало потребу в удосконаленні системи фахової підготовки майбутніх викладачів хореографії та формуванні особистості молодого педагога, здатного завдяки умілому поєднанню ґрунтовних професійних знань і умінь із відповідним науковим та творчим доробком прилучати підростаюче покоління та молодь до багатства хореографічної культури.

Охоплюючи досить широке коло питань, проблеми фахової підготовки майбутніх педагогів-хореографів досить багатогранні і актуальні. Ціла плеяда вітчизняних науковців зверталися у своїх працях до психолого-педагогічних аспектів формування професійної готовності, педагогічних якостей майбутніх викладачів хореографії (Т. Благова, Т. Сердюк, Б. Стаська, Ю. Богачова, О. Бурля та інші).

Процес управління розвитком творчого мислення, формування творчої активності, професійно-педагогічну підготовку балетмейстерів досліджували Л. Андрощук, С. Куценко, О. Пархоменко, В. Нікітін, А. Череднякова та інші [24, 51].

Основні завдання хореографічної освіти у вищій школі полягають у забезпеченні майбутніх викладачів хореографії знаннями про загальні закономірності хореографічної освіти, особливості розвитку хореографічного мистецтва у різні історичні періоди; про стилі та напрямки хореографії; розуміння специфіки емоційно-образного та емоційно-сміслового відображення життєдіяльності людини засобами хореографічного мистецтва; у розвитку художнього мислення і творчих якостей; виконавськими вміннями та вміннями художньо-педагогічної інтерпретації тощо [31, 143].

Навчаючись у закладах вищої освіти, майбутній педагог-хореограф має не тільки оволодіти необхідними фаховими знаннями й вміннями, а й усвідомити шлях їх набуття, оволодіти принципами і методами пізнання теорії та практики своєї професійної діяльності. Тільки за таких умов можна виховати викладача, здатного творчо мислити, самостійно орієнтуватися у найрізноманітніших проблемних ситуаціях, критично їх оцінювати й швидко знаходити шляхи їх вирішення.

Педагогічна професія вимагає від викладача хореографії сформованої потреби в художньо-освітній діяльності, усвідомлення її значення для духовного розвитку суспільства; високого рівня світоглядної, гуманітарної та естетичної культури; розвинутих професійно-педагогічних здібностей, глибоких фахових знань і умінь, досвіду художньо-творчої педагогічної діяльності.

Формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії тісно пов'язане з естетичними переконаннями, з художньо-естетичною культурою. Художньо-естетичні переконання включають у себе усвідомлення прекрасного у хореографічному мистецтві, особистісне сприйняття естетичних цінностей, емоційний відгук на художні, зокрема хореографічні, твори, потребу діяти за законами краси.

Однією із важливих якостей педагога-хореографа є вміння правильно визначати естетичні цінності творів хореографічного мистецтва та аргументовано пояснювати своє ставлення до них. Художньо-естетичні цінності несуть розуміння предметів чи явищ мистецтва як прекрасних чи потворних, піднесених чи низьких, трагічних чи комічних. Емоційне ставлення майбутнього викладача хореографії до танцю поповнює значущими смислами його хореографічну діяльність. Як зазначають психологи, художня цінність стає феноменом тоді, коли вона знаходить особистісний характер [33, 39].

Процес опанування хореографічним мистецтвом у системі вищої освіти включає в себе вивчення теорії та історії хореографічного мистецтва, лексики класичного, українського народного, народно-сценічного, історико-побутового і сучасного танців; оволодіння сценічно-виконавськими виконавськими вміннями, мистецтвом балетмейстера та теорії і практики хореографічної освіти.

Щоб виконувати професійні функції, майбутній викладач хореографії, згідно кваліфікаційних характеристик, повинен знати:

- ❖ загальнотеоретичні дисципліни в обсязі, необхідному для успішного розв'язання психолого-педагогічних та управлінських завдань, засвоєння методологічних і прикладних питань свого фаху;

- ❖ системи хореографічної освіти в Україні та світі, основні напрямки і перспективи їх розвитку;
- ❖ методи організації спілкування педагога-хореографа з вихованцями;
- ❖ історію хореографічного мистецтва, українську народну хореографічну творчість;
- ❖ види хореографічного мистецтва, стильові особливості та специфіку виконання танців різних епох, народів;
- ❖ теоретичні основи класичного, історико-побутового, народно-сценічного, українського народного, сучасного бального танців, мистецтва балетмейстера;
- ❖ методику хореографічної освіти, організації і роботи з хореографічними колективами різного спрямування [29, 30].

На означених фахових знаннях і ґрунтуються професійні переконання майбутніх викладачів хореографії, що справляють істотний вплив на напрям їх мислення і дій, зумовлюючи лінію поведінки, загальний стиль роботи, формуючи відповідні світоглядні установки, визначаючи готовність до викладацької діяльності. Проблема полягає у тому, щоб за роки навчання у закладі вищої світи сформувати у здобувачів-хореографів ці переконання, розвинути у них усвідомлення провідної мети хореографічної освітньої діяльності, бажання працювати в обраній сфері, виробити особистий творчий стиль діяльності.

Період навчання закладах вищої освіти стає переломним у розвитку особистості молодшої творчої людини. Головне надбання цього періоду - відкриття власного «Я», розвиток рефлексії, усвідомлення власної індивідуальності та її властивостей; поява життєвого плану, установки на свідому побудову власного життя, поступове вrostання у різні сфери суспільного життя.

Психологи вважають, що перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій з одного боку та інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією з іншого, виділяють студентський вік як центральний період формування характеру та інтелекту [8, 102].

У процесі освітнього процесу майбутніми педагогами-хореографами засвоюються не тільки професійні знання, але й формуються інтелектуальні

навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності. Накопичені фахові і загальні знання активно впливають на їх світогляд і професійні переконання, сприяючи критичній оцінці дійсності [24, 58].

Схильність до роздумів, пошуків шляхів вирішення науково-практичних проблем як у навчальній, так і самостійній роботі, володіння розвинутою увагою, волею, здатністю осмислено сприймати логіку викладу навчального матеріалу викладачем, виявляти глибинні зв'язки між явищами і фактами сприяють активному розвитку моральних і естетичних почуттів здобувачів-хореографів, становленню характеру, оволодінню ними повним комплексом соціальних ролей дорослої людини.

Найважливішою умовою успішного розвитку особистості майбутнього викладача хореографії у закладі вищої освіти є розуміння ним своєї неповторності, індивідуальності, яка у період навчання найбільш активно формується, її професійних якостей, становлення світогляду як системи уявлень, ідей, поглядів на життя та людей, що її оточують. Професійні переконання посідають у цьому процесі важливе місце, оскільки свідчать про наявність психологічної готовності особистості педагога-хореографа до професійної діяльності [25, 151].

Проблема формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти вимагає з'ясування загальних закономірностей становлення професійних якостей майбутніх педагогів, розкриття детермінації їх функціонування і переходу на нові рівні розвитку особистості, ефективних умов формування професійних переконань, виявлення ефективних технологій набуття хореографічної освіти.

Загалом, формування професійних переконань тісно пов'язане з формуванням оцінного ставлення до фахових знань, що засвоюються. Ці знання спонукають до їх використання у якості регуляторів своєї свідомості та поведінки. Залежно від того, як уявляють здобувачі-хореографи цілі подальшого використання цих знань, особистісний смисл, який надається знанням, характеризується прагматичною, імперактивною або світоглядною спрямованістю[25, 153].

Існують різні точки зору на професійні переконання викладача. Практики нерідко дотримуються думки, що вони формуються здебільшого в умовах власної професійної діяльності. Інші, навпаки, стверджують, що між тривалістю роботи педагога-хореографа у мистецьких, фахових закладах освіти чи хореографічних колективах і його переконаннями немає прямого зв'язку.

Вони наголошують, що їхні переконання мають формуватися ще під час навчання у закладах вищої освіти, оскільки професійні переконання у випускників-хореографів багато в чому визначаються характером педагогічного процесу, його організацією та умовами, у яких він здійснюється.

На нашу думку, фахові знання далеко не завжди гарантують успіх у практичній діяльності саме через відсутність у викладача хореографії професійних переконань. Знання стають основою професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів лише тоді, коли вони обґрунтовано переконані в істинності цих знань. Орієнтуючись лише на мистецький професіоналізм, ігноруючи необхідність формувати професійні переконання, ми тим самим суттєво ускладнюємо адаптацію випускників у мистецьких, фахових закладах освіти чи хореографічних колективах і студіях [25, 154].

Нами встановлено, що інтегруючими якостями особистості майбутнього викладача хореографічних дисциплін є *художня розвиненість* (любов до хореографічного мистецтва, емоційно-ціннісне до нього ставлення), *художня освіченість* (володіння сукупністю фахових знань, умінь і способів художньої діяльності, достатньою для ефективного здійснення професійних функцій), *професійна спрямованість* (ставлення до майбутньої професії, зацікавленість і відповідальність за власну професійну підготовку, цілі, установки, потреби й інтереси, ціннісні орієнтації, переконання) [29, 32];

Професійні переконання майбутніх викладачів хореографії формуються у процесі вивчення циклів гуманітарних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін; залучення здобувачів до різноманітних видів навчально-пізнавальної та навчально-практичної діяльності. Сучасний етап розвитку мистецької освіти в Україні вимагає підготовки таких викладачів хореографії, які б поєднували у

собі творчу індивідуальність та високий виконавський чи педагогічний професіоналізм. Саме тому є актуальним пошук обґрунтованих, сучасних науково-методичних підходів до навчання та процесу їх професійного становлення.

У зв'язку із такими системними перетвореннями нових освітніх технологій значно підвищилися вимоги до методичної підготовки майбутніх викладачів хореографії, покликаної забезпечити усвідомлення ролі хореографічного мистецтва у системі художнього і духовного розвитку особистості, засвоєння теоретичних засад хореографічної освіти, оволодіння методами й організаційними формами роботи з хореографічними колективами [31, 145].

Саме від методичного забезпечення залежить передусім успішність освітнього процесу у закладі вищої освіти. Майбутній викладач хореографії повинен володіти багатьма методами, щоб обрати найдоцільніші з них для вирішення конкретних завдань. Сукупність методів разом зі змістом навчальної програми складає відповідну методику, ефективність якої оцінюється за результатами досягнення поставленої освітньої мети.

У сучасній науковій літературі поняття «методика» розглядається як галузь педагогічної науки, яка вивчає теоретичні аспекти навчання якомусь предмету. Будучи складовою частиною педагогічної науки, методика хореографічної освіти вивчає закономірності, принципи, зміст, організацію, форми і методи передачі викладачем та засвоєння здобувачами-хореографами досвіду хореографічної діяльності та досвіду естетичного ставлення до творів хореографічного мистецтва; з'ясовує методологічні засади цього процесу, забезпечуючи високий рівень професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів [29, 30].

По суті, методика хореографічної освіти у вищій школі спрямована на розв'язання трьох основних завдань: дослідження змісту хореографічної освіти, процесу навчання хореографічному мистецтву і процесу оволодіння цим мистецтвом здобувачами. Їх вирішення дозволить інтегрувати і реалізувати у методичній діяльності педагога провідні концептуальні ідеї сучасних освітніх фахових методик.

Як навчальний предмет, хореографія підпорядковується загальним вимогам до освітнього процесу: має визначену педагогічну мету, навчальний

зміст, освітні завдання щодо формування у вихованців знань, умінь і навичок хореографічної діяльності, усталену форму організації заняття хореографії; передбачає урахування вікових і індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу, рівня розвитку їх хореографічних здібностей; дотримання загальних дидактичних принципів, які реалізуються у відповідності зі специфікою хореографічного мистецтва.

Курс методики викладання певної хореографічної дисципліни не зводиться до висвітлення якихось вузькопрактичних питань, викладу конкретних рекомендацій щодо вирішення певних навчальних і виховних завдань, хоча це й посідає в ньому істотне місце. Його головне завдання - закласти теоретичні основи діяльності майбутнього викладача хореографії, необхідні йому для подальшої самоосвіти та удосконалення професійної майстерності. Це вимагає викладання методики на тому інтелектуальному і художньо-творчому рівні, який визначається соціальною природою хореографічного мистецтва, його гуманістичними й перетворюючими функціями в суспільстві.

Читання курсу методики викладання хореографічних дисциплін є особливим видом духовно-особистісної творчості викладача хореографічних дисциплін закладу вищої освіти. Суть цієї діяльності визначається її спрямованістю на створення таких комунікативних зв'язків, які найбільшою мірою відповідають природі хореографічного мистецтва, його впливу на особистість здобувача-хореографа. Це особливий вид людинознавства, сплав мистецтва і практичного унікального досвіду розвитку духовної сфери людини при її взаємодії з художніми творами[27, 118].

Орієнтирами для методики викладання хореографії є закономірності, які властиві художньо-творчим процесам (естетична природа художньої творчості, її ціннісний характер; відповідність змісту, форми і засобів виразності хореографічного образу як символу явищ дійсності; унікальність і універсальність хореографічної мови; адекватність інтерпретацій та сприймання хореографічного твору; синтез інтелектуального й емоційного у художньому мисленні;

діалектика суб'єктивного й об'єктивного у хореографічній творчості тощо), а також провідні ідеї хореографічної педагогіки [29, 38].

Загалом, під методичною підготовкою майбутніх викладачів хореографії розуміється процес і результат оволодіння теорією і технологією хореографічної освіти. Так, методична підготовка як *процес* є розвитком навчальної взаємодії викладача фахових дисциплін закладу вищої освіти і здобувачів-хореографів - від постановки освітньої мети до її реалізації і конкретних результатів.

Елементи цього процесу (мета, завдання, зміст, форми і методи організації навчально-практичної діяльності, емоційного і вольового стимулювання, контролю, аналізу й оцінки освітніх досягнень) не йдуть формально один за одним, а виявляються як своєрідна єдність у кожному конкретному акті взаємодії викладача і здобувачів.

Визначальним чинником процесу методичної підготовки є її мета, яка безпосередньо або опосередковано пов'язана з усіма іншими чинниками цього процесу. *Мета* фахової методичної підготовки майбутніх викладачів хореографії полягає у формуванні основ їх професійної культури, під якою розуміється здатність оперувати фаховими знаннями й уміннями у процесі осмислення проблем викладання хореографії, організації художньо-освітньої діяльності, цілісного бачення педагогічного процесу[29, 39].

Зміст професійної культури викладача хореографічних дисциплін як особистісно опосередкованого утворення складає єдність трьох взаємозв'язаних компонентів: *педагогічного, фахового, загальнокультурного* (естетичного), які взаємопроникають і взаємозумовлюють один одного. Означені змістовні компоненти складають професійні переконання майбутнього педагога-хореографа, адже повірити в істинність знань можна, лише спираючись на педагогічні, фахові та естетичні знання у їх єдності.

Методична підготовка як *результат* оволодіння теорією і технологією хореографічної освіти включає в себе, по-перше, індивідуальний соціально-особистісний досвід викладача хореографії як сукупність методичних знань і

умінь, що дозволяють йому виявляти особистісну науково-обґрунтовану позицію при вирішенні хореографічно-освітніх проблем; по-друге – професійні переконання як інтегральну якість особистості педагога-хореографа, що відбивають ступінь засвоєння фахових методичних знань [29, 41].

Професійна підготовка майбутнього викладача хореографії, яка здійснюється, зокрема, у процесі вивчення фахових методик, має орієнтуватися на творче ставлення до процесу викладання, спрямовуватися на розвиток у здобувачів методичної культури, яка включає в себе рефлексивне осмислення різноманітних явищ і процесів хореографічно-педагогічної дійсності [29, 38].

Об'єктом рефлексії можуть бути, з одного боку, можливості реалізації ідей методичного характеру, виявлені на основі теоретичного аналізу, з іншого – осмислення досвіду конкретної практичної роботи на методологічному рівні. Інтерес до питань методології хореографічної педагогіки сприяє осмисленому навчанню професії, усвідомленню здобувачами набутих фахових знань і умінь з позиції їх істинності та значущості для професійної діяльності.

Однак, набуваючи такої актуальності і значущості, завдання формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії на сьогодні цілеспрямовано не вирішується, не знаходить відображення у змісті навчальних програм з фахових дисциплін. Не сприяє цьому і усталена практика професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів, за якої здобувачі вивчають фахові і психолого-педагогічні дисципліни у своїй більшості відірвано одне від одного.

Тому, визначальними орієнтирами формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти є інтеграція педагогічного, художнього та естетичного у цілісному процесі фахової підготовки.

Для успішного вирішення цього завдання необхідно приділити особливу увагу розвитку у майбутніх викладачів-хореографів мотиваційно-ціннісного ставлення до даного аспекту їх професійної підготовки, і, насамперед сформувати переконаність у необхідності оволодіння фаховими методичними знаннями, розвинути інтерес до дослідницької діяльності [25, 153].

Це стане можливим лише тоді, коли здобувач усвідомить практичне значення методичних знань, цілеспрямовано використовуватиме їх при вирішенні навчально-педагогічних завдань. Тобто, методична підготовка буде успішною лише тоді, коли фахові методичні знання набудуть для здобувачів-хореографів особистісного смислу.

Вимушені констатувати, що необхідні умови для формування професійних переконань майбутніх педагогів у процесі їх методичної підготовки поки що не склалися. На нашу думку, це пов'язано з відсутністю відповідної орієнтації методичної підготовки. Внаслідок цього, здобувачі-хореографи засвоюють знання в основному на віру, догматично, без усвідомлення їх істинності. Це негативно відбивається на їх світоглядно-педагогічних установах. Це багато у чому пояснює формальне ставлення майбутніх педагогів до методичних знань.

Завдання формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії передбачають внесення до навчально-виховного процесу суттєвих змін, пов'язаних з визначенням такого змісту фахової підготовки, який в усіх своїх аспектах (теоретичному, практичному, психологічному) забезпечуватиме проникнення у сутність певного педагогічного явища, сприятиме досягненню істинності фахових знань, посиленню ролі теоретичних узагальнень, фундаментальних ідей і понять, які відображають методологію хореографічної освіти [25, 154].

Подання істини як готового теоретичного правила, не пов'язаного з процесом пошуку, із життєвими потребами, протиприродне. Немає більш хибного уявлення про істину, ніж те, що виносять здобувачі з багатьох навчально-методичних посібників та підручників. Педагогічна істина, як і будь-яка інша, має свої межі. З часом вона поновлюється або відмирає, оскільки у своєму розвитку наука постійно рухається вперед.

Однак, це положення не завжди спрацьовує і часто істина подається як щось готове і довершене; як остаточно знайдений і безумовно достовірний результат; як теоретичне правило. При цьому сам процес встановлення істини

приховується і вона подається не в динаміці виникнення, а в статиці вже знайденого правила, яке слід завчити [28, 61].

Досвід показує, що у безкінечному змішуванні наукових істин, які підносяться здобувачам впродовж освітнього процесу, вони здебільшого не можуть самостійно розібратися. Наукові істини в курсі педагогіки, подані догматично, не дають можливості, наприклад, знайти зв'язок між загальною метою навчання і виховання та конкретними завданнями хореографічної освіти дітей та молоді; між загальними дидактичними принципами і їх урахуванням у конкретних ситуаціях хореографічного навчання; між загальними функціями методів навчання і їх реалізацію у реальному освітньому процесі; між загальними віковими особливостями і особливостями кожного конкретного вихованця, виявами його природних фізичних та творчих здібностей, готовності до освітньої діяльності тощо.

Здобувач-хореограф може досить глибоко засвоїти певні фахові знання, але головним є питання про те, яке місце посядуть вони в його духовному світі. Адже він може блискуче переказати засвоєне, показати правильне розуміння ідеї, і водночас ці знання не увійдуть по-справжньому до його світогляду.

І навпаки, здобувач може засвоїти знання не так глибоко, але відчутно, що ці знання стали його внутрішнім надбанням, досягненням його особистості. Тож, при формуванні особистості майбутнього викладача хореографії головне те, щоб засвоєні ідеї ставали не тільки знанням, але й набували адекватного особистісного смислу, ставали внутрішньою мотивацією його поведінки, професійної діяльності [28, 31].

Переконання - це погляд, що ґрунтується на певній думці, яка у свідомості людини пов'язана з глибоким визнанням і переживанням її істинності [34, 126]. Професійні переконання здобувачів-хореографів виражають їх суб'єктивне ставлення до психолого-педагогічних і фахових знань. Так, вони можуть знати, що реалізація принципу загальної, обов'язкової для всіх дітей освіти - одне з основних завдань масової мистецької освіти, але внутрішньо не поділяти цього положення.

Відтак, у майбутній професійній діяльності вони орієнтуватимуться, насамперед, на роботу з хореографічно обдарованими дітьми, обділяючи своєю увагою інших. Майбутні педагоги-хореографи можуть добре засвоїти знання щодо природи хореографічної творчості, її багаторівневості, суб'єктивності, множинності виконавських інтерпретацій, однак знання цих положень не завжди переходить у професійні переконання здобувачів. На практиці нерідко можна спостерігати, як вони нав'язують вихованцям чи учасникам хореографічного колективу своє відчуття танцю, єдино можливе, на їх думку, його пластичне втілення.

Фрагментарні й розрізнені науково-методичні знання захаращують пам'ять здобувачів численними окремими фактами, виключаючи єдину логічно обґрунтовану точку зору на певне мистецьке явище. Звідси походить верхоглядство, декларування якихось «істин», непоінформованість у елементарних питаннях. Усі ці недоліки долаються в процесі самостійного знаходження істини та у її наступному розвитку [29, 41].

Професійні переконання є продуктом впливу різних чинників і залежать від багатьох аспектів діяльності людини, від усього досвіду відношень у суспільстві. Їх утворення не відбувається автоматично по мірі оволодіння нею системою наукових знань. Накопичений психологічною наукою експериментальний матеріал показує, що навіть за наявності великого теоретичного і фактичного багажу, здобувачі нерідко не справляються із завданням використання набутих загальних і фахових знань. Не готові вони і до застосування цих знань у якості власного методу орієнтування не тільки в практичній, але навіть у навчальній діяльності.

Необхідна спеціальна педагогічна робота, щоб знання й уміння, які набуваються майбутніми викладачами хореографії у закладах вищої освіти, стали засобом дій, їх власним способом орієнтування у педагогічній дійсності. Однак, у методичній літературі поки що мало рекомендацій, які б допомагали викладачам діагностувати наявність у здобувачів саме професійно-педагогічних переконань, відрізнити їх від просто засвоєної системи знань. Будучи спрямованими здебільшого на формування системи знань, ці рекомендації

майже не торкаються питань вироблення у здобувачів наукового ставлення до аналізу педагогічних фактів і явищ.

Характер особистісного смислу і породженої ним готовності до реалізації методичних знань залежить від повноти уявлень здобувачів про цілі можливого і потрібного їм використання цих знань. Накопичення позитивного досвіду їх застосування при виконанні різних функцій (пізнавальної, оцінної, регулюючої) збагатить уявлення майбутніх педагогів про мету й особисту значущість знань, що засвоюються. І навпаки, використання ними знань лише в окремій (наприклад, пізнавальній) функції обмежить уявлення про їх потрібність, особистісну цінність.

Психологи визначають два можливих шляхи формування переконань, умовно названих «*емпіричним*» і «*теоретичним*». В умовах першого шляху знання переводяться на рівень переконань поступово, з розширенням у досвіді кола ситуацій, в яких організується їх застосування і розширення функцій, для виконання яких вони застосовуються. В умовах другого шляху, знання подаються здобувачам у єдності з прийомами, які реалізують їх застосування у різних функціях, організують досвід використання знань у типових ситуаціях, завдяки чому наукові знання набувають для них характеру особистісно-значущих [21, 41].

Однією із проблем формування професійних якостей майбутнього викладача хореографії, зокрема його професійних переконань, є орієнтація на нову філософію педагогічної освіти, відповідно до якої ідея гуманізації навчального процесу у закладі вищої освіти має стати провідною. Відповідно до цього, мета хореографічної освіти має полягати не стільки у засвоєнні фахових знань, набутті виконавських умінь і навичок, скільки у вихованні особистості майбутнього педагога.

Успіх освітньої діяльності викладача хореографії безпосередньо залежить від того, наскільки органічно розвивалась особистість майбутнього педагога під час навчання у закладі вищої освіти. Отже, становлення професійних переконань викладача-хореографа є, насамперед, формуванням його як особистості, як

індивідуальності, і лише потім - як умілого педагога, який володіє спеціальними знаннями й уміннями у хореографічній галузі [28, 12].

Зміна освітньої парадигми в Україні має вплинути на спрямованість професійної підготовки майбутнього викладача хореографії. Тому необхідний суттєвий перегляд системи цінностей і пріоритетів його професійної підготовки. На чільне місце варто перенести гуманістичні ідеї та орієнтири, пронизані повагою до особистості здобувача. Тобто, гуманізація хореографічної освіти має стати провідним критерієм успішності навчального процесу у закладах вищої освіти, а формування творчої особистості майбутнього педагога – його основою.

Майбутній педагог має досягти достатнього рівня хореографічної та педагогічної культури, щоб бути здатним на гуманістичних засадах здійснювати хореографічну освіту своїх вихованців. Як підкреслював видатний вітчизняний професор, доктор педагогічних наук О. Ростовський, гуманізувати мистецьку освіту зможе лише той педагог, особистість якого розвивалася у навчальному закладі на гуманістичній основі.

Методологічно важливим є висновок вченого про те, що не можна гуманізувати мистецьку педагогічну освіту, не розвиваючи у здобувачів художньо-образне бачення світу, досвід емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва [28, 19]. Ціннісно-орієнтаційний підхід до осмислення феномена хореографічного мистецтва у поєднанні з особистісно-зорієнтованим підходом до здобувачів наближає нас до визначення суті їх методичної фахової підготовки.

В основі викладання фахових методик мають лежати такі основні положення:

- ❖ глибока увага до неповторності й самоцінності результатів пізнавально-творчої діяльності кожного здобувача-хореографа;
- ❖ розвиток почуття успіху від власних навчальних досягнень, упевненості у спроможності самостійно домагатися поставленої мети;

- ❖ підтримка творчих ініціатив молоді, спонукання їх до особистого самовдосконалення і самовираження у навчально-педагогічній діяльності [29, 43].

Важливо розкривати здобувачам художньо-освітній процес у мистецьких закладах чи хореографічних колективах таким, яким він є насправді, а не прикрашати його. Видаючи бажане за дійсне, викладачі створюють серйозну проблему адаптації випускників закладів вищої освіти до практичної діяльності у майбутньому.

Значною проблемою є звужування методики викладання хореографії та роботи з хореографічним колективом до власне дидактичних питань. Такий підхід неодмінно приводить до теоретичного збіднення курсу, рецептурності методичних положень і ускладнює пошук оптимальних шляхів формування особистості майбутнього педагога-хореографа.

Наступна проблема формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії - розробка інноваційних освітніх технологій хореографічної освіти. Проблема традицій і новаторства у професійній підготовці майбутніх педагогів-хореографів розглядається у єдності з практикою сучасної хореографічної освіти. Зокрема, методика проведення занять з хореографії у закладах вищої освіти ще на шляху становлення.

Вона здебільшого ґрунтується на традиціях викладання хореографічних дисциплін у мистецьких закладах. Однак специфіка закладу вищої освіти педагогічного спрямування, склад його здобувачів, мета і завдання професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів вимагають значних коректив у методиці їх навчання.

Традиційно, в основі фахової підготовки майбутніх викладачів хореографічних дисциплін лежить формально регламентоване навчання, його домінування над творчим началом. Ґрунтовне вивчення фахових теоретичних дисциплін та сценічно-виконавської підготовки дещо відірване від викладання цих дисциплін у мистецьких закладах, фахових коледжах, танцювальних студіях та хореографічних колективах[27, 122].

Традиційними стали спрямування навчання у виконавських класах на екзамен або залік як на підсумок усієї роботи; розрізненість зусиль викладачів хореографічних дисциплін; усталені критерії оцінювання результатів хореографічної діяльності, спрямовані на виявлення знань і навичок, а не мислення й умінь на основі знання.

Надмірний перелік і обсяг дисциплін у навчальних планах призводить до загального перевантаження здобувачів-хореографів. Очевидно, що ці традиції хореографічної освіти не забезпечують достатнього розвитку особистості всіх здобувачів, формування їх готовності до майбутньої хореографічної діяльності, їх професійних переконань.

Низька ефективність усталених підходів до професійної підготовки хореографів спостерігається і при індивідуальній формі навчання у виконавських класах або у малих групах. Здавалося б, індивідуальна форма навчання має найповніше сприяти розвитку особистості майбутнього педагога-митця, оскільки вона дозволяє враховувати його фізичні та творчі здібності, рівень підготовки, смаки, художній досвід, психологічний стан тощо. Однак іноді спостерігається відчуження частини здобувачів від танцювального мистецтва, виконавської діяльності, втрати інтересу до самореалізації у хореографічній діяльності [29, 41].

Безперечно, нові освітні технології мають спрямовуватися на забезпечення професійної компетенції майбутнього викладача хореографії, на оновлення змісту хореографічної освіти. На чільне місце мають вийти не стільки обсяг фахових знань, виконавських умінь і навичок, скільки їх глибина й системність, мобільність, гнучкість і достатність для викладання хореографії у майбутній професійній діяльності. Важливим завданням є досягнення органічної єдності предметних циклів хореографічної спеціальності, їх взаємозв'язку й взаємопроникнення.

Критерієм визначення ефективності нових освітніх технологій має стати те, наскільки вони гуманізують хореографічну освіту. Це дозволить переорієнтувати навчальний процес на пріоритетний розвиток особистості

майбутнього педагога-митця, виявлення й формування у нього творчої індивідуальності, неповторної «технології» професійної діяльності на основі хореографічної освіти.

Такі нові технології у хореографічній освіті вже існують, про що свідчить досить високий творчий потенціал частини випускників-хореографів закладів вищої освіти, їх плідна праця у навчальних мистецьких закладах різного типу, науковий і творчий доробок [27, 122].

Теоретичний та емпіричний аналіз діяльності викладачів хореографії дозволив виділити професійні переконання *методологічного* та *методичного* рівнів.

Як відомо, методологія педагогіки є системою знань про вихідні положення, основи і структуру педагогічної теорії, принципи підходів і способи набуття знань, які правильно відображають мінливу педагогічну дійсність [34, 169].

Відтак методологія педагогіки хореографічного мистецтва є системою знань про основи теорії хореографічної освіти, принципи і способи дослідження хореографічно-педагогічних явищ. На основі цих знань розробляються методологічні концепції вирішення проблем хореографічної педагогіки, методи дослідження процесу хореографічної освіти, критерії оцінки традиційного і новаторського у педагогічній діяльності тощо.

Професійні переконання методологічного рівня мають ґрунтуватися, насамперед, на знанні майбутнім викладачем наукової методології хореографічної освіти. Йдеться про знання щодо хореографічного мистецтва як специфічної форми суспільної свідомості, його багатофункціональної природи, закономірностей художнього пізнання дійсності, механізму впливу на людину; суті створення, виконання і сприймання творів хореографічного мистецтва; ролі танцю у формуванні особистості; суб'єктивної природи сприймання й оцінки хореографічного мистецтва як закономірності функціонування художніх творів; ролі емоційних переживань у сприйманні творів хореографічного мистецтва; взаємозв'язку соціального й особистісного у процесі сприймання; глибинної спільності всіх видів художньої діяльності тощо [29, 46].

Результатом засвоєння цих знань мають стати професійні переконання майбутніх викладачів хореографії, а саме:

- ❖ переконання у визначальній ролі хореографічної освіти і виховання у художньому розвитку особистості;
- ❖ у необхідності цілісного розвитку як загальних, так і художньо-творчих здібностей;
- ❖ у невичерпності хореографічного твору, багатозначності його образного змісту, принциповій множинності його мистецтвознавчої та виконавської інтерпретацій;
- ❖ у необхідності виявлення кожною людиною особистісного смислу хореографічного твору;
- ❖ у гуманістичній спрямованості творчих форм художнього спілкування з хореографічним мистецтвом;
- ❖ в активній природі художнього сприймання;
- ❖ у тому, що хореографічне мистецтво є засобом цілісного виховання духовного світу особистості, а не лише художнього чи естетичного виховання, як це часто стверджується;
- ❖ що функції хореографічного твору реалізуються тільки за наявності відповідної культури художнього сприймання;
- ❖ що художнє сприймання не може бути прямим наслідком засвоєння певної суми знань, якогось алгоритму діяльності;
- ❖ що хореографічне мистецтво може виконати свою естетичну, пізнавальну і виховну роль лише тоді, коли людина навчиться змістовно сприймати, переживати і розуміти хореографічний твір як носія почуттів і думок, життєвих образів і асоціацій;
- ❖ що змістовність сприйняття художньо-пластичних образів танцю залежить від духовного багатства особистості, її художнього досвіду;
- ❖ що навчати танцювальному мистецтву - не стільки передавати знання і вміння, скільки виховувати, формувати особистість учня, його ставлення до світу, розвивати художні смаки тощо [29, 47].

Професійні переконання методичного рівня виступають як частковий вияв переконань методологічного рівня. Їх зміст визначається специфікою методики як галузі педагогічної науки, що вивчає теоретичні аспекти навчання певному предмету, зокрема хореографії, а саме: закономірності, принципи, завдання, зміст, організацію, форми і методи хореографічної освіти. Однак, фахова методика виступає не тільки галуззю педагогічної науки, а й галуззю мистецтвознавства, психології хореографічних здібностей, хореографічної діяльності тощо.

Переконання методичного рівня ґрунтуються на взаємозв'язку художньо-теоретичних знань із безпосередньою практичною роботою викладача хореографії і формуються в умовах його професійної підготовки та шляхом самостійного набуття знань і умінь у педагогічній діяльності, вивчення методичної літератури. Дійовість знань з фахової методики забезпечується за умови формування на їх основі професійних переконань, серед яких виділяються такі:

- ❖ переконання у необхідності поєднання різноманітних форм і методів хореографічної освіти;
- ❖ у тому, що центральною ланкою педагогічного процесу має бути не хореографія як освітня дисципліна або засіб організації дозвілля, не конкретна хореографічна композиція, а особистість дитини чи молодшої людини з її інтересами та запитамі;
- ❖ що не можна гуманізувати хореографічну освіту, не розвиваючи у вихованців художньо-образне бачення світу, досвід емоційно-ціннісного ставлення до творів хореографічного мистецтва;
- ❖ що будь-яка форма спілкування з танцювальним мистецтвом має вчити підростаюче покоління сприймати і переживати його як виражений у пластиці танцю зміст;
- ❖ що розвиток хореографічних здібностей є неодмінною умовою хореографічної освіти;
- ❖ що музично-ритмічне почуття є основою хореографічно-творчої діяльності;

- ❖ що музично-пластичне почуття може розвиватися тільки у процесі хореографічної діяльності;
- ❖ що музично-пластичні уявлення виникають і розвиваються не самі по собі, а лише в процесі хореографічної діяльності, яка вимагає наявності цих уявлень;
- ❖ що рівень художньо-творчого розвитку дітей та молоді залежить від керівництва викладачем хореографії їхньою художньо-пізнавальною діяльністю;
- ❖ що без урахування внутрішньої готовності особистості до хореографічної діяльності, педагогічні впливи викладача будуть неефективні;
- ❖ що завдання педагога у процесі хореографічної освіти зводяться не до того, щоб лише навчати танцю, а щоб створювати умови для виявлення вихованцями своїх творчих здібностей, самостійного відкриття естетичних цінностей хореографічного мистецтва, а не лише адаптації до усталених цінностей;
- ❖ що розвиток фізичних і творчих здібностей особистості забезпечується її активним включенням до хореографічної діяльності, яка відповідає поставленій меті;
- ❖ що чим активніша й різнобічніша хореографічна діяльність, тим глибше пізнання хореографічного мистецтва;
- ❖ що хореографічні композиції, які пропонуються для вивчення, повинні відповідати або перевищувати можливості вихованців;
- ❖ що емоційний вплив педагога залежить від уміння зацікавити підростаюче покоління хореографічним мистецтвом, обрати доцільну форму спілкування;
- ❖ що відповідність педагогічних впливів викладача хореографії особистісним виявам вихованців приводить у дію рушійні сили процесу художньої творчості;
- ❖ що кожний вік багатий на приховані можливості художньо-творчого розвитку, які важливо своєчасно помітити і підтримати тощо [29, 47-48].

Важливою характеристикою означених переконань є їх спрямованість на активний, творчий, інноваційний підхід до виконання викладачем хореографії своїх професійних функцій.

Врахування особистісних якостей майбутнього викладача хореографії, зокрема його професійних переконань, має величезне значення для вирішення завдань удосконалення фахової підготовки педагога-хореографа. Формування ставлення здобувачів до отриманих знань як до істини має досягатися шляхом створення ситуацій самостійного доведення істинності методичних знань за допомогою загальнонаукових і фахових знань, переживання почуття віри в істинності цих знань.

Цьому сприятиме створення творчої атмосфери в освітньому процесі, що має базуватися на принципах педагогічної взаємодії, співтворчості, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальних завдань, корекції змісту і технології фахової підготовки з урахуванням професійних установок, ціннісних орієнтацій та мотивів; індивідуально-особистісних особливостей та можливостей майбутніх педагогів-митців; максимальне наближення змісту навчальних занять з фахових дисциплін, особливо з методик викладання хореографії, до навчальної практики у мистецьких закладах освіти чи хореографічних колективах [26, 84].

Також необхідно формувати мотиваційне ставлення до професії педагога-хореографа, створювати можливості для самостійного доведення істинності методичних положень на основі загальнонаукових і фахових знань, зміцнювати віру в їх істинність.

Інтеграція загальнонаукових і фахових знань, наближення навчальних занять з хореографічних дисциплін до виробничої практики; створення творчої атмосфери на заняттях за принципами педагогічної взаємодії, співтворчості, особистісно-зорієнтованого підходу також сприятиме формуванню у молодих хореографів стійких професійних переконань [26, 85].

Висновки до першого розділу

Нова культурна і освітня політика України сприяла тому, що хореографічна освіта, як середня та і вища, впродовж останніх десятиліть зазнала суттєвих змін. Сьогодні розвивається система підготовки майбутніх викладачів хореографії у педагогічних університетах. Основним напрямком підготовки молодих фахівців є не лише збагачення їх певними знаннями та вміннями, а й розвиток особистості, здатної вільно і самостійно мислити і діяти.

Сучасний стан розвитку наук про людину відзначений зростанням інтересу до проблеми її переконань. До неї звертаються філософи і соціологи, психологи і педагоги. Одночасно з науковим зростає і суспільно-практичний інтерес до різних аспектів переконань людини в умовах інтенсивного розвитку засобів масової інформації, які справляють величезний вплив на зміст і форму стосунків людей, на практику спілкування один з одним.

Ця проблема в усій своїй складності та суперечливості знаходить широке відображення у творах мистецтва; до неї постійно звертаються і практичні працівники, які безпосередньо займаються освітою і вихованням підростаючого покоління.

Під переконанням розуміється інтелектуально-емоційне відношення людини до знання як до істинного; психічний стан, який характеризується стійкими поглядами, впевненістю в правильності своїх думок і почуттів; усвідомлена потреба особистості, яка спонукає її діяти у відповідності зі своїми ціннісними орієнтаціями.

Відношення суб'єкта до певного знання як до істинного здійснюється через єдність доведення і віри. Якщо знання є духовним відношенням людини до предмета знання, а істина - відношенням знання до предмета знання, то переконання становить відношення людини до знання як до істини.

Знання стають переконанням лише тоді, коли збагачуються вольовим ставленням особистості до змісту цих знань і практичних результатів, які випливають з них. Це ставлення виявляється у поведінці особистості: дії або

протидії як двох полюсах активності. Відтак обов'язковими елементами переконань є, по-перше, певна сукупність знань (концепція), по-друге, діяльно-вольове ставлення до них.

Проведений теоретичний аналіз дав змогу виявити сутність професійних переконань педагога. На наш погляд, це сукупність знань і уявлень про явища педагогічної дійсності, які усвідомлюються викладачем як істинні та зумовлюють його діяльно-вольову поведінку. Це складне особистісне утворення, яке характеризується позитивним ставленням до майбутньої професійної діяльності, установкою та готовністю до неї, стійким способом поведінки; визначається рівнем розвитку професійних знань і формується на основі суспільного досвіду та усвідомлення значущості мети професійної діяльності.

Професійні переконання майбутніх викладачів хореографії виступають як результат відтворення накопиченої у суспільстві педагогічно-хореографічної культури та стимулювання внутрішнього саморозвитку особистості молодого фахівця. Вони зумовлюються синтезом педагогічних, виконавських та творчих здібностей та можливостей, соціальної активності. На основі цього синтезу і включення особистості до професійної діяльності формується суб'єкт діяльності зі своєю позицією, планами, поведінкою, ставленням до результатів діяльності.

Професійна підготовка майбутнього педагога-хореографа передбачає цілеспрямовану діяльність із засвоєння фахових знань здобувачами та оволодінні ними уміннями та навичками, які будуть застосовуватися ними у майбутній діяльності. Ознайомлення зі станом професійної діяльності молодих випускників-хореографів дає підставу говорити про значні труднощі, з якими стикаються при вирішенні освітніх завдань, виділити проблеми професійної адаптації педагога-початківця.

Необхідність глибоких змін у сучасній хореографічній освіті, спонукає до активнішого розв'язання проблем, пов'язаних із формуванням професійних переконань майбутніх викладачів хореографії. До них, насамперед, відносяться:

- ❖ проблеми подолання абстрактного, догматичного характеру загальних і фахових знань, що пропонуються для засвоєння у готовому вигляді;

мозаїчності й розрізненості науково-методичних знань; верхоглядства й однозначного декларування певних положень, змішування наукових істин, у яких здобувачі-хореографи не в змозі розібратися самотійно;

❖ проблеми подання педагогічних істин як остаточно знайдений і безумовно достовірний результат; як теоретичне правило, яке слід завчити; звужування фахової методики викладання хореографії чи роботи з хореографічним колективом до власне дидактичних питань;

❖ проблема прийняття методичних положень здебільшого на віру, без усвідомлення їх істинності, що негативно відбивається на світоглядно-педагогічних установах майбутніх викладачів-хореографів;

❖ проблема встановлення дієвих зв'язків знання із процесом професійного пошуку, динамікою виникнення і практичного застосування.

Головний шлях формування педагогічних переконань полягає у збагаченні студентів знаннями й уміннями, значущими для їх інтелектуально-емоційного ставлення до цих знань як до істинних; виробленні стійких педагогічних поглядів, упевненості у правильності своїх думок і дій; вихованні професійних потреб, які спонукають до діяльності у відповідності зі своїми ціннісними орієнтаціями; досягненні органічної єдності знань, переконань і практичної дії.

Це можливо, якщо освітній процес у закладах вищої освіти буде базуватися на принципах педагогічної взаємодії, співтворчості, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальних завдань, створенні творчої атмосфери; коли зміст і технології фахової підготовки враховуватимуть професійні установки, ціннісні орієнтації та мотиви, індивідуально-особистісні особливості та можливості майбутніх педагогів-хореографів; коли зміст занять з фахових дисциплін, особливо з методик викладання хореографії буде максимально наближений до навчальної практики у мистецьких закладах освіти.

РОЗДІЛ 2.

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЇ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1 Умови формування та критерії сформованості професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів у закладах вищої освіти

Вища хореографічна освіта України завдяки новій культурній та освітній політиці протягом останнього десятиліття зазнала суттєвих змін. Сучасний етап розвитку мистецької освіти загалом потребує підготовки таких фахівців хореографії, зокрема викладачів, які б поєднували у собі творчу індивідуальність і високий професіоналізм. Тож пошук обґрунтованих, сучасних науково-методичних підходів до навчання та процесу їх професійного становлення є досить актуальним [24, 115].

Зміст професійної культури викладача хореографії як особистісно опосередкованого утворення складає єдність трьох взаємопов'язаних компонентів: педагогічного, фахового, загальнокультурного (естетичного), які взаємопроникають і взаємозумовлюють один одного, утворюючи неподільну, властиву окремій особистості якість.

Означені змістовні компоненти складають професійні переконання майбутнього викладача хореографії, адже повірити в істинність знань можна лише спираючись на педагогічні, фахові та естетичні знання у їх єдності. Знання, уміння та навички втрачають будь-який смисл для педагога, який не вірить у їх істинність. Крізь призму своїх переконань викладач сприймає і оцінює нову професійну інформацію.

Формувати професійні переконання у процесі засвоєння фахових методик означає наповнити підготовку здобувачів-хореографів таким змістом, який би забезпечував глибше проникнення у сутність певного педагогічного явища, викликав прагнення до критичного осмислення освітнього матеріалу,

стимулював оцінне ставлення до художніх явищ, активізував власні судження здобувачів, формував мотиваційне ставлення до професії педагога-хореографа, створював можливості для самостійного доведення істинності методичних положень на основі загальнонаукових і фахових знань, зміцнював віру в їх істинність, інтегрував загальнонаукові й фахові знання, наближував навчальні заняття з фахових дисциплін, особливо з методик викладання хореографії, до практики у мистецьких закладах освіти чи хореографічних колективах; створював творчу атмосферу набуття хореографічної освіти на принципах педагогічної взаємодії, співтворчості, особистісно-зорієнтованого підходу [29, 51].

При цьому має враховуватися, що становлення професійних переконань майбутнього викладача хореографії зумовлено розвитком його як особистості, що володіє унікальним, динамічним співвідношенням ціннісних орієнтацій, естетичних і мотиваційно-вольових переживань, змістовною спрямованістю прагнень, способами засвоєння і їх реалізації в діяльності, життєвим досвідом тощо.

Прийняте у науковій літературі пояснення психологічного механізму утворення переконань обмежуються констатацією необхідності злиття знань з почуттями і досвідом діяльності людини [8, 301]. Звичайно, ця позиція є методологічно важливою. Однак постає питання: «за яких умов засвоєні знання виявляються «злитими» із переживаннями й досвідом здобувачів-хореографів?»; «за допомогою яких конкретних педагогічних засобів необхідні умови можуть бути створені?».

Визначення умов формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки потребує з'ясування низки науково-методичних питань. Йдеться, насамперед, про *шляхи* формування професійно-педагогічних переконань здобувачів, *можливості* педагогічного опосередкування цього процесу.

Головний шлях формування професійних переконань полягає у збагаченні здобувачів-хореографів фаховими знаннями і виконавськими вміннями, значущими для їх інтелектуально-емоційного ставлення до цих знань та умінь як

до істинних; виробленні стійких професійних поглядів, упевненості у правильності своїх думок і дій; вихованні професійних потреб, які спонукають до хореографічної діяльності у відповідності зі своїми ціннісними орієнтаціями; досягненні органічної єдності фахових знань, професійних переконань і практичної дії.

Включення у цей процес духовного потенціалу особистості здобувача-хореографа, його творчих сил відбувається завдяки активній навчально-пізнавальній і художньо-виконавській діяльності, ефективність якої визначається створенням таких умов, які б забезпечували відтворення професійної хореографічної культури, накопиченої у суспільстві, та стимулювання внутрішнього саморозвитку майбутнього педагога, зокрема становлення його професійних переконань[31, 143].

Умова як філософська категорія відбиває універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує. Особливістю умови є те, що вона сама по собі, без діяльності людини не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість нової речі як зумовленої. Завдяки наявності відповідних умов властивості речі переходять з можливості в дійсність. Умови не визначають також сутності речі, вони лише впливають на спосіб її існування. Активним, діяльним чинником впливу умов на спосіб існування певної речі виступає людина як суб'єкт діяльності [21, 47].

Розкриваючи залежність розвитку особистості від соціальних умов, психологи підкреслюють, що людина — активна, діяльна істота, унікальна система особистісних смислів, індивідуально своєрідних способів упорядкування зовнішніх вражень і внутрішніх переживань, а не пасивний об'єкт впливу середовища. При поясненні будь-яких психічних явищ, особистість виступає як воєдино пов'язана сукупність внутрішніх умов, через які відбуваються усі зовнішні впливи.

Оскільки від внутрішньої позиції людини залежить дія на неї тих чи інших впливів, ефективність формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії визначається не лише зовнішніми умовами (змістом

хореографічної освіти, майстерністю викладачів хореографії, організацією у закладі вищої освіти навчальної і практичної діяльності, методами навчання тощо), а й внутрішніми, які визначаються особистістю самих здобувачів (досвідом знань, хореографічних умінь, ставлень до життя, інших людей, самого себе; психологічною установкою на професійну діяльність; рівнем розвитку таких психологічних якостей особистості, як мислення, потреби, мотиви, оцінні ставлення, здатністю до емпатії тощо) [29, 52].

Під педагогічними умовами формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки нами розуміються такі *спеціально створені умови, які необхідні й достатні для розвитку інтелектуально-емоційного ставлення до фахових знань як до істинних*. Доцільно виділити умови, які, на наш погляд, є найсуттєвішими для формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів, а саме:

- ❖ концептуальність, діалектичність і ґрунтовність фахової підготовки майбутніх викладачів хореографії;
- ❖ використання у освітньому процесі освітніх технологій доведення і спростування, аргументації і критики методичних положень;
- ❖ досягнення єдності доведення і віри у процесі засвоєння фахових знань;
- ❖ наближення змісту фахової методичної підготовки майбутніх викладачів хореографічних дисциплін до виробничої (педагогічної) практики [29, 53].

Розглянемо означені умови детальніше. Важливою умовою формування професійних переконань є ***концептуальність, діалектичність і ґрунтовність*** фахової підготовки майбутніх викладачів музики хореографії.

Хореографічна освіта сьогодні вимагає підготовки таких викладачів хореографії, які б поєднували у собі стійкі переконання, творчу індивідуальність та високий виконавський професіоналізм. Це викликало потребу в удосконаленні системи професійної підготовки майбутніх фахівців хореографії, здатних уміло поєднувати ґрунтовні професійні знання із виконавськими та педагогічними

навичками та уміннями; озброєних відповідним науковим та творчим доробком задля залучення дітей та юнацтва до багатства хореографічної культури нашої країни, зокрема до національних танцювальних традицій.

Для розвитку традиційної танцювальної культури необхідно формувати у майбутніх викладачів хореографії їх виконавську майстерність. Важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців хореографії у закладах вищої освіти виступає народно-сценічний танець.

Особливого значення в освітньому процесі набуває комплекс дисциплін, що впливають на формування професійних практичних навичок майбутніх хореографів. Завдяки різним видам хореографічного мистецтва – класичному і народно-сценічному танцям - народна танцювальна лексика збагачується та трансформується, зберігаючи при цьому традиційні риси національних танців

Удосконалення виконавської діяльності є своєрідним показником формування і розвитку виконавсько-сценічної майстерності хореографа-педагога, без якої формування професійних переконань майбутнього педагога буде не повноцінним. Поняття «майстерність» складає системну основу, передумову джерела виховання викладача хореографічного мистецтва. У центрі поняття «сценічно-виконавська майстерність» стоїть загальне поняття «майстерність».

У тлумачному словнику цей термін характеризується як ремесло, уміння, умілість, досконалість, вправність у виконанні певного виду діяльності; високе мистецтво у будь-якій сфері, володіння професією, висока якість виконаного твору тощо [37, 612]. Майстерність завжди виступає як прояв різних видів багатомірної діяльності людини, тому вона досліджується у різних сферах людської діяльності.

Так, вітчизняний науковець Білоус В. вважає, що сценічно-виконавська майстерність – це інтегральна властивість особистості, яка сформована у процесі професійної підготовки та виконавської діяльності. Вона має досить складну структуру, що включає систему елементів, важливих для виконання хореографічного твору на високому технічному і художньому рівні, зокрема такі

компоненти: теоретичний, технічний, художній та суспільно-психологічний(комунікативний) [3, 99].

Теоретичний компонент виконавської майстерності танцівника характеризує хореографічну грамотність, адже оволодіння танцювальною майстерністю розпочинається із засвоєння теоретичних знань (теорії та методики класичного, українського народного, народно-сценічного, історико-побутового, сучасного танців). *Технічний компонент* характеризує точність, швидкість, пластичність, музичність, лабільність, енергійність танцювальних рухів; рівень володіння власним тілом; перцептивні властивості виконавця, які дозволяють йому максимально виразно втілювати образну систему виконуваного хореографічного твору [3, 100].

Художній компонент виконавсько-сценічної майстерності дає можливість хореографу не тільки танцювальними рухами, а й мімікою, жестами, різноманітними позами представляти художню цінність хореографічного твору, передавати глядачу емоційний зміст танцю, викликаючи у нього адекватні почуття. *Суспільно-психологічний компонент* постає як спілкування з глядачем за допомогою засобів «мови тіла», особливо у сольних виступах [3, 100].

Технічне втілення виконавцем танцю на сцені вимагає практичної діяльності дійового мислення та ґрунтується на сфері психомоторного комплексу в умовах сценічного самовідчуття. Так, одна із складових складова психомоторного комплексу характеризує якісні показники танцівника – його вміння володіти собою в екстремальних умовах на концертній сцені, випереджати власне виконання в уяві, вчасно реагувати на помилки чи здобутки, координувати власні емоції, «увійшовши в образ».

У ще одній складовій психомоторного комплексу – *сенсомоториці* – сучасна наукова думка вбачає зв'язок психіки як властивості душі людини з мускульним рухом та зумовлює її виявлення сенсорним пошуком гармонії рухів у формі почувань, становленням сенсомоторної культури людини. Показниками останньої є спритність і пластичність рухів [8, 435].

Загалом, виконавсько-сценічна майстерність хореографа є динамічним суб'єктивним багатофункціональним психомоторним утворенням, що поєднує з психомоторною сферою діяльність усіх психічних процесів – хореографічного мислення, сприймання, пам'яті, волі, емоцій, уяви, уваги тощо на тлі активації основних хореографічних здібностей, відчуття темпу, ритму, простору тощо.

Формування даного феномену є складним багатовекторним і поетапним процесом, що сфокусований на конкретному художньо-образному змісті хореографічного твору та розгортається на тлі самої виконавсько-сценічної діяльності – одухотвореного виконання танцю в його цілісному розвитку за допомогою певної послідовності танцювальних рухів. Тому пріоритетним завданням закладів вищої освіти є підготовка майбутнього фахівця хореографії, здатного здійснювати і педагогічну і творчу сценічну діяльність на високому професійному рівні.

Виконавсько-сценічна майстерність майбутніх хореографів у закладах вищої освіти реалізується шляхом систематичної репетиційної практики, яка відбувається у танцювальних класах і сприяє розвитку психофізичного апарату здобувачів, засвоєння і усвідомлення ними технічних і виразних якостей різноманітних стилів, жанрів та форм хореографічної мови, удосконалення танцювальної техніки.

Розбудова української освіти ХХІ століття вимагає від майбутнього викладача високої педагогічної культури, моральних цінностей і переконань, професійної майстерності. Виконавсько-сценічна майстерність хореографа є складовою професійної майстерності хореографа, що спирається на міцну теоретичну базу знань та широкого спектра практичних умінь і навичок, а також сформованих професійних переконань, необхідних для ефективної педагогічної, балетмейстерської та виконавської діяльності.

Однією із якостей викладача хореографії є вміння правильно визначати естетичні цінності творів хореографічного мистецтва і аргументовано пояснювати своє ставлення до них. Саме художньо-естетичні цінності несуть розуміння предметів чи явищ хореографічного мистецтва як прекрасних чи

потворних, піднесених чи низьких, трагічних чи комічних. Таке емоційне ставлення до явищ хореографічного мистецтва наповнює значним смыслом їхню хореографічну діяльність [24, 39].

Оскільки хореографічне мистецтво – вид мистецтва, що має свою історію, свій шлях розвитку, становлення, методику викладання хореографічних дисциплін, наукові дослідження корифеїв танцю різних епох, важливого значення у формуванні професійних переконань майбутніх викладачів хореографії набувають теоретичні фахові дисципліни.

Для ефективності педагогічного процесу у закладах вищої освіти особливу увагу варто приділяти збереженню культурного спадку. Вивчення історичного досвіду видатних педагогів-хореографів і балетмейстерів свідчить про поєднання традицій і новаторства у хореографічній освіті, оскільки навчання мистецтву танцю потребує від майбутніх педагогів-хореографів ґрунтовних знань культурних традицій із постійним прагненням до оновлених танцювальних форм і стилів.

Сьогодні завдяки телебаченню, можна відтворити на екранах історичні події, літературні твори, балетні вистави, що має величезне значення при вивченні фахових теоретичних дисциплін. Використання у освітньому процесі навчальних і художніх фільмів дає можливість здобувачам-хореографам прослідкувати життєвий та творчий шлях видатних балетмейстерів, танцівників, переглянути концерти професійних ансамблів народного танцю, сцени із балетів, уривки художніх фільмів із використанням хореографічного мистецтва, фрагменти виступів майстрів сучасного танцю тощо [24, 137].

Мистецька освіта, зокрема хореографічна, спираючись на закон України «Про освіту» (2017), передбачає «здобуття естетичного досвіду та ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності» [закон України про освіту]. Цю важливу освітню мету забезпечує одна із ключових компетентностей, яка визначена у Концепції «Нової української школи» (2016) як «обізнаність та самовираження у сфері культури. Здатність розуміти твори мистецтва...» [14].

Ця компетентність передбачає усвідомлення особистості власної національної ідентичності, глибоке розуміння власної національної ідентичності, глибоке розуміння своєї національної культури, позитивне ставлення та повагу до культур інших народів світу.

Для вирішення цих завдань необхідно залучення підростаючого покоління до спадщини національного традиційного мистецтва, її творче засвоєння, розуміння і визнання цінності мистецтва інших національних культур. Тож, сучасній хореографічній освіті потрібний педагог, який досконало знає, глибоко розуміє національні мистецькі танцювальні традиції та творчо володіє ними, щиро переконаний у цінностях цих традицій для майбутнього українського покоління.

Величезне значення традиційного мистецтва для культури доведено видатними представниками української нації. В. Антонович, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов та інші неодноразово наголошували на важливості традиційного мистецтва для розвитку культури народу, для формування його національної свідомості. Дослідження видатних теоретиків та практиків українського хореографічного мистецтва В. Верховинця, А. Гуменюка, К. Василенка, О. Голдрича, А. Кривохижі стали підґрунтям для сучасних вітчизняних дослідників та практиків у сфері хореографічної освіти.

Досліджуючи явища національної мистецької традиції, українські педагоги-науковці приділяють найбільшу увагу патріотичному та інтернаціональному вихованню – мультикультурному, національно і релігійно-толерантному. Більшість дослідників стверджують, що: *«Народні традиції – це самобутнє культурно-історичне явище. Вони становлять ту основу, на якій базується єдність усіх поколінь українського народу, усіх етносів, що населяють Україну.*

Народні традиції забезпечують формування вірності Вітчизні, національним вартостям, а через них - і вічним загальнолюдським цінностям. Українські народні традиції – це вклад у загальнолюдську скарбницю духовності, у світову культуру. У вихованні та втіленні у наступних поколіннях всього

найкращого, що створено українським народом за всю історію свого існування, і полягає педагогічна сутність національних традицій» [41, 44].

Невід'ємною складовою традиційної культури української нації є народне танцювальне мистецтво. Воно міцно пов'язане з розвитком нашої країни, з усвідомленням її самобутності і формуванням національної ідентичності. На становлення та розвиток народного хореографічного мистецтва вплинули історична доля українських земель, умови життя та ментальність українців.

Українська народна хореографія зберегла у собі риси культури українського етносу, ґрунтуючись на народному автентичному танці, на традиційній хореографії, яка сформувалася на основі давніх релігійних ритуалів, або була частиною побуту українців. На відміну від традиційної народної хореографії, яка мала прикладний характер, сучасна українська народна хореографія є передусім мистецтвом, у якому домінує художня складова.

Досить багато наукових праць, присвячених фаховій підготовці майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти, під різним кутом розглядають національне традиційне мистецтво. Більшість із українських педагогів-науковців схиляються до думки, що викладач хореографії має бути, перш за все, вихователем художнього мислення, розвиненого естетичного смаку, інтересу і схильності до хореографічного мистецтва; поваги до культурних традицій свого народу та інших народів світу. І тільки у другу чергу, він має бути знавцем конкретних танцювальних технік, фахівцем у якомусь напрямку хореографічного мистецтва [35, 6].

Традиційно соціально важливим завданням вищої школи залишається виховання у майбутніх викладачів хореографії національної гідності, бажання свідомо вивчати, сценічно трансформувати та пропагувати національну танцювальну культуру України, зберігаючи і примножуючи її національні традиції.

Дуже важливо готувати майбутніх педагогів-хореографів до активного впровадження національних культурних надбань у практичну діяльність, вчити їх творчо підходити до осучаснення та композиційної інтерпретації народного

танцю, не порушуючи його першооснови. Викладач закладу вищої освіти повинен прищепити здобувачам розуміння краси української хореографічної культури, прищепити їм бажання ділитися своїми знаннями з майбутніми вихованцями, навчити пропагувати український танок зради майбутнього нашої країни [19, 134].

Знайомство майбутніх викладачів хореографії із зразками народної хореографії, переосмисленими видатними постатями, сприятиме більш глибокому освоєнню ними національних хореографічних традицій і формуванню стійких професійних переконань у їх цінності. Ті величезні духовні багатства, що містить фольклор, звичаї, обряди й сьогодні є традиційним підґрунтям нової української національної культури.

Оволодіння майбутнім фахівцем професією, яке відбувається як введення його у професійно-навчальну діяльність, передбачає засвоєння історично сформованих способів здійснення практичних і теоретичних дій. Але при цьому, метою професійно-освітньої діяльності є засвоєння не способів дій взагалі, а лише тих з них, які узагальнені у формі наукового знання, зокрема, у формі *теоретичного поняття*. До того часу, поки майбутній педагог-хореограф не зіткнувся зі світом теоретичних знань, у його досвіді немає повноцінної професійно-освітньої діяльності, хоча при цьому він може досить активно освоювати способи здійснення різноманітних практичних дій.

Концептуальність викладання курсу фахових методик, теоретичні узагальнення, на відміну від конкретних часткових знань, забезпечать здобувачам-хореографам глибше проникнення у сутність певного освітнього явища, активізують їхні творчі сили і мислення. Це завдання у сучасних умовах реформування вищої освіти в Україні стає одним із найактуальніших, оскільки якість професійної підготовки майбутніх педагогів, насамперед визначається тим, на якому рівні викладач мислить, наскільки глибоко оволодів методологією хореографічної освіти та її методами [24, 42].

Викладання курсів «Методика роботи з хореографічним колективом», «Теорія та практика хореографічної освіти» на методологічному рівні, на якому

майбутній викладач оволодіватиме не тільки необхідними професійними знаннями й уміннями, але й усвідомлюватиме шлях їх набуття, оволодіватиме методами пізнання теорії й практики своєї професійної діяльності, дозволить педагогу-хореографу глибше пізнавати діалектичний характер своєї професійної діяльності, робити аргументований вибір методичних засобів, виявляти ефективність педагогічних впливів тощо.

Діалектичний рівень викладання таких фахових методик сприятиме усвідомленню закономірностей і явищ педагогічно-хореографічної дійсності; стимулюванню оцінного ставлення до художньо-педагогічних явищ; активізації власних думок здобувача-хореографа; вихованню прагнення до критичного осмислення навчального матеріалу. Цьому сприятиме включення до змісту курсу методики, насамперед, тих знань, які «вбирають» у себе значну кількість конкретних науково-методичних відомостей і понять, відбивають сутність конкретних педагогічних фактів і явищ. [26, 84].

Наступною важливою умовою формування професійних переконань є *використання у навчальному процесі освітніх технологій доведення і спростування, аргументації й критики фахових методичних положень*. Розглянемо цю умову крізь призму аналізу усталених *традицій та новаторства* мистецької педагогіки вищої школи.

У хореографічній педагогіці традиції та новаторство є діалектично взаємопов'язаними категоріями, що визначають процес розвитку педагогічної теорії та практики. Традиція – це те, що одне покоління переймає зі створеного попереднім поколінням, що заслуговує збереження [34, 72].

Традиція в у хореографічній освіті - широке за обсягом і гранями явище: це і професійна творчість, і освітня хореографічна діяльність, і світосприйняття. Саме хореографічна освітня традиція забезпечує неперервність педагогічної творчості, її наступність, без якої хореографічна педагогіка не може існувати.

В узагальненому плані, поняття «хореографічна освітня традиція» - це цілісне утворення, що включає в себе хореографічно-педагогічні цінності, які дійшли з минулого, а також нашу сучасну інтерпретацію цих надбань. Поняття

традиції таке ж динамічне, як і суб'єктивне, оскільки основними його чинниками є ми самі, наші реакції, оцінки, ставлення до минулого, наше розуміння цінного й нецінного в його здобутках [28, 58].

Традиція не є чимось незмінним - вона існує, лише пройшовши крізь фільтри нашої свідомості. Відтак поняття традиції таке ж динамічне, як і суб'єктивне, оскільки основними його чинниками є ми самі, наші реакції, оцінки, ставлення до минулого, наше розуміння цінного й нецінного в його здобутках.

Як і все в житті, деякі традиції, що не відповідають новому баченню, відмирають, але більшість з них оновлюється, і в цьому оновленому вигляді зберігає стійкість, продовжуючи жити. Нерідко забута традиція повертається вже в новій якості, знаменуючи собою явище оновлення, прогресу, розвитку по спіралі. Опора на усталені передові традиції професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів, їх оновлення у дусі сучасних підходів дозволить забезпечити підготовку фахівців, здатних плідно працювати у дитячих позашкільних закладах, фахових коледжах чи хореографічних колективах.

Зміни, що вносять щось нове в усталені хореографічні традиції, прийнято називати інноваціями. Хореографічна інновація - це якісно нові зміни, спрямовані на оптимізацію й розвиток хореографічної освіти. Між мистецькими традиціями і новаторством виникає діалектичний взаємозв'язок: новаторство, спочатку будучи опозиційним до існуючих традицій і підходів, з часом завойовує дедалі більше прихильників і саме стає поступово традицією.

Інновації є однією з основних умов успішної реалізації завдань, які стоять перед сучасною хореографічною освітою. Загалом, інновації в освіті – явище динамічне та змінне. Це створення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, зокрема хореографічної; відбувається перехід системи до якісно нового стану. Інновація має багатомірне значення, оскільки складається з власне *ідей* та *процесу практичної реалізації* [6, 60].

Бурхливий розвиток нашого суспільства вимагає постійного удосконалення процесу підготовки майбутнього педагога-хореографа. Вітчизняний науковець професорка О. Отич влучно зазначила: «Учитель ХХІ століття відрізняється від своїх попередників тим, що має виявляти більшу інноваційність, володіння мультимедійними, комп'ютерними, інтерактивними та іншими інноваційними технологіями; бути пристосованим до нових умов функціонування освіти у глобалізованому світі, що швидко змінюється, у суспільстві знань» [1, 212].

Питання інновацій у фаховій підготовці майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти з метою формування кваліфікованих спеціалістів із стійкими професійними переконаннями, які стануть носіями і джерелами передачі хореографічної культури майбутнім поколінням, є дуже актуальними. Адже головною вимогою до сучасної хореографічної освіти є підвищення загального рівня випускників вищої школи та надання їм конкурентних переваг на світовому рівні.

Інноваційною освітньою технологією формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії виступає використання методів доведення і спростування, аргументації і критики фахових методичних положень[13, 31].

Педагогічний контекст доведення образно розкрив видатний представник вальдорфської педагогіки Р. Штайнер: *«Той, хто прагне до прозріння в духовне, повинен у різних напрямках шукати ті істини, які, завдяки вихідній від них вільній «гравітаційній силі доказу», можуть так само вільно, без будь-якої опори, підтримувати в духовному просторі яку-небудь окремо взятую істину, як вільно, за допомогою взаємодії гравітаційних сил, утримується в космічному просторі небесне тіло»* [5, 162].

Будь-яке доведення складається з трьох частин: *тези, аргументів і демонстрації* (форми аргументації). Тезою називається судження, істинність якого треба довести. Аргументом (підставою, доказом) називають ті судження, які наводяться для обґрунтування тези. Аргументами можуть бути факти, закони

науки, теорії, аксіоми, визначення тощо, тобто положення, істинність яких вважається безумовною.

Демонстрація (форма аргументації) – це логічне міркування, в ході якого із аргументів (доказів) виводиться істинність або хибність тези. Аргументація - це один із способів обґрунтування тверджень (суджень, гіпотез, ідей, концепцій тощо). Твердження можуть обґрунтовуватися шляхом безпосереднього звернення до дійсності (шляхом спостереження, експерименту та інших видів практичної діяльності), а також з допомогою вже відомих положень (аргументів) і засобів логіки [13, 72].

Завданням аргументації є вироблення переконання або думки щодо істинності якого-небудь твердження. Переконання - повна впевненість в істинності, думка - теж впевненість, але неповна. Переконання можуть формуватися не тільки на основі аргументації або спостереження і практичної діяльності, але й шляхом навіювання, повчання, на основі віри тощо.

Доведення поділяють на прямі й непрямі. У прямих доведеннях аргументи безпосередньо підтверджують істинність тези; в непрямих доведеннях істинність тези встановлюють доведенням помилковості супротивного твердження - антитези. Типовим видом цього доведення є «доведення від супротивного».

Коли у доведенні метою є доказ істинності тези, то це доведення є *захистом*; коли ж доводиться хибність чи сумнівність думки, то таке доведення є *спростуванням*. Доведення нерозривно пов'язане з практикою як основою пізнання і критерієм істини [13, 73].

На наше бачення, можна виділити наступні способи, які сприяють формуванню у майбутніх викладачів хореографії впевненості в істинності фахових знань, які вони отримують у закладі вищої освіти:

❖ формування впевненості завдяки проникненню в сутність хореографічних явищ за допомогою дослідницьких методів, коли здобувачі-хореографи отримують можливість самостійно і безпосередньо впевнитися в істинності й справедливості фахових знань;

- ❖ формування впевненості на основі очевидних фактів об'єктивного світу і суспільної хореографічної практики;
- ❖ вироблення впевненості завдяки логічному доведенню, яке спирається як на інтелектуальну, так і на емоційну сфери здобувачів;
- ❖ формування впевненості під впливом життєвого досвіду;
- ❖ формування впевненості під впливом високого авторитету хореографічної освіти;
- ❖ формування упевненості під впливом авторитету викладача фахових дисциплін;
- ❖ формування впевненості під впливом суспільної думки;
- ❖ безпосередній і глибокий вплив на здобувачів за допомогою емоційно насиченого й образного викладу навчального матеріалу[28, 73].

У означених способах формування впевненості в істинності фахових знань за основу класифікації можна взяти: а) обов'язкову наявність доведення; б) авторитетність джерела знань. Перше дає можливість зблизити ті способи формування професійних переконань, які так чи інакше передбачають використання доведення; друге – об'єднати в одну групу способи, для яких характерний прямий зв'язок виникнення таких переконань з безмежною довірою до джерела знань.

Першу групу складають способи, які базуються на дослідницьких методах навчання, очевидних фактах об'єктивного світу і суспільної практики, логічній обґрунтованості знань, життєвому досвіді здобувачів-хореографів. Їх об'єднує необхідність доведення, ретельної аргументації, всебічного обґрунтування висновків.

Таке формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії здійснюється поступово і поетапно. Зокрема, воно може включати критичне ставлення до доказів, порівняння нових фахових знань зі старими з метою пошуку суперечності, переосмислення старих фахових знань на основі нових; використання нового переконання для вирішення конкретних навчальних завдань тощо[29, 61].

Професійні переконання, сформовані на основі доведення, характеризуються більшою стійкістю, що ґрунтується на впевненості в істині. Вони дозволяють особистості ігнорувати протилежні думки шляхом їх заперечення і тим самим поглиблювати власні переконання. Показником глибини такого переконання є його поширення на всі ситуації, які торкаються його сутності. Справжня впевненість у істинності того чи іншого переконання може бути досягнута тільки в процесі або повноцінного обґрунтування викладачем хореографічних дисциплін, або самостійного проникнення в сутність явищ у ході власного доведення.

Другу групу складають способи, об'єднані на основі визнання авторитетності судження. Глибока довіра, яка завжди супутня авторитету, хто б не був його носієм, сприяє вихованню впевненості в істинності знань і думок, які таким авторитетом висловлюються. Формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів у цьому випадку відбувається, передусім, в емоційній сфері, що значно прискорює їх становлення.

Стійкість «авторитетних» переконань залежить від ступеня довіри до джерела судження. При цьому, особистість здобувача не тільки відкидає інше судження, не приймає його, але й не вникає в його суть. Переконання, сформовані у такий спосіб, дають можливість особистості безпосередньо реагувати і зовнішньо виявляти своє ставлення до певного освітнього явища. Проте, вона менш здатна до глибокого аналізу проблем, що вимагають єдиного правильного вирішення[29, 63].

Спосіб емоційного впливу, хоча й різною мірою, відноситься до обох груп, оскільки здобувачі-хореографи на особистісному рівні сприймають виявлене, усвідомлене, прочитане чи почуте, як тільки зіставляють набуті фахові знання зі своїми уявленнями про їх джерела.

У професійній підготовці майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти складається багато навчальних ситуацій, коли здобувач не має змоги перевірити істинність фахових знань, які йому подаються викладачем хореографії чи у навчальній літературі, оскільки йому нерідко бракує попередніх

знань або практичного досвіду. Через те йому доводиться спочатку засвоювати можливе як дійсне, ймовірне як вірогідне[29, 63].

Слід також враховувати, що здобувач може віддавати перевагу ірраціональній вірі без будь-яких доказів у випадках, коли він не в змозі засвоїти надмірно складні або недоступні йому фахові знання. У цьому випадку великого значення набуває встановлення довіри до викладача хореографічних дисциплін. Він виступає носієм відповідних знань і переконань, тож відбувається безумовне прийняття їх за очевидні без перевірки власним практичним чи пізнавальним досвідом.

Цей висновок впливає з тези про те, що прийняття певного знання за істинне ґрунтується не стільки на об'єктивному факті чи доведенні, скільки на емоційно-вольовій сфері [13, 121]. Виходячи з цього, важливою умовою формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії є досягнення єдності доведення і віри у процесі засвоєння фахових методичних знань.

Ще однією досить важливою умовою формування професійних переконань майбутнього педагога-хореографа є ***наближення змісту фахової методичної підготовки до виробничої (викладацької) практики***. Тобто, зміст навчальних хореографічних занять, особливо з фахових методик, повинен бути максимально наближений до викладацької практики і, по можливості, моделювати їх наступну педагогічну діяльність, озброювати первинним досвідом організації художньо-творчої діяльності вихованців [29, 81].

Це розвиватиме у здобувачів-хореографів здатність актуалізувати фахові знання та уміння для вирішення професійних завдань, долати консерватизм мислення; сприятиме виробленню творчого стилю діяльності та спілкування, накопиченню власного досвіду викладацької діяльності. Тому художньо-творча діяльність самих здобувачів має стати основою їхньої хореографічної освіти.

При цьому, майбутні викладачі хореографії мають виступати активними суб'єктами навчального процесу, які у власній хореографічній діяльності, відповідно до своїх індивідуальних особливостей, зі своїм, можливо невеликим, але унікальним досвідом пізнають закономірності хореографічного мистецтва,

його історію та теорію, по-своєму аналізуючи й інтерпретуючи сприйняті хореографічні твори та засвоєну інформацію [29, 84].

Саме в активності самих здобувачів і полягає величезний потенціал розвитку їх художньо-творчих і художньо-пізнавальних здібностей. Сприятливі для цього умови створює творча атмосфера на заняттях з хореографії, яка досягається завдяки доброзичливому спілкуванню, яскравим враженням, постановкою й розв'язанням художньо-пізнавальних проблем тощо.

Один з можливих прийомів наближення змісту фахової методичної підготовки до викладацької практики - використання педагогічних фактів, які б підтверджували методичні положення. Приклади із педагогічного досвіду роботи викладача закладу вищої освіти не тільки оживляють процес навчання, а й допомагають здобувачам глибше засвоїти фахові методичні положення [26, 85].

Органічно вплітаючись у лекцію чи бесіду, педагогічні факти такого роду опосередковано, непомітно для здобувачів-хореографів сприяють їх причетності до викладацької практики, розвивають стійкі стимули позитивного ставлення до професії педагога-хореографа. Навчальний матеріал, поданий під кутом зору його необхідності для подальшої роботи у мистецьких закладах освіти, танцювальних студіях чи хореографічних колективах, як правило, глибше і міцніше засвоюється здобувачами.

Тому важливою є не кількість, а цінність навчальної інформації, її значущість для майбутньої роботи. Опора на принцип рольової перспективи дозволяє сформувати у свідомості здобувачів образ ідеального «Я» викладача хореографії, що є найважливішою передумовою самоаналізу, критичного ставлення до себе, систематичного професійного самовдосконалення [26, 85].

Формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії неможливе без врахування загального розвитку здобувачів, рівня їх фахової підготовки, індивідуально-типологічних характеристик художнього мислення, творчого потенціалу, ціннісних орієнтацій, особливостей смаку, інтересів, потреб тощо. Для здійснення такої діагностики необхідні науково обґрунтовані критерії сформованості професійних переконань, які б давали можливість

простежити за динамікою педагогічного процесу, визначити його результативність, окреслити напрями і технологію професійної підготовки.

Якщо критерій - це об'єктивна ознака, на основі якої відбувається порівняльна оцінка педагогічного явища, його визначення або класифікація, то педагогічна діагностика полягає у встановленні та вивченні цих ознак для характеристики стану досліджуваного явища.

На основі здійсненого теоретичного аналізу та встановлених істотних ознак будь-яких переконань нами виділено *критерії сформованості педагогічних переконань* як мірила ефективності методичної підготовки майбутніх викладачів хореографії, а саме:

- ❖ ступінь теоретичної обізнаності;
- ❖ рівень розвитку діяльно-вольового ставлення майбутнього педагога до змісту знань і результатів їх практичного втілення;
- ❖ міра здатності до суб'єктивно-логічної оцінки знань;
- ❖ спрямованість соціально-ціннісних орієнтацій [29, 59].

Знання, які визначають ступінь теоретичної обізнаності майбутніх викладачів хореографії, є формою духовного засвоєння ними результатів пізнання світу людиною, процесу осмислення педагогічної дійсності, що характеризується осягненням їх істинності. Від них залежить, як майбутній викладач усвідомлює педагогічні явища: як низку конкретних фактів - чи як складну систему їх закономірностей і відношень; як усталену структуру - чи як динамічний процес; спирається він тільки на власний досвід - чи використовує величезний суспільно-педагогічний досвід, відбитий в теорії й практиці.

Фахову компетентність, освіченість у структурі особистості викладача не можна замінити ніякими іншими, навіть найкращими людськими якостями. При цьому важливий не стільки загальний обсяг знань, скільки їх гнучкість, достатність, цінність і значущість для майбутньої професійної діяльності.

Якісний зміст педагогічних знань визначається тим, якою мірою вони дають відповідь на такі основні питання: «що таке педагогіка?», «хто така дитина?» і «хто «Я» як суб'єкт педагогічної дійсності?». Без обґрунтованої

відповіді на ці питання свідомо й творча участь педагога-хореографа у розвитку особистості дитини буде обмеженою, а його знання, якими б ґрунтовними вони не були, усе ж залишаться однобічними.

Показниками теоретичної обізнаності майбутніх викладачів хореографії виступають ґрунтовність і системність педагогічних і фахових знань, розуміння їх професійної цінності, уміння довести істинність або хибність знань, упевненість у правильності своїх думок і поглядів.

Діяльно-вольове ставлення до змісту знань і результатів їх практичного втілення визначається за такими показниками, як: воля до подолання освітньо-педагогічних труднощів, ставлення до власної навчально-практичної діяльності, її якість, самостійність у професійній поведінці, зацікавленість і відповідальність за результати власної педагогічної діяльності.

Показниками *суб'єктивно-логічної оцінки знань* виступають способи сприйняття інформації (повне і безумовне сприйняття на віру; сумнів у істинності знань; прагнення до доведення істинності знань) та способи формування переконань (інтуїтивно чи на основі усвідомлення суті знань; на обґрунтованих знаннях, чи прийнятих на віру; на основі власного, чи чужого досвіду).

Соціально-ціннісні орієнтації викладача хореографії визначають такі показники, як: розуміння мети і завдань хореографічної освіти; педагогічна спрямованість особистості (інтерес до педагогічної професії, усвідомлення своїх здібностей, мотиву вибору професії); зміст мотивів педагогічно-професійної діяльності; готовність до освітньої діяльності [29, 61].

Виходячи із відомої аксіоми про те, що судити про людину слід насамперед за її справами, виділені критерії розглядаються у двох аспектах: як *об'єктивні* (результативні), та як *суб'єктивні* (особистісні). До об'єктивно-результативних критеріїв відносяться ступінь теоретичної обізнаності та рівень розвитку діяльно-вольового ставлення майбутніх педагогів-хореографів до змісту фахових знань, отриманих у вищій школі та результатів їх практичного втілення. До *суб'єктивно-особистісних* - міру здатності до суб'єктивно-логічної оцінки знань і спрямованість соціально-ціннісних орієнтацій.

Критерії та показники сформованості педагогічних переконань

Критерії	Показники
Ступінь теоретичної обізнаності	- ґрунтовність і системність знань; - розуміння професійної значущості знань; - уміння довести істинність або хибність знань; - упевненість у правильності своїх думок і поглядів;
Рівень розвитку діяльно-вольового ставлення до змісту знань і результатів їх практичного втілення	- воля до подолання освітньо-педагогічних труднощів; - ставлення до власної освітньо-практичної діяльності; - якість освітньо-практичної діяльності; - самостійність у професійній поведінці; - зацікавленість і відповідальність за результати педагогічної діяльності.
Міра здатності до суб'єктивно - логічної оцінки знань	а) способи сприйняття інформації - повне і безумовне сприйняття на віру; - сумнів у істинності знань; - прагнення до доведення істинності знань. б) способи формування переконань: - інтуїтивно чи на основі усвідомлення суті знань; - на обґрунтованих знаннях, чи прийнятих на віру; - на основі власного, чи чужого досвіду.
Спрямованість соціально-ціннісних орієнтацій	- розуміння мети і завдань хореографічної освіти; - педагогічна спрямованість особистості (інтерес до педагогічної професії, усвідомлення мотиву вибору професії); - мотиви навчальної діяльності; - готовність до освітньої діяльності.

Об'єктивно-результативні критерії визначають відповідність рівня сформованості професійних переконань майбутніх викладачів хореографії кваліфікаційним характеристикам фахівця. Зазначимо, що ці критерії потенційно містять у собі несправедливість стосовно окремих здобувачів, оскільки за одним і тим же результатом можуть стояти різні суб'єктивні зусилля: зовнішня рівність досягається за рахунок нерівності внутрішніх, суб'єктивних умов. Це спонукає до повнішої реалізації принципу диференційованого, індивідуального підходу, покликаного, по змозі, компенсувати нерівність, що виникає.

Показниками суб'єктивно-особистісних критеріїв виступають мета, зміст мотивів і потреб педагогічної діяльності, наміри, професійна спрямованість особистості, світоглядні установки, ідеали, життєві цінності, воля до подолання педагогічних труднощів тощо. Цінність суб'єктивних критеріїв полягає у їх відносній стійкості, спрямованості особистості молодого фахівця [29, 62].

Теоретично можна виділити три основні рівні сформованості професійних переконань: низький, середній і високий, і з позицій означених вище критеріїв спрогнозувати їх загальну характеристику.

Нижчий (орієнтовний) рівень характеризується поверховістю методичних знань, невпевненістю в їх істинності, невмінням довести істинність або хибність певної ідеї; індиферентністю діяльно-вольового ставлення до змісту знань; відсутністю наполегливості у подоланні освітніх труднощів; некритичним сприйняттям інформації, здебільшого на віру; незначним інтересом до майбутньої професії. На цьому рівні фахові знання ще не стають основою переконань.

Середній (оцінно-регулятивний) рівень визначається достатньою ґрунтовністю фахових знань та умінь, розумінням їх професійної цінності, вмінням діалектично мислити, аналізувати й оцінювати педагогічно-хореографічні явища; досить стійкими поглядами і переконаннями; зацікавленням ставленням до набуття знань і їх практичного використання; усвідомленими соціально-ціннісними орієнтаціями, інтересом до професійної діяльності, суб'єктивною готовністю до хореографічної діяльності.

Високий (дійово-практичний) рівень характеризується ґрунтовними і системними фаховими знаннями та вміннями, готовністю до їх практичного застосування; критичним ставленням до знань, вмінням довести їх істинність або хибність; єдністю знань, переконань і практичної дії; глибоким розумінням мети і завдань своєї майбутньої професії, усвідомленням своїх можливостей. Фахові знання і практичні вміння стають надійною основою переконань майбутніх педагогів-хореографів і виступають вихідними принципами і мотивами їх діяльності [29, 62] (див. додаток А).

Процес формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії вимагає визначення не тільки рівнів засвоєння знань, умінь і професійних дій, а й особливостей особистого до них ставлення здобувачів, готовності використовувати їх у якості регуляторів своєї поведінки. Щоб виявити особливості такого ставлення здобувачів-хореографів до фахових знань і вмінь, які набуваються, слід простежити за їх діями під час проходження виробничої (педагогічної) практики: чи будуть вони, і у яких випадках, спиратися у своїх діях на ці знання й уміння [29, 62].

Тож, з одного боку, для формування переконань необхідний високий рівень знань, а з іншого – у цьому процесі величезну роль відіграють враження, відношення, оточення, взаємини з людьми.

Сьогодні українська педагогічна система перебуває на етапі кардинальних змін і характеризується інтегративними процесами по зближенню з освітніми системами країн зарубіжжя. Модернізація вітчизняної освіти та її входження в європейський простір висуває нові вимоги до підготовки фахівців. Сьогодні важливим є не тільки об'єм знань та практичних умінь, які отримуються випускником закладів вищої освіти, а й формування у нього умінь ними оперувати, його професійними переконаннями.

Новою тенденцією, яку викликали глобалізаційні та євроінтеграційні процеси, поступово стають майстер-класи, тренінги та семінари, на які запрошують провідних хореографів світового рівня. Така форма занять дає змогу здобувачам опанувати нову або розширену танцювальну техніку, ознайомитися з різними формами подачі навчального матеріалу, визначити шляхи формування власної методики викладання хореографічних дисциплін з урахуванням передового педагогічного і хореографічного досвіду[6, 61].

Сучасні тенденції у розвитку системи вищої освіти України вимагають постійного перегляду концептуальних підходів до підготовки кваліфікованих фахівців у галузі хореографічного мистецтва. Шляхи формування творчої, активної, креативної особистості, здатної самостійно робити вибір, реалізовувати поставлені цілі, усвідомлено оцінювати свою діяльність – це ті пріоритети, які визначають концептуальні положення сучасної хореографічної освіти [31, 147].

2.2 Технологічні аспекти формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів у процесі вивчення методики хореографічної освіти

Завдання, поставлені перед сучасними закладами вищої освіти, вимагають суттєвих змін у професійній підготовці майбутніх викладачів хореографії. Це полягає у переорієнтації хореографічно-педагогічної освіти на пріоритетний розвиток особистості здобувачів. Важливе місце у цьому процесі посідає формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів, які свідчать про зрілість молодої людини, про наявність у неї психологічної готовності до викладацької діяльності та виступають показником рівня духовного розвитку.

Зміст вищої педагогічної освіти має забезпечувати проникнення у сутність певного педагогічного явища; сприяти посиленню ролі теоретичних понять та ідей. Професійна підготовка майбутнього викладача-хореографа передбачає засвоєння ними фахових методичних знань та оволодінні уміннями і навичками, які будуть застосовуватися у майбутній педагогічній діяльності. Він має усвідомити шлях набуття цих знань та умінь, оволодіти принципами та методами пізнання теорії та практики своєї педагогічної діяльності.

У сучасній педагогіці поняття «педагогічна технологія» розглядається як один із напрямків педагогічної науки (прикладна педагогіка), покликаний забезпечити досягнення певних завдань, підвищувати ефективність освітньо-виховного рівня, гарантувати його високий рівень. Організація різних видів педагогічної діяльності передбачає використання варіативних технологій на рівні творчості та майстерності [5, 105].

Основними характеристиками технології освіти виступають системність, концептуальність, науковість, інтегративність, ефективність, оптимальність, новизна, умотивованість навчання, алгоритмічність, інформаційність, гарантованість результату, відтворюваність у нових умовах тощо. У технології освіти важливе місце належить забезпеченню зворотного зв'язку з метою виявляти здобувачів вищої школи, у яких виникають труднощі із засвоєнням

матеріалу. Це дає змогу оперативно коригувати недоліки окремих методів і прийомів, з яких складається технологічний процес.

Технологію формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі вивчення методики хореографічної освіти ми розглядаємо як *детермінований закономірностями хореографічної освіти, виховання і розвитку особистості дидактично виважений процес засвоєння методичних знань і усвідомлення їх істинності, якому властива ефективність і надійність у досягненні визначеного результату.*

Ознаками технологічного рівня методичної підготовки для нас стали:

- ❖ чітка постановка мети розвитку такої особистісної якості майбутнього викладача хореографії як професійні переконання;
- ❖ визначення умов і логіки засвоєння методичних знань;
- ❖ представлення змісту методичних знань у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань;
- ❖ обґрунтований вибір методів і засобів формування професійних переконань;
- ❖ мотиваційне забезпечення діяльності викладачів закладу вищої освіти та здобувачів-хореографів, побудоване на реалізації їх особистісних функцій у цьому процесі;
- ❖ можливість діагностики сформованості професійних переконань, підсумкової оцінки результатів, оперативного зворотного зв'язку.

Забезпечення методичної підготовки майбутніх викладачів хореографії – процес багатогранний, що визначає складність процесу формування професійних переконань. Озброєння теоретичними знаннями здійснюється на заняттях з фахових методик («Методика роботи з хореографічним колективом», «Теорія та практика хореографічної освіти»), зміст яких визначається навчальними програмами, розробленими з урахуванням завдань професійної підготовки майбутніх викладачів хореографії.

У зв'язку з цим, постає низка питань: з одного боку – «як ефективніше передавати фахові методичні знання?», з іншого боку – «у який спосіб ці знання

будуть засвоюватися здобувачами-хореографами і набуватимуть особистісного смислу?». Зупинимося на проблемі *змісту* знань, оскільки ґрунтовність знань є необхідним компонентом формування професійних переконань майбутнього педагога.

Ми виходимо з того, що засвоєння здобувачами певного обсягу методичних знань не забезпечує автоматичного формування їхніх професійних переконань. Постає питання щодо шляхів пізнання й засвоєння методики викладання хореографічних дисциплін: від конкретного до абстрактного або, навпаки, від абстрактного - до конкретного.

На наш погляд, альтернативна постановка питань («або – або») стосовно формування професійних переконань у процесі вивчення методики хореографічної освіти є неправомірною. Для того, щоб були засвоєні ключові поняття курсу – хореографічна освіта, хореографічне виховання, творчий розвиток тощо – необхідні, насамперед, мистецтвознавчі знання. Оволодіння узагальнюючими поняттями дає можливість пізнати хореографічно-педагогічні явища в усій конкретній різноманітності.

Досвід показує, що у багатьох здобувачів навіть при наявності фахових знань відсутнє вміння самостійно їх використовувати для вирішення певних освітньо-педагогічних завдань. Тож, доцільно визначити певну ієрархію цих завдань – від простих до найскладніших: уміння відтворювати фахові знання, аналізувати й оцінювати педагогічні явища, критикувати точку зору опонента й відстоювати свою власну.

Для формування у здобувачів уміння відтворювати засвоєні фахові методичні знання на практичних заняттях ставилися завдання і створювалися ситуації, які вимагали відтворення цих знань. Вони могли бути «нейтральними», тобто здійснюватися без вираження певного до них ставлення.

Для формування у майбутніх педагогів-хореографів уміння наукового аналізу й оцінки педагогічних фактів і явищ потрібно навчити їх не тільки розпізнавати їх суть, але й виражати до них своє особистісне ставлення. З цією метою варто на заняттях створювати ситуації, у яких здобувачі мають виявляти

невідповідність між способами, які вони використовують для самостійної оцінки та очікуваними результатами. Таким чином, у них виникає потреба у перегляді власного ставлення до вже засвоєних способів аналізу й оцінки педагогічних явищ, готовність до прийняття нових, більш раціональних прийомів розумової діяльності.

Оволодівши умінням самостійно застосовувати фахові методичні знання у освітньо-практичній діяльності, здобувачі-хореографи отримують можливість на власному досвіді переконатися в значущості цих знань для своєї майбутньої професії, виробити власне ставлення до них. Відповідно, професійні переконання формуються, по-перше, у такій діяльності, яка вимагає їх вияву; по-друге, у процесі активного мислення, яке починається з проблемної ситуації.

Як стверджують психологи, людина починає мислити тоді, коли в неї з'являється потреба щось зрозуміти. Тож на заняттях з фахової методики доцільно ставити перед здобувачами такі проблемні завдання, які б вимагали від них актуалізації знань та їх доведення.

Таким чином, вони вчаться не простій дії за заданим алгоритмом, а вмінню організувати свої судження за допомогою певних знань і тим самим свідомо обирати способи вирішення завдань на оцінку педагогічних фактів і явищ. Результатом такого навчання стане не тільки оволодіння раціональними прийомами мислення, але й формування у здобувачів ставлення до набутих знань як до правильних, істинних.

З метою структурування методичних знань, які майбутні педагоги-хореографи отримують під час вивчення методики хореографічної освіти, ми виділяємо теоретичні положення (ідеї) трьох рівнів узагальненості: а) *одиничні, часткові ідеї* (тобто, основні положення конкретних тем навчальної програми), які утворюються шляхом групування фактів і понять певної теми; б) *видові положення чи ідеї* (тобто, положення вищого рівня узагальненості, які утворюються шляхом групування кількох часткових ідей; в) *родові ідеї* (провідні ідеї курсу), які виступають підсумком вивчення усього матеріалу курсу фахової методики [29, 66].

Така упорядкованість і взаємозв'язок провідних ідей і понять, обґрунтований добір фактів, які дають можливість підвести здобувачів до розуміння провідних ідей курсу фахової методики, розділу, теми та їх наукової інтерпретації, мають велике значення для формування їх професійних переконань.

Наприклад, при розкритті теми «Суть, мета і завдання хореографічної освіти» нами рекомендується наголосити на таких одиничних (часткових) положеннях:

- ❖ успішність освітнього процесу залежить передусім від його методичного забезпечення;
- ❖ методика – це складова частина педагогічної науки, яка вивчає теоретичні аспекти навчання якомусь предмету;
- ❖ методика хореографічної освіти вивчає закономірності, принципи, завдання, зміст, організацію форм і методів освітньої роботи з дітьми;
- ❖ особливості методики хореографічної освіти визначаються специфікою хореографії як виду мистецтва і освітньою дисципліною;
- ❖ метою хореографічної освіти підростаючого покоління є формування хореографічної культури особистості як невід'ємної частини її духовної культури.

На основі означених положень сформульовано узагальнене видове положення, що ***метою оволодіння методикою хореографічної освіти є формування педагогічної культури майбутнього викладача хореографії, під якою розуміється здатність оперувати фаховими знаннями та вміннями у процесі формування хореографічної культури дітей та молоді.***

Родовими положеннями, які стали підсумком осягнення сутності методики хореографічної освіти, є такі узагальнення:

- ❖ в основі методики хореографічної освіти має бути повага до неповторності й самоцінності результатів художньо-пізнавальної та художньо-творчої діяльності дітей та молоді;

❖ не може бути універсальної методики, яка була б прийнятною для всіх викладачів. Вона повинна впливати з духовної сутності особистості педагога-хореографа, його бачення хореографічно-освітніх проблем. Неможливо зробити універсальним те, що за природою своєю єдиничне, індивідуальне.

Оскільки явища об'єктивного світу знаходяться у єдності та взаємозв'язку і не існують ізольовано, то й у змісті освітніх предметів повинні бути забезпечені тісні міжпредметні зв'язки. Це відповідатиме об'єктивній залежності між явищами, що вивчаються, і не порушуватиме внутрішньої логіки кожної освітньої дисципліни. Низка загальних методичних понять може бути засвоєна здобувачами тільки у результаті використання знань із суміжних наук. Йдеться про зв'язки між методикою хореографічної освіти, естетикою, психологією, віковою педагогікою тощо.

Наприклад, усвідомлення сутності художнього (хореографічного) сприймання вимагає знань щодо загальних психофізіологічних закономірностей сприймання, його рефлекторної природи; психологічного механізму сприймання як чуттєвого відображення предметів і явищ об'єктивної дійсності при їх безпосередній дії на органи чуття; естетичної своєрідності хореографії як мистецтва пластичного смислу; природи художнього сприймання як особливої внутрішньої дії; сутності художньо-образного змісту, специфіки художнього мислення; залежності художнього сприймання хореографічного твору від художньо-естетичного досвіду особистості тощо.

Синтезування знань з різних галузей науки і хореографічного мистецтва має важливе значення для формування професійних переконань майбутніх викладачів. Однак, розраховувати на те, що інтеграція набутих знань відбудеться у здобувачів стихійно, не можна - необхідна постановка таких освітніх завдань, які б вимагали для свого виконання такої інтеграції.

Переконання - це цілісна реальність, у якій не існує ізольованих змістовного, мотиваційного, вольового тощо компонентів. Усі змістовні утворення для свого реального існування вимагають мотиваційного підкріплення, ціннісної орієнтації. І навпаки, емоційні, мотиваційні, ціннісно-орієнтаційні утворення

потребують відповідного змістовного наповнення [8, 214]. Тому у професійній підготовці майбутніх викладачів хореографії принципово неможливо спочатку озброювати студентів знаннями, а вже потім формувати в них мотиваційні, ціннісні орієнтації, або ж навпаки.

Однак на певному етапі навчання той чи інший аспект розвитку особистості майбутнього педагога може превалювати, стати домінуючим. Цей висновок став підставою для виділення у методичній підготовці майбутніх викладачів хореографії двох стратегічних напрямків: функціонально-динамічного і змістовного.

Функціонально-динамічний напрям методичної підготовки визначається переважанням на першому етапі функціональних характеристик освітнього процесу - мотиваційних, навчальних, розвивальних, виховних, організаційних, діагностичних, контролюючих. Йдеться, насамперед, про педагогічні засоби і можливості реального впливу на формування особистості здобувачі-хореографів.

При цьому логіка розвитку хореографічно-освітнього процесу характеризується рухом від урахування об'єктивних і суб'єктивних можливостей його учасників до визначення змісту навчання, знаходження актуальних цілей і завдань. Мистецтво педагога вищої школи полягало у тому, щоб вибірково варіювати, тактично змінювати стосовно конкретного здобувача поставлені цілі та завдання. Виходячи з певних обставин, обирати такі засоби навчання і виховання, які з усього багатства функціональних можливостей особистості актуалізували ті, що відповідали заданим цілям.

Для **змістовного напрямку**, навпаки, відправним пунктом слугували цілі й завдання хореографічної освіти та система об'єктивних вимог, які ставляться суспільством до особистості викладача. Незалежно від своїх індивідуальних особливостей і можливостей, усі здобувачі-хореографи повинні відповідати професійним вимогам, знати і вміти ефективно працювати з дітьми та молоддю.

Перед цими вимогами і відповідними цілями професійної підготовки усі здобувачі мають бути рівними, а їхня діяльність і освітні здобутки повинні

однозначно оцінюватися за єдиним для всіх критерієм об'єктивного результату: - якою мірою цей результат відповідає поставленій меті професійної підготовки майбутнього педагога-хореографа?

Конкретні шляхи кожного індивіда до визначеного результату, конкретні освітні технології мають бути індивідуально-своєрідними та відповідати індивідуальним особливостям здобувачів. Однак суттєво те, що ці індивідуальні особливості враховуються лише тактично. В основі ж стратегії лежить результативний компонент. Тут важливий не процес, не внутрішній механізм поведінки, а саме результат.

У будь-якому інформаційному процесі виділяються два взаємозв'язаних, але самостійних компоненти: по-перше, *істинність* (правдивість) вихідної інформації; по-друге, *логічна коректність суджень*. Кожен з цих компонентів, взятий окремо, не може забезпечити наукову обґрунтованість результатів. Зокрема, істинні знання можуть викладатися суперечливо й бездоказово, водночас хибні міркування, навпаки, послідовно і логічно. Тому мистецтво доводити – обов'язкова складова частина мистецтва переконувати [13, 93].

Виходячи з цього, методичні знання майбутніх викладачів хореографії повинні перерости у стійкі наукові професійні переконання. Використання педагогом вищої школи на своїх заняттях методу *доведення* має стимулювати формування професійних переконань і одночасно виступати показником розвитку цього процесу (коли здобувачі самостійно роблять спробу довести певну ідею, яка має стати їхнім переконанням, намагаються використати засвоєне методичне положення у якості доведення інших своїх думок).

Доведення розглядаються формальною логікою як система правил, що забезпечують виведення істинності тези з істинності аргументів. Розрізняють три види правил доведення: щодо тези, щодо аргументації та щодо демонстрації (способу доведення).

Щодо тези встановлено такі правила доведення:

- ❖ теза має формулюватися чітко і ясно;
- ❖ теза не повинна містити логічних суперечностей;

❖ теза не повинна змінюватися у процесі аргументації та критики без спеціальних застережень [13, 112].

Щоб виконати ці правила, насамперед необхідно з'ясувати, чи всі слова і поняття сформульованої тези зрозумілі здобувачам. Якщо якісь слова і поняття виявляються незрозумілими - вони уточнюються шляхом визначення їх суті. Далі варто виявити логічну форму тези, встановити коло охоплюваних явищ, час, про який йдеться у судженні; з'ясувати, чи розглядається теза як істинна, чи тільки як правдоподібна. Щоб не відбулось підміни тези, яка аргументується або критикується, у процесі дискусії рекомендується повторювати твердження, перш ніж їх критикувати.

Щодо аргументації встановлюються такі правила:

- ❖ аргументація має бути чіткою та ясною;
- ❖ аргументи (докази) повинні бути обґрунтованими (повністю або хоча б частково, доказаними логічно або фактично);
- ❖ аргументація не повинна вміщувати у собі коло, коли тезу обґрунтовують за допомогою аргументів, один із яких, у свою чергу, обґрунтовують за допомогою тези [13, 113].

Довести тезу - означає навести такі судження, які були б достатніми для обґрунтування істинності або хибності висунутої тези. Як аргумент для доказу тези може бути наведена будь-яка істинна думка, якщо тільки вона пов'язана з тезою, обґрунтовувала її. Основними видами аргументів є такі: *факти* дійсності, *закони*, *аксіоми*, *визначення* та інші, *раніше доведені*, *положення*.

Щодо демонстрації (способу доведення) існує таке правило: відношення між аргументами і тезою має бути відношенням підтвердження. Аргументуючи або досліджуючи готову аргументацію, здобувачі мають з'ясувати, який логічний зв'язок існує між тезою та аргументами: чи впливає теза з аргументів неодмінно; чи аргументи лише підтверджують тезу; чи є взагалі логічний зв'язок між тезою й аргументами [13, 114].

У освітньому процесі доведення може виконувати різні функції: засобу розвитку логічного мислення здобувачів-хореографів; прийому активізації

розумової діяльності на заняттях; особливого способу організації засвоєння методичних і загальних знань; однієї з форм адекватного передавання певного змісту; дійового засобу формування і вияву пошукових і творчих умінь тощо.

Будучи універсальним, доведення як дидактичний засіб досягнення різних цілей хореографічної освіти, найдоцільніше може застосовуватися при розгляді головних питань курсу методики хореографічної освіти, які відбивають найсуттєвіші аспекти педагогіки хореографічного мистецтва.

Це дозволяє будувати виклад матеріалу за *концентричним принципом*, розгортаючи навколо стрижневої думки набуті знання, якимось чином з нею пов'язані. Така побудова матеріалу при наявності кількох стрижневих питань і низки другорядних, пов'язаних з ними, вже сама по собі окреслює певну систему знань, полегшуючи тим самим засвоєння матеріалу.

Схематично систему роботи по формуванню професійних переконань майбутніх викладачів хореографії можна визначити так: побудова комплексу ідей (доведення педагогом вищої школи провідних часткових узагальнень); вирішення здобувачами пізнавальних завдань (оволодіння провідними частковими узагальненнями, виникнення переконань на їх основі, самостійне знаходження інших часткових ідей та обґрунтування їх істинності, оволодіння іншими частковими ідеями); оволодіння всім комплексом ідей.

У процесі вивчення методики хореографічної освіти доцільно використовувати три форми доведення:

- ❖ використання доказів викладачем при викладі навчального матеріалу;
- ❖ самостійне доведення здобувачами, які отримали від викладача вказівку обґрунтувати певну тезу;
- ❖ постановка викладачем таких завдань, які обов'язково вимагають від здобувачів самостійних доведень.

Відмінність цих форм у тому, що якщо в першому випадку йдеться про доведення викладача, то в інших – про доведення здобувачів. Доведення здобувачів з точки зору самостійності й усвідомленості виявляються на більш

високому рівні тоді, коли вони зумовлені потребою вирішити проблему, що постала в даний момент, а не спеціальною вимогою з боку викладача. Тому ми розрізняємо самостійні доведення певної тези, які виконувалися здобувача за прямою вказівкою викладача, і самостійні доведення, які з'являлися у процесі вирішення пізнавальних завдань.

Зміст і спрямованість лекцій з методики хореографічної освіти («Методика роботи з хореографічним колективом», «Теорія та практика хореографічної освіти») відіграють важливу роль у формуванні професійних переконань. Функція лекцій не обмежується переказом освітнього матеріалу, хоча й передбачає включення у нього найновіших досягнень педагогіки хореографічного мистецтва. У них обов'язково потрібно розкривати життєве, суспільне значення проблеми, що розглядається, говорити про методологічні й світоглядні її аспекти, про зіткнення думок у боротьбі за її вирішення, про вклад у неї науки тощо.

При читанні лекцій з фахових методик рекомендуємо використовувати такий педагогічний прийом: спочатку чітко формулюється теза, а потім дається її обґрунтування. Такий спосіб побудови лекції дозволяє зосередити увагу здобувачів на основній проблемі хореографічної освіти та сприяти кращому засвоєнню логіки аргументації.

Наприклад, у лекції на тему «Хореографічне мистецтво як складова частина духовної культури суспільства» викладачем формулюється така теза: «Ідея взаємодії різних мистецтв має стати однією із провідних у художньому вихованні дітей». Основними аргументами доведення стали такі положення:

- ❖ внутрішня спорідненість різних видів мистецтва з найдавніших часів є основною тенденцією розвитку художньої культури;
- ❖ усі види мистецтва покликані до життя потребами людей – естетичними, пізнавальними, комунікативними, виховними тощо;
- ❖ усі види мистецтва народжуються з єдиного джерела – реального життя, яке однаковою мірою живить творчість різних митців;

❖ жоден вид мистецтва не може бути замінений іншим, а всі разом вони утворюють динамічну систему й підпорядковуються загальним закономірностям художнього відображення дійсності;

❖ різні види мистецтва не лише не відокремлені одне від одного, а навпаки, тісно пов'язані між собою і знання одного з них допомагає глибшому сприйманню й розумінню інших видів мистецтва.

Спосіб доказового викладу, допомагаючи засвоєнню матеріалу цієї лекції, прискорює сприйняття й обґрунтування узагальнюючої думки, яка має стати для здобувачів-хореографів особистим переконанням: взаємодія різних видів мистецтва зумовлена їх естетичною природою, єдиними законами художнього мислення, діалектикою людського пізнання.

Переконливість освітнього процесу забезпечується ґрунтовністю та істинністю змісту методичних положень. А отже потребує доказовості. Слід враховувати неприйнятність думки, що істинні ідеї самі по собі стихійно оволодіють свідомістю здобувачів.

До педагогічних чинників доказового засвоєння знань відносяться насамперед мистецтво слова, засоби емоційно-психологічного впливу, методи переконання, використання наочності й технічних засобів тощо. Логічність викладу матеріалу, точність думок, послідовність суджень у сукупності виступають внутрішньо-змістовним елементом будь-якого судження, що претендує на переконливість.

Водночас, відсутність логіки у міркуваннях не може бути компенсована жодними іншими чинниками. У цьому випадку ні майстерне володіння мовою викладачем фахових дисциплін, ні емоційно-психологічний вплив, ні методика й технічні засоби не будуть ефективними.

Тому оволодіння мистецтвом переконувати для самого педагога має починатися з глибокого розуміння теоретичних основ методики викладання хореографії та оволодіння логікою доведення. Логіка має виявлятися на гносеологічному й інформаційному рівні, оскільки тут головне завдання - обґрунтувати, довести істинність вихідних положень. Вивчення методики не

зводиться до викладання одним і засвоєння іншими якихось усталених положень. Не менш важливо продемонструвати істинність і практичне значення цих знань.

Застосовуючи метод доведення під час лекцій, необхідно дотримуватися таких передумов:

- ❖ доведення завжди мають будуватися на конкретному матеріалі й полягати, насамперед, у вагомих аргументах на користь тези. У свою чергу, ці аргументи самі мають бути ясними і не викликати сумнівів;

- ❖ доведення будуть ефективними лише тоді, коли у здобувачів достатній багаж знань у тій сфері, в межах якої розгортаються судження; коли вони готові до необхідних логічних операцій.

Критерієм для оцінки сформованого переконання є самостійне застосування сприйнятої здобувачем узагальненої думки в якості засобу для вирішення інших методичних питань, що виникають у зв'язку з подальшим вивченням навчального матеріалу або за обставин, спеціально створених з цією метою викладачем. Тобто, здобувачі повинні використати прийняту ними нову ідею як одне з ключових положень для досягнення нових знань.

Зазначимо, що можуть виникати ситуації, коли освітні завдання ставитимуть багатьох здобувачів у глухий кут навіть при нібито хорошому знанні матеріалу. Це є свідченням того, що вони недостатньо володіють засобами захисту власної думки і спростування протилежних тверджень. Такими засобами, серед інших, можуть стати для здобувачів прийоми доведення, а самі провідні переконання повинні міцно ґрунтуватися на матеріалі, істинність якого не викликає сумніву, виступає як факт, що дістав всебічне обґрунтування.

У такому випадку ніякі питання й ідеї, які суперечать сформованому у здобувачів переконанню, не зможуть їх похитнути. Навпаки, такі питання активізують їхню думку, спонукаючи захищати власні переконання, доводити хибність протилежної думки і тим самим зміцнювати довір'я до власних переконань, які ніби витримують додаткову перевірку.

При використанні самостійних форм доведення варто виходити з того, що говорити про те, як здобувачі оволоділи тією чи іншою ідеєю, можна лише після того, як дана ідея була ними використана самостійно в якості ключа при аналізі нової ситуації, при вирішенні нової для них проблеми. Але щоб успішно застосовувати певне положення, недостатньо бути впевненим, що воно істинне і правомірне. Необхідно ще вміти його застосовувати.

Навчитися цьому можна лише в процесі самого застосування. При цьому, важливим є таке положення: доведення викладача і самостійні доведення студентів не можуть бути підмінені один одним і знаходяться в тісній взаємодії.

Прикладом використання в освітньому процесі самостійних доведень здобувачів на пропозицію викладача може слугувати наступне завдання: «Стверджується, що на заняттях з хореографії при виконанні загальних завдань педагогові-хореографу слід орієнтуватися на пасивніших учнів, а при індивідуальних завданнях – виходити з можливостей кожного. Доведіть, що це твердження хибне».

Викладач тут прямо вимагає від майбутніх викладачів хореографії самостійних доведень, спонукаючи їх відповідати на поставлене запитання у певній формі. Дотримання основних логічних правил доведення стає у цьому випадку необхідною умовою виконання завдання.

Міркування здобувачів могли б відбуватися у такий спосіб: - оскільки потрібно довести, що ця думка хибна, то довівши правомірність протилежного твердження, тим самим можна довести хибність судження, яке виступає тезою. Тобто, достатньо довести закономірність залежності успішності хореографічного навчання від того, наскільки вчитель ураховує природні здібності, можливості й стан дітей, як ця закономірність поширюється і на тезу, хибність якої потрібно було довести.

Найдоцільнішою формою самостійного доведення здобувачами істинності певних положень можуть бути різні пізнавальні завдання. Такі пізнавальні завдання з позиції формування педагогічних переконань виконують одразу дві функції: а) всіляко стимулюють сам процес виникнення переконань і б)

виступають своєрідним критерієм для виявлення сформованості переконань здобувачів-хореографів (див. додаток В).

Прикладом вирішення одного із пізнавальних завдань може слугувати наступне запитання: «Як оцінювати хореографічні досягнення учнів?». Своєрідність завдання полягає в тому, що неповторність і самоцінність дитячої творчості дають змогу ставити знак рівності між художніми виявами кожної дитини.

У ході його вирішення здобувачі з'ясовують функції оцінювання освітніх досягнень учнів, специфіку оцінювання хореографічних здібностей і їх виконавської діяльності, існуючі підходи до оцінювання дітей у методичній літературі. Важливо те, що в процесі вирішення цього завдання здобувачі набувають нових знань, помічають відмінність між оцінюванням знань з точних наук і знань з хореографічного мистецтва.

Можливо, у якихось конкретних випадках здобувачі бачать цю відмінність, але вона ніби розчинялася у самому явищі та не узагальнювалася ними. Нова, самостійно узагальнена думка, стане ключем до вирішення цього завдання.

Майбутні викладачі не тільки набудуть нових знань, але й можуть використати їх для отримання остаточної відповіді: - рівність між учнями на заняттях з хореографії має досягатися не за рахунок однаковості знань і умінь, а завдяки виявленню унікальності кожної дитини. Основою педагогічної оцінки на занятті хореографією є, з одного боку, досягнутий учнем художньо-освітній рівень, а з іншого – ступінь його старанності, самостійності, захопленості хореографічною діяльністю.

Прикладом навчальних завдань, які обов'язково вимагають самостійного доведення здобувачів, можуть бути практично усі пізнавальні завдання проблемного характеру, адже вони завжди передбачають обов'язкове обґрунтування отриманих висновків (див. додаток Б).

Специфікою гуманітарних наук є широке використання, поряд із доведенням і спростуванням, так званої *недоказової аргументації* та

недостатньо спростовної критики. Оволодіння логічними основами теорії аргументації та критики може сприяти успішнішому засвоєнню фахових методичних знань, підвищити ефективність освітньої діяльності.

Оскільки у гуманітарних науках аргументація власної концепції найчастіше поєднується з критикою протилежних поглядів, можна використовувати метод критики як діяльності, протилежної аргументації. Якщо метою аргументації є вироблення переконання в істинності знання або хоча б часткової обґрунтованості якогось положення, то кінцевою метою критики є переконання людей у хибності цього положення. Доцільно застосовувати два способи критики: критику аргументації і встановлення хибності певного твердження; критику тези і її спростування.

У єдиному процесі аргументації й критики, який розглядається як процес розвитку знання, нами виділено наступні етапи:

перший — логічно бездоганне формулювання певної тези або концепції;

другий - знаходження аргументів на її захист, критика інших концепцій;

третій - оцінка концепції крізь призму знайдених аргументів;

четвертий - пояснення на основі концепції інших фактів, які не бралися до уваги при її формулюванні;

п'ятий - передбачення нових явищ;

шостий — всебічна оцінка концепції.

Доведення і спростування, аргументація і критика найчастіше проводяться у процесі дискусії. Такий вид діалогічного методу як дискусія дає можливість поглибити зміст уже відомого здобувачам матеріалу, упорядкувати його, систематизувати й узагальнити, але передусім розвинути вміння захищати свої погляди і переконання.

Доцільно використовувати два види дискусії: *наукова*, метою якої є знаходження істини у певних методичних положеннях; і *ділова*, метою якої є знаходження взаємоприйняттого вирішення якоїсь педагогічної ситуації. Практикується також проведення диспутів, тобто полемічних дискусій двох учасників у присутності групи здобувачів. Роль арбітра у цьому випадку

виконували самі здобувачі або викладач. Учасникам диспуту можна запропонувати таке правило: беручи участь у дискусії, чітко формулювати тезу аргументації, а вже потім обґрунтовувати її.

Наведемо приклад дискусії щодо українського хореографічного фольклору як джерела виховання, формування естетичної свідомості людини. Насамперед необхідно визначити сутність понять «фольклор», «хореографічний фольклор»; розглянути коло питань, які постають у зв'язку із використанням українського танцювального фольклору в освітньому процесі мистецьких шкіл, фахових коледжів чи у хореографічних колективах, а саме: яка педагогічна доцільність звернення до народного танцювального фольклору, який відгук знаходитиме народний танок серед дітей та молоді, як має поєднуватися народна хореографія із більш розвинутими формами сучасного танцю тощо.

Учасників дискусії доцільно розділити на дві групи. Допустимо, одні стверджуватимуть, що склалися нові умови життя, виникли нові сучасні ритми і танцювальні течії, розвинулося хореографічне мислення і бачення, тому народний танець не має особливого значення для виховання підростаючого покоління. Суть такої аргументації зведена до думки, що архаїчна танцювальна культура далека від життя сучасної людини, тому вона не може суттєво впливати на неї.

Друга група учасників дискусії може вважати, що хореографічна культура людини невід'ємна від культури народу, до якого вона належить. Тому народне мистецтво повинне розкриватися сучасному поколінню як частина життя суспільства, як явище його духовної культури. Можливі такі аргументи:

- ❖ кожна людина генетично несе в собі початки тієї свідомості, на якій в далекому минулому зросла стихія танцювального фольклору;
- ❖ фольклор сприяє наближенню до сформованих упродовж віків уявлень про сутність людини, її духовність, уявлення про красу й гармонію довкілля;
- ❖ народний танець володіє істинною красою і художньою довершеністю.

Якщо проаналізувати наведені аргументи детальніше, то можна побачити, що у прибічників першої точки зору аргумент один: архаїчний танець, його форми та зміст далекі від життя сучасної людини, нових традицій, способів трансляції хореографії, її побутування у суспільстві тощо. Цей аргумент не переконливий, більше того, являється хибним, оскільки ґрунтується на запереченні зв'язку між поколіннями й епохами.

Аргументи прибічників другої точки зору будуються на визнанні естетичної цінності народного танцю, який є символіко-пластичною, руховою пам'яттю людства; на одностайній позиції педагогів і хореографів у тому, що віковічні духовні традиції українського народу мають стати надбанням підростаючого покоління і тим самим врятувати їх від безпам'ятства, безликості й сірості.

Завдання педагога – підвести учасників дискусії до думки, що не можна ігнорувати первинну стихію природного руху людини, на якому зросла танцювальна культура народів світу. Відчуття тілом елементарного ритму, елементарних рухів, потреба у періодичній повторності метроритмічних акцентів є найсуттєвішими рисами природної танцювальності людини. Любов до народного танцю, до музики і пісні – найприродніше і найглибинніше духовне начало людського життя.

Оскільки перша активна викладацька (виробнича) практика проводиться після вивчення значної частини курсу методики хореографічної освіти (методики роботи з хореографічним колективом), доцільно використовувати дидактичні ігри. Дидактична гра є моделлю реальної чи гіпотетичної ситуації, обставин, спілкування, у яких здобувачі-хореографи уявляють себе діючими особами. Дидактична мета таких ігор полягає в тому, що майбутні педагоги, виходячи із особистого досвіду, отримують нову інформацію, вчаться на основі імітаційного моделюючого підходу до заданої проблеми приймати оптимальні рішення.

Особливе місце на практичних заняттях посідає метод рольової гри. Він сприяє засвоєнню методичних знань і вмінь, їх практичному застосуванню,

активізації творчих якостей здобувачів. Виконуючи певну ігрову роль, вступаючи в умовно-реальні стосунки з однокурсниками, учасники педагогічних рольових ігор набували досвіду пізнавальної та професійної діяльності.

У процесі гри діалогічна структура міжгрупового спілкування розширює спектр мотивів вчинку, стимулює готовність до прийняття певних рішень, виходячи із завдання педагогічної гри, яка передбачає персоніфікацію ролі, ініціативність виконання за визначеними правилами. Гра дозволяє майбутнім викладачам хореографії студентам значущість свого «Я», особливо у тих випадках, коли вони знаходили якесь оригінальне методичне вирішення поставленого педагогом завдання.

Предметним змістом педагогічних рольових ігор є діяльність викладача у межах заняття з хореографії, спрямована на реалізацію художньо-освітніх завдань (методика розучування танцювальних рухів, постановки танцю, робота з виконавцями над створенням художнього образу, розвиток природних здібностей, проведення мистецького заходу тощо).

При розробці цих ігор необхідно враховувати:

- ❖ тип гри, яка за характером створюваних ситуацій є здебільшого грою-тренуванням, оскільки не тільки моделює діяльність педагога-хореографа, але й сприяє формуванню уміння приймати ним оперативні методичні рішення;
- ❖ спрямованість цілей дидактичної гри на формування професійних переконань, цілісного уявлення про майбутню діяльність викладача хореографії у її динаміці, розвиток комунікативних якостей, педагогічного мислення;
- ❖ відбір функцій, які найповніше відображають основні якості модельованого явища. Зокрема, ті функції, які створюють умови для засвоєння здобувачами-хореографами навчальної програми з фахової методики, сприяють розвитку їхніх педагогічних здібностей.

Включення практичної діяльності у процес формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії виступає обов'язковою умовою ефективності їх творення. Базовими стають такі положення:

- ❖ переконання формуються у такій діяльності, яка вимагає їх вияву;

❖ формування переконань може здійснюватися тільки за наявності позитивного ставлення людини до своєї діяльності;

Методична підготовка майбутніх викладачів хореографії у закладах вищої освіти неможлива без їх залучення до діяльності, наближеної до реальної педагогічної практики, яка вимагає творчої реалізації набутих знань і вмінь і ставить їх у позицію дійової особи. Такою діяльністю і виступає викладацька практика, під час якої здобувачі удосконалюють свої фахові знання і уміння.

Вони мають змогу практично реалізовувати набуті знання при вирішенні конкретних практичних завдань. Це є важливим засобом створення позитивного ставлення до засвоєння знань, оскільки їх конкретизація сприяла розумінню їхнього практичного смислу.

Педагогічні ситуації, з якими здобувачі зустрічаються під час проходження практики, дають їм можливість переконатися в істинності набутих фахових знань або ж навпаки, пересвідчитися у їх хибності, недостовірності, відірваності від життя. Оцінюючи власне проведене заняття або заняття інших здобувачів, майбутні викладачі хореографії мають визначитися зі своїм ставленням до їх оцінки: віддати перевагу тим чи іншим методам, діям, обґрунтувати свій вибір з точки зору впевненості у прийнятому рішенні й мотивувати його.

Тож, вивчення методики хореографічної освіти посідає чільне місце у професійному становленні майбутніх викладачів хореографії та формуванні їх професійних переконань. Воно спрямоване на підготовку фахівця, який володіє основами методичної культури, усвідомлює значення і суть хореографічно-освітньої діяльності, володіє досвідом творчого використання здобутків хореографічної педагогіки у своїй практичній діяльності; здатний підніматися в аналізі власної практичної діяльності до рівня теоретичних узагальнень, займатися професійним самовдосконаленням [27, 117].

На нашу думку, методологічно важливим є висновок про те, що не може бути універсальної методики, прийнятної для всіх викладачів хореографії. Методичні знахідки повинні впливати з духовної сутності особистості педагога, його власного бачення художньо-освітніх проблем.

Висновки до другого розділу

Ефективність формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії залежить від правильно створених умов та визначених критеріїв, які дають можливість простежити за його динамікою, визначити результативність технології методичної підготовки. Включення у процес формування професійних переконань духовного потенціалу особистості здобувача, його творчих сил відбувається завдяки активній навчально-пізнавальній діяльності і художньо-виконавській діяльності.

Щоб бути конкурентноспроможним, молодий викладач хореографії має уміло поєднувати ґрунтовні професійні знання із виконавськими та педагогічними навичками і вміннями, а також у певній мірі володіти відповідним науковим та творчим доробком. Професійні переконання майбутніх фахівців хореографії включають у себе єдність педагогічного, фахового та загальнокультурного компонентів, спираючись на які, здобувачі-хореографи починають вірити у істинність знань, отриманих за час навчання у вищій школі.

Одним із показників рівня сформованості професійних переконань є виконавська майстерність майбутнього викладача хореографії, оскільки вона складає системну основу його виховання. Володіння широким спектром і методичних знань і виконавських умінь є необхідним для ефективної педагогічної діяльності. Ефективність такої діяльності визначається створенням таких умов, які б забезпечували формування професійних переконань молодого викладача і стимулювало його внутрішній саморозвиток.

Найсуттєвішими умовами формування професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів у процесі оволодіння методикою хореографічної освіти є такі: концептуальність, діалектичність і ґрунтовність методичної підготовки; використання в освітньому процесі освітніх технологій доведення і спростування, аргументації та критики методичних положень; досягнення єдності доведення та віри у процесі засвоєння методичних знань; наближення змісту методичної підготовки до викладацької практики.

На основі здійсненого у монографії теоретичного аналізу нами виділено такі критерії сформованості професійних переконань: ступінь теоретичної обізнаності; рівень розвитку діяльно-вольового ставлення до змісту фахових знань і результатів їх практичного втілення; міра здатності до суб'єктивно-логічної оцінки знань; спрямованість соціально-ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів хореографії.

Виділені критерії розглядаються нами у двох аспектах: як об'єктивні (результативні) та як *суб'єктивні* (особистісні). До об'єктивно-результативних критеріїв ми відносимо теоретичну підготовку здобувачів та діяльно-вольове ставлення до змісту знань і результатів їх практичного втілення; до суб'єктивно-особистісних відносимо суб'єктивно-логічну оцінку знань і соціально-ціннісні орієнтації.

Формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії зумовлюється певними чинниками, а саме: накопичення фахових методичних знань, їх відтворення, набуття умінь самостійно їх використовувати, співвідношення цих умінь з професійної спрямованістю особистості, її поведінкою у практичній діяльності.

У методичній підготовці майбутніх викладачів хореографії нами виділено два стратегічних напрямки: функціонально-динамічний і змістовний. Перший напрям характеризується переважанням функціональних характеристик освітнього процесу (мотиваційних, навчальних, розвивальних, виховних, організаційних, діагностичних, контролюючих), другий – змістовних (цілі й завдання хореографічної освіти, система об'єктивних вимог, які ставляться суспільством до особистості викладача хореографії).

У закладі вищої освіти здобувачі знайомляться із способами доведення істинності або хибності фахових знань, аргументації та критики методичних положень, розрізнення доказової аргументації від недоказової, неспростовної критики від спростування. Для цього бажано їх озброїти розумінням правил доведення, аргументації та критики. На нашу думку, це сприятиме успішнішому засвоєнню фахових методичних знань та підвищить ефективність освітньої діяльності майбутніх педагогів-хореографів.

Залежно від ступеню вираження раціональних і емоційних компонентів професійних переконань нами встановлено два способи їх формування. Перший спосіб ґрунтується на емоційному ставленні до педагогічних явищ та на життєвому досвіді ціннісних орієнтацій здобувачів. Сформовані у такий спосіб переконання майже не усвідомлюються і виявляються у негативних або позитивних емоціях. Збіг таких переконань із науковими вимогами здебільшого випадковий.

Другий спосіб пов'язаний із науковим осмисленням педагогічних ситуацій, коли їх когнітивний зміст визначається теоретичними знаннями, які й обґрунтовують суб'єктивне до них ставлення. При цьому, раціональний та емоційний компоненти переконань утворюють сталу єдність. Сформовані у цей спосіб переконання усвідомлюються і характеризуються збігом індивідуальних установок і об'єктивних оцінок педагогічних фактів і явищ.

Основний шлях формування педагогічних переконань полягає у створенні пізнавальних ситуацій, у яких здобувач має змогу усвідомити освітню та регулюючу функції фахових методичних знань, що ними набуваються, оволодіти прийомами наукового аналізу педагогічних фактів і явищ. Це - шлях забезпечення накопичення особистого досвіду використання методичних знань у якості регуляторів своєї свідомості й поведінки.

Досвід вказує на можливість цілеспрямованого формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі оволодіння ними методики хореографічної освіти. Успішне використання методів доведення і спростування, аргументації та критики фахових методичних положень дає підставу для включення їх до усталеної методики професійної підготовки здобувачів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У монографії викладено теоретичне узагальнення проблеми формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії, розкрито науково-методичні засади, педагогічні умови та технологію їх формування; закономірності цього процесу; систему критеріїв та показників сформованості професійних переконань майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

На підставі теоретичного аналізу виявлено сутність професійних переконань, які розглядаються нами як сукупність знань і уявлень про явища педагогічної дійсності, які усвідомлюються педагогом як істинні та зумовлюють його діяльно-вольову поведінку. Це складне особистісно-інтегративне утворення, яке характеризується позитивним ставленням до професійної діяльності, установкою та готовністю до викладацької діяльності, стійким способом поведінки; визначається рівнем розвитку фахових знань і формується на основі суспільного досвіду та усвідомлення значущості мети професійної діяльності.

Теоретичний та емпіричний аналіз діяльності викладачів хореографії дозволяє виділити професійні переконання методологічного та методичного рівнів. Професійні переконання методологічного рівня ґрунтуються, насамперед, на знаннях закономірностей художнього пізнання дійсності, природи хореографічного мистецтва, його ролі у формуванні особистості; особливостей сприймання хореографічних творів, їх створення і виконання тощо. Професійні переконання методичного рівня визначаються теоретичними аспектами навчання хореографії і ґрунтуються на взаємозв'язку художньо-теоретичних знань із безпосередньою практичною діяльністю педагога.

Критеріями сформованості професійних переконань визначено: ступінь теоретичної обізнаності; рівень розвитку діяльно-вольового ставлення до змісту фахових знань і результатів їх практичного втілення; міру здатності до суб'єктивно-логічної оцінки знань; спрямованість соціально-ціннісних орієнтацій. Досвід засвідчує недостатній рівень сформованості професійних

переконань у більшості здобувачів-хореографів у закладах вищої освіти. Спостерігаються поверховість і розрізненість фахових методичних знань, невпевненість майбутніх викладачів хореографії у їх значущості, відсутність віри в їх істинність; недостатня педагогічна спрямованість, розмитість соціально-ціннісних орієнтацій молодих людей, невисоку соціальну активність, низьку зацікавленість та відповідальність за результати своєї освітньо-педагогічної діяльності, відсутність стійких професійних переконань.

Для активнішого подолання проблем, пов'язаних із формуванням професійних переконань майбутніх педагогів-хореографів, необхідно подолати абстрагований і догматичний характер викладання фахових знань здобувачам; усунути поверхневе та однозначне декларування наукових істин, їх подання як остаточного і безумовно достовірного результату; уникати звужування цілісної методики хореографічної освіти до окремих дидактичних положень тощо.

Найважливішими для формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії є такі умови: концептуальність, діалектичність і ґрунтовність фахової методичної підготовки; використання у навчальному процесі освітніх технологій доведення і спростування, аргументації й критики методичних положень; досягнення єдності доведення і віри у процесі засвоєння методичних знань; наближення змісту методичної підготовки викладацької практики.

Істотними закономірностями формування переконань майбутніх педагогів-хореографів виступають стійкі залежності між ефективністю формування професійних переконань і ступенем досягнення єдності інтелектуального, емоційного й вольового процесів, узгодженої рівноваги між фаховими знаннями, практичними вміннями та педагогічною спрямованістю особистості; між упевненістю в значущості знань і вірою в їх істинність; між ґрунтовністю знань і способом їх прийняття: на віру чи шляхом доведення.

Рівень сформованості професійних переконань залежить від рівня знань і можливостей їх закріплення у практичній діяльності; що знання стають переконаннями лише тоді, коли збагачуються вольовим ставленням особистості

до змісту цих знань і досягнутих практичних результатів; що наявність знань і відповідне відношення до них забезпечує сформованість переконань лише тоді, коли ці знання й ставлення виражаються не тільки в словах, але й реалізуються у практичній діяльності, у поведінці, вчинках майбутнього педагога.

Ефективність формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі вивчення методики хореографічної освіти значно підвищиться завдяки використанню освітніх технологій доведення і спростування, аргументації та критики фахових методичних положень; досягненню єдності доведення і віри у процесі засвоєння методичних знань; наближенню змісту методичної підготовки до викладацької практики у мистецьких закладах та хореографічних колективах. Усвідомлювана при цьому значущість методичних знань у пізнанні й оцінці педагогічних фактів і явищ надаватиме цим знанням особистісного смислу, віри в їх істинність.

На нашу думку, головний шлях формування професійних переконань полягає у збагаченні здобувачів-хореографів фаховими знаннями й уміннями, значущими для їх інтелектуально-емоційного ставлення до цих знань як до істинних; виробленні стійких педагогічних поглядів, упевненості у правильності своїх думок і дій; вихованні професійних потреб, які спонукають майбутніх викладачів хореографії до діяльності у відповідності з власними ціннісними орієнтаціями; досягненні органічної єдності знань, переконань і практичної дії.

Матеріали, викладені у монографії, не вичерпують всіх аспектів поставленої проблеми. Подальшого розгляду потребують питання інтеграції фахових знань у процесі формування професійних переконань майбутніх викладачів; розкриття взаємодії та взаємозалежності педагогічних впливів та самоорганізації освітньої діяльності здобувачів; окремого аналізу потребує проблема індивідуальних і типових відмінностей здобувачів-хореографів у формуванні їх переконань; актуальним є дослідження методологічних засад, закономірностей і принципів формування професійних переконань.

ДОДАТКИ

Додаток А

Якісна характеристика сформованості професійних переконань

Рівні сформованості переконань	Особисті досягнення здобувачів
1	2
Високий	Знання ґрунтовні та систематичні, розуміння їх професійної цінності глибоке, що виявляється в умінні доводити істинність або хибність ідеї чи судження, наводити практичні докази їх істинності, упевненості у правильності своїх думок і поглядів, орієнтації у педагогічних ситуаціях, правильній їх інтерпретації. Діяльно-вольове ставлення до змісту знань і результатів їх практичного втілення активне, зацікавлене, що виявляється у наполегливому навчанні, ґрунтовній фаховій підготовці, якісній освітньо-практичній діяльності, відповідальності за результати викладацької практики, єдності знань, переконань і практичної дії. Суб'єктивно-логічна оцінка ґрунтується на усвідомленні суті знань, критичному їх сприйнятті, співвіднесенні з педагогічною дійсністю. Соціально-ціннісні орієнтації усталені, стійкі, що виявляється у глибокому розумінні мети і завдань своєї майбутньої професії, значущості набутих знань і умінь, інтересі до професії викладача хореографії, усвідомленні своїх можливостей, потребі у хореографічно-педагогічній діяльності, суб'єктивній готовності до освітньої роботи з дітьми та молоддю, свідомому виборі професії.
Середній	Знання ґрунтовні, хоча й розрізнені, розуміння їх професійної цінності достатнє, що виявляється у частковому доведенні істинності або хибності ідеї, наведенні практичних доказів на підтримку своїх суджень і поглядів, орієнтації у педагогічних ситуаціях, хоча й поверховій їх інтерпретації. Діяльно-вольове ставлення до змісту знань і результатів їх практичного втілення зацікавлене, досить активне, що проявляється у намаганні подолати освітні труднощі, достатній фаховій підготовці, задовільній якості освітньо-практичної діяльності, відповідальності за результати викладацької практики. Суб'єктивно-логічна оцінка ґрунтується на прийнятті інформації та аргументації щодо їх істинності здебільшого на віру, у вираженні сумніву щодо істинності окремих суджень. Соціально-ціннісні орієнтації досить стійкі, що виявляється у розумінні мети і завдань своєї майбутньої професії, інтересі до педагогічної діяльності, позитивній оцінці своїх можливостей, відчутті потреби у хореографічно-педагогічній діяльності, суб'єктивній готовності до хореографічно-освітньої роботи з дітьми та молоддю.

Низький	Знання розрізнені, поверхневі, розуміння їх професійної цінності елементарне, що проявляється у невмінні доводити істинність або хибність певної ідеї (концепції), наводити практичні докази істинності знань; у невпевненості правильності своїх думок і поглядів, слабкій орієнтації у педагогічних ситуаціях, неадекватній їх інтерпретації. Діяльно-вольове ставлення до змісту знань і результатів їх практичного втілення індиферентне, що виявляється у відсутності наполегливості до подолання освітньо-педагогічних труднощів, посередній фаховій підготовці, освітньо-педагогічній діяльності, низькій зацікавленості та відповідальності за результати педагогічної діяльності. Суб'єктивно-логічна оцінка знань ґрунтується на некритичному сприйнятті інформації, прийнятті її на віру. Соціально-ціннісні орієнтації не усталені, що проявляється у незначному інтересі до педагогічної професії, випадкових мотивах вибору майбутньої діяльності, відсутності потреби в хореографічно-педагогічній діяльності, у суб'єктивній неготовності до роботи з дітьми.
---------	---

**Перелік педагогічних ідей та методичних положень, які
пропонуються для доведення їх істинності чи хибності на заняттях з
фахових методик**

- ❖ Хореографічне мистецтво дійсно виховує тоді, коли воно не чисто дидактичне, не моралізує, не проповідує а у живих художній образах відтворює багаті та несподівані колізії життя і часу.
- ❖ Чим більшу цінність має хореографічне мистецтво для особистості, тим повніше реалізується її естетичне ставлення до хореографічних творів у процесі сприймання.
- ❖ Змістовність пізнання художнього світу твору хореографічного мистецтва залежить від духовного багатства особистості, її художнього досвіду.
- ❖ Функції хореографічного твору реалізуються лише за наявності у особистості відповідної культури художнього сприймання.
- ❖ Суб'єктивність сприймання, оцінка й інтерпретація творів хореографічного мистецтва – закономірність їх існування.
- ❖ Індивідуальність художнього сприймання – об'єктивна внутрішня необхідність людини, пов'язана із особистісним смыслом.
- ❖ Культурі почуттів дитину варто вчити так само наполегливо, як і навчати основ різних наук.
- ❖ Усі форми занять хореографічним мистецтвом повинні спрямовуватися на духовний розвиток дітей та молоді.
- ❖ Тільки художня діяльність допомагає розкрити обдарування кожної дитини, створити ідеал, до якого вона прагнутиме.
- ❖ Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння і переживання танцю, без глибокої духовної потреби дивитися чи виконувати танець, діставати насолоду від нього.

- ❖ Дитяче художнє сприймання варто розглядати не як елементарний рівень, а як особливу сферу дитячої життєдіяльності.
- ❖ Хореографічне мистецтво може виконати свою естетичну, пізнавальну і виховну роль тільки тоді, коли підрастаюче покоління навчиться по-справжньому сприймати його і відчувати.
- ❖ Ефективність хореографічної освіти і виховання визначається відповідністю поставлених цілей художньо-естетичним потребам дітей.
- ❖ Ідея взаємозв'язку мистецтв має стати однією із провідних у хореографічному вихованні дітей та молоді.
- ❖ Уміння вислухати дитину, стати на його позицію, вважати її такою ж цінною, як і свою власну позицію, є необхідною умовою занять хореографічним мистецтвом, створення творчої атмосфери на занятті танцем.
- ❖ Для дітей не повинно існувати жодних правил і вправ, відокремлених від танцю, що вимагають заучування і багаторазових повторень. Впродовж усіх занять має панувати захоплююче хореографічне мистецтво.
- ❖ Хореографія як пластичне мистецтво є своєрідним відображенням сутнісних аспектів духовного життя людини. Краса, закладена у граціозному пластичному русі, породжує у ній радість споглядання прекрасного.
- ❖ Хореографія – це відлуння музики, мелодичний та ритмічний звук, що став пластичним і ритмічним рухом людського тіла.
- ❖ «Хореографія як мистецтво і як освітній предмет». Чи є суперечність у цій тезі? Якщо є, то у чому вона полягає? Доведіть свою думку.
- ❖ Рівність між учнями на заняттях з хореографії має досягатися не за рахунок однаковості знань і умінь, а завдяки виявленню унікальності кожної дитини. Обґрунтуйте цю позицію.
- ❖ «Власна дитяча творчість, навіть найпростіша, власні дитячі знахідки, навіть найскромніші, власні дитячі думки, навіть найнаївніші – ось що створює атмосферу радості, формує особистість, виховує людяність, стимулює розвиток творчих здібностей» (К. Орф).

- ❖ Музика є невід'ємною частиною танцю, важливим компонентом хореографічного мистецтва.
- ❖ Першооснова навчання хореографії – наслідування.
- ❖ Основою хореографічної підготовки дітей є вивчення танцювальних рухів системи класичного танцю.
- ❖ Повторення танцювальних рухів, завдань, етюдів, танців – обов'язковий елемент процесу засвоєння матеріалу, який має сенс тільки тоді, коли при кожному повторенні ставляться додаткові завдання.
- ❖ При навчанні дітей танцю необхідно знати, до якого типу вищої нервової діяльності відноситься психіка тієї чи іншої дитини.
- ❖ При правильно обраній та науково обгрунтованій методиці викладання хореографії природні задатки дитини виявляються, формуються і розвиваються різнобічно.

**Освітні завдання з курсу методики роботи з хореографічним
колективом**

1. Як ви розумієте таку думку: «Хореографічне мистецтво – це час і простір, у якому живе краса людського духу»? Аргументуйте свою відповідь.
2. Як ви розумієте таку думку: «Ставлення до мистецтва – показник духовності особистості»? Обґрунтуйте свою відповідь.
3. На фронтоні храму у Дельфах (Греція) висічено вислів: «Пізнай самого себе – і ти пізнаєш богів і Всесвіт». Як ви розумієте цей вислів? Чи може хореографічне мистецтво сприяти самопізнанню людини? Доведіть свою думку.
4. Як ви розумієте мету хореографічної освіти дітей (як загальний орієнтир, що визначає напрям діяльності педагога і учня; як встановлений рівень художнього розвитку, якого учень має досягти на певному етапі навчання; як перелік хореографічних знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень)? Обґрунтуйте свою думку.
5. Чому вважається, що виховання хореографічним мистецтвом має найточніше, найдоцільніше спрямування на розвиток духовного світу кожної людини? Поясніть свою думку.
6. Чи згодні ви з думкою, що на художній розвиток дітей та молоді благотворно діють два чинники: багатство художніх вражень, з одного боку, та повторність цих вражень – з іншого? Аргументуйте свою позицію.
7. Вважається, що не можна нав'язати людині конкретний художній образ, не порушивши при цьому законів художнього сприймання хореографічного твору. Обґрунтуйте істинність або хибність цього твердження.
8. Хореографічні задатки – це вроджена якість чи якість, яка виховується у дітей? Які вікові особливості розвитку хореографічних задатків? Якими чинниками вони визначаються? Який зв'язок хореографічних здібностей з віковим дозріванням дитини? Аргументуйте свою відповідь.

9. Чи згодні ви з твердженням, що безпосередній педагогічний вплив суперечить природі мистецтва? Поясніть свою думку.

10. Чи згодні ви з думкою: «Чим більше людина стикається з хореографічним мистецтвом, тим плодотворніший його вплив на особистість»? Поясніть свою відповідь.

11. Як ви розумієте сутність хореографічного навчання і виховання? Який взаємозв'язок між цими педагогічними явищами? Поясніть свою думку.

12. Чи згодні ви з думкою про те, що виховання хореографією і формування естетичного ставлення до нього має відбуватися під гаслом: «Здоров'я і краса». Обґрунтуйте свою позицію.

13. Якою мірою ефективність хореографічної освіти і виховання залежить від особистості педагога-хореографа? Аргументуйте свою відповідь.

14. Що має оцінювати викладач на занятті з хореографії: результати хореографічної діяльності дітей чи активність і самостійність, старанність і емоційність реакцій на танець? Поясніть свою відповідь.

15. Вважається, що правильна оцінка сучасного стану хореографічної освіти в Україні можлива лише на основі знання хореографічної педагогіки минулого. Чи згодні ви з цією думкою? Аргументуйте свою відповідь.

16. Які здобутки педагогіки хореографічного мистецтва минулого ви вважаєте найважливішими? Які з них, на ваш погляд, не втратили своєї значущості та актуальні сьогодні? Поясніть свою думку.

17. Уявіть таку ситуацію: хлопець на занятті з хореографії заявив, що йому не подобається класичний танець, зате дуже подобаються сучасні танці. Подумайте, у чому і як ви будете переконувати його, які аргументи наводитимете.

18. Чи згодні ви з думкою про те, що не може бути універсальної методики, яка була б прийнятною для всіх викладачів хореографії? Аргументуйте свою відповідь.

19. Вважається, що необхідною умовою розвитку хореографічних здібностей є специфічна будова тіла, яка вирізняється легкістю та гнучкістю,

гармонійним і пропорційним поєднанням його окремих частин. Однак постає питання: «Чому не всі діти, які володіють такими фізичними якостями досягають успіху в хореографічному мистецтві? Які ще особистісні якості потрібно для цього? Аргументуйте свою відповідь.

20. До природних хореографічних здібностей відносять музичний слух, пластичність м'язів тіла, взаємодію рухів і відповідного музичного ритму, моторну і слухову пам'ять, емоційність. Порівняйте ці якості з музичними здібностями. Виокреміть спільне і відмінне у хореографічних і музичних здібностях. Які методичні висновки можна зробити із виявлених вами фактів? Обґрунтуйте свою відповідь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Л. М. Інновації у практичній підготовці майбутнього вчителя хореографії в системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання* Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Вип.1-2 (13-14), 2019. С. 211-220.
2. Андрощук Л. М. Творчість як аспект формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії: матеріали всеукр.наук.-практ. конф. «Хореографічне мистецтво у контексті культурно-освітніх процесів» (12-13 грудня 2005р.). Полтава. С. 128-134.
3. Білоус В. П. Психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності *Часопис Нац. муз. академ. України ім. П. Чайковського*. К., 2010. Вип.1. С. 97-103.
4. Благова Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. № 50. С. 72-76.
5. Варій М., Ортинський В. Основи психології і педагогіки: навч. Посібник. Вид-во: Центр учбової літератури, 2021. 376 с.
6. Ветринська А. Інновації в сучасній хореографічній професійній освіті. *Музич. мист-во в освітологіч. дискусії*. №2, Інститут мистецтв Київського університету ім. Б. Грінченка, С. 59-61.
7. Жадан Л. В. Сторінками творів мудрого вчителя (до 100-річчя від дня народження Василя Сухомлинського *Управління школою*. 2018. № 25-27. С. 2-53.
8. Загальна психологія: підручник (за заг. ред. С. Д. Максименка. 2-е вид., переробл., доповнене. Вінниця: Нова книга, 2004. 704 с.
9. Зайцев Є. В., Колесниченко Ю. В. Основи народно-сценічного танцю. Навч. посібн. для вищих навч. закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації/Видання друге, допраць. і доповн. Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 416 с.

10. Закон України про освіту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
11. Ідеї К. Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної освіти та науки: 1991-2010 рр.: до 185-річчя від дня народж: бібліогр.показч./ Акад.пед.наук України, Держ.наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухоминського; упоряд.: А. М. Доркену, І. О. Іванова, Т. В. Лога; авт. вступ. ст. Л. Д. Березківська; наук. ред.: П. І. Рогова, А. М. Доркену; бібліогр. Ред. І. О. Іванова; наук. консультанти: О. В. Сухомлинська, О. Я. Чебикін; рецензенти: Л. Д. Березківська, О. М. Яценко. Одеса, 2010. 124 с. (Сер. «Видатні педагоги світу»; Вип. 5).
12. Калашник С. Особливості застосування прогресивних методів навчання хореографічних дисциплін в умовах професійної діяльності А. М. Мессерера. / Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Пед. науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2019, № 2 (86). С. 183-192.
13. Конверський А. Є. Сучасна логіка (класична і некласична) : підручник. К. ЦУЛ., 2020. 294 с.
14. Концепція «Нова українська школа»: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
15. Короткий словник актуальних педагогічних термінів/упор. Флегонтова Н. М. К.: КНУТД, 2013. 55 с.
16. Куценко С. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії у процесі стилізації народного танцю: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конфер. з міжнар участю «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (16-17 травня 2015 р.). / ред.кол.: О. В. Дудник, Л. М. Андрощук. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. С.52-54.
17. Левківський М. В. Історія педагогіки: навч.-метод. Посібник. Вид.4-те. Навч. Пос. К.: Центр учбової літератури. 2011. 190 с.
18. Макаренко Л. Л., Мова Л. В. Інноваційні технології як засіб формування творчої особистості хореографів у процесі професійної підготовки / *Педагогічні науки: реалії та перспективи* // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Вип. 77, 2020. С. 138-141.

19. Мартиненко О. Підготовка фахівця-хореографа в контексті розвитку сучасної освіти в Україні: зб. наук. праць Уманського державного університету. Вип. 3, 2019. С.127-136.
20. Медвідь Т. А. Актуальність наукового підходу до хореографічного мистецтва / Хореографічна та театральна культура України: педагогічні та мистецькі виміри: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 18-19 квітня 2013 [упор. А. М. Підлипська]. К.: КНУКіМ, 2013. Ч. 1, С. 17-27.
21. Москалець В. П Психологія особистості. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 262 с.
22. Повалій Т. Л. Історія хореографічного мистецтва: навч. метод. посібник для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів / Сумський державний педагогічний університет ім. О. Макаренка, 2014. 120 с.
23. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. Вид-во: Каравелов, 2021. 328 с.
24. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців мистецьких дисциплін як фактор їх професійної самореалізації: колективна монографія / Мартиненко О. В. та інші; за ред. А. І. Омельченко. Мелітополь: Видавн. Будинок Мелітопольської міської друкарні, 2019. 361 с.
25. Ростовська Ю. О. Професійна підготовка майбутніх учителів хореографії у контексті формування їх педагогічних переконань / *Наукові записки*. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. № 1. С. 150-156.
26. Ростовська Ю. О. Професійна підготовка майбутніх викладачів хореографії у процесі вивчення фахових теоретичних дисциплін / *Наукові записки*. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. № 3. С. 81-85.
27. Ростовська Ю. Технологічні аспекти формування професійних переконань майбутніх викладачів хореографії у процесі оволодіння методикою роботи з хореографічним колективом / *Наукові записки*. Серія «Психолого-

педагогічні науки»//за ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 2. С. 115-123.

28. Ростовська Ю. Формування педагогічних переконань майбутніх учителів музики і хореографії у процесі методичної підготовки: дисертац. Дослідження, 13.0002 – теорія та методика навчання музики і музичного виховання. Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя. Ніжин, 2005. 213 с.

29. Ростовська Ю. Формування педагогічних переконань майбутніх учителів хореографії: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 106 с.

30. Ростовська Ю. О. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-хореографів у процесі методичної підготовки / IV Мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського «Мистецька освіта України: трансформація вітчизняного досвіду в європейський простір»//*Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. № 1. С. 121-128.

31. Ростовська Ю. О. Формування виконавсько-сценічної майстерності майбутніх фахівців з хореографії у закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. № 2. С. 142-147.

32. Свещинська Н. В. Процес формування ціннісних орієнтацій особистості у практичній підготовці. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (195), Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені В. Вінниченка, 2021. С.123-127.

33. Сердюк Т. Формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії: дисертац. дослідження, 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Нац. пед. університет ім. М. Драгоманова. Київ, 2009. 287 с.

34. Словник-довідник з професійної педагогіки/За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 206. 221 с.

35. Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали VI Міжнар.наук.-практ.конф.(Умань, 19 квітня 2019 р.). Умань: Візаві, 2019. 79.с.

36. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.

37. Український тлумачний словник/Бусел В., Вид-во: Перун, 2016. 169 с.
38. Філософський енциклопедичний словник/НАН України, Ун-т філософії ім. Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
39. Фельденкрайз М. Мистецтво руху. Видавництво: ІОІ, Серія: психологія, 2018. 316 с.
40. Чжан Сяо Народний танець як основа формування професійної майстерності майбутніх хореографів/ Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 35, том 6. Сумський держ. пед. університет ім. О. Макаренка, 2021. С. 14-18.
41. Чжан Юй. Методика засвоєння національних мистецьких традицій у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів музики і хореографії: дисертац. дослідж., 13.00.02 – теорія та методиці музичного навчання. ДЗ Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2021. 225 с.
42. Черльонков Я. Особливості формування професійної культури майбутнього вчителя. *Рідна школа*. № 12. 2002. С. 14-17.
43. Шариков Д. Теорія й історія хореографічної культури – «Хореологія» як мистецтвознавча наука. Вісник Львів. ун-ту. Серія «Мистецтвознавство». 2012. Вип. 11. С. 261-266.

Наукове видання

Ю. О. Ростовська

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ
ПЕРЕКОНАНЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЇ**

Монографія

2-е видання, перероблене та доповнене

Технічний редактор – І. П. Борис
Комп'ютерна верстка – В. М. Косяк

Підписано до друку 28.04.25 р.
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60х80х16
Обл.-вид. арк. 5,74
Ум. друк. арк. 7,09

Папір офсетний
Ел. вид.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №2137 від 29.03.05 р.